Villreinjakt er så mye ...

AV JENS LODDGARD

Dette blir ikke bare ei beretning om en jakttur etter villrein, men også endel tanker omkring de forskjellige faser av jakta. Leseren vil derfor oppleve at den logiske rekkefølgen i beretninga blir avbrutt av tanker og oppfatninger som villreinjegeren ofte er opptatt av.

Jeg tror det er viktig, vi som er heldige å få dra på villrein-jakt å dele erfaringer og oppfatninger. En blir aldri utlært som jeger, vi står alltid foran nye utfordringer og det er nettopp dette som er så fint med jakta; en må alltid skjerpe seg og være forberedt på alt både fysisk og psykisk. Kort sagt, jegeren må alltid holde seg ung!

Den jaktturen som er rammen omkring denne beretninga begynte egentlig en dag på sensommeren. I postkassen lå det nemlig et brev hvor det tydeligvis var litt mere inni enn bare papir. På vårparten hadde jeg søkt om jaktkort på rein, og da poststemplet tydet på at avsenderstedet lå i en villreinkommune, slo hjertet straks litt raskere.

Rev opp konvolutten i en fart og der lå inngangsbilletten til en eller flere turer inn i villreinfjellet.

Tankene mine gikk straks til fjells, og forventningene om det som skulle skje fulgte meg stadig vekk i tida fram mot den dagen det var lov å pakke sekken og børsa og dra til fjells.

Det er bare av det gode at jegeren får litt tid på seg til å tenke over sin situasjon når jaktkortet ligger i postkassa. Han er blitt vist en grenseløs tillit ved å få dra til fjells uten andre kvalifikasjoner enn bestått skyteprøve og bevis for å ha skutt et visst antall treningsskott. Med det som grunnlag har vi fått lov til å rette børsa mot det mest høgverdige og fineste viltet som finnes i Norges land, nemlig villreinen.

Er vi kvalifiserte? Alle som går på villreinjakt bør tenke litt over vår egen situasjon, har vi den indre ro og balanse som er nødvendig for å avgi et sikkert skott mot levende liv?

Hva med tålmotet? Er vi istand til å ligge urørlig i en time og vente på en god skuddsjanse når vi som bilister i lyskrysset bruker hornet på bilen foran som ikke reagerer raskt nok på grønt signal?

Spørsmålene er mange, og da vi ikke har noen prøve på om vi mentalt er skikket som jegere, bør svarene være ærlige også. Det må aldri være en skam å henge børsa på veggen dersom det skulle bli konklusjonen, men heller ikke må noen form for jakt være en motesak.

Per har kort på småbukk i år og ser fram mot fine dager i fjellet med avkobling fra siloslått og andre plikter.

FOTO JON J.

Første stopp - hos fjellbonden

Første stopp på turen blir hos en gammel kompis som driver med matproduksjon oppunder fjellbandet, bønder kaller vi dem her i landet. De har greie på litt av hvert de fleste av dem, også på villreinjakt, derfor la jeg vegen innom fjellbonden.

Det blir tid til en aldri så liten kaffesup ved kjøkkenbordet med prat om avling og dyr og om vær og vind inni fjellet. Jeg synes det gir ro og fred i kropp og sjel å få en prat med han Per, som har bak seg et langt jegerliv i skog og fjell.

I år har han fått seg kort på småbukk og ser fram mot fine dager i fjellet med avkobling fra siloslått og andre plikter.

- "Men jeg blir så irritert", sier han med ett," - når klokka er fire om ettermiddagen kommer den ene etter den andre av villreinjegerne her i bygda, rasende i bil innover mot setergrenda for å sjå etter rein i den korte tida fram mot nattjaktforbudet.

Dette har ingenting med jakt å gjøre og fører bare til økt risiko for skadeskyting. Når folk ikke er villige til å bruke mere tid på villreinjakt enn som så, da får de heller overveie å slutte". Sier fjellbonden og nå er han oppglødd.

- "Vi er nødt til å få bort all skadeskytinga under villreinjakta, vi jegere får et stadig dårligere rykte på oss, og det er farlig med tanke på at vi også i framtida skal ha jakt som høstingsform i villreinstammene våre. Vi kan ikke slå oss til ro om skadeskytingsprosenten er kommet ned på to, av et samla fellingstall på tusen dyr, utgjør det tjue reinsdyr og da er det ikke human jakt som foregår. I alle fall er det tjue jegere for mye som går på jakt da og som heller burde drive matauk i kjøttdisken på S-laget".

Jeg prøver meg litt forsiktig med at slik jakta foregår, er vel skadeskyting neppe til å unngå?

Fjellbonden tømmer kaffekoppen og setter to skarpe jegerøyne rett på meg.

"Dersom vår holdning er at skadeskyting ikke er til unngå blir vi heller aldri kvitt den, da har vi tapt. Målet må være null skadeskyting, jegerne må forstå at det er levende liv vi skyter på med våre moderne jaktrifler, med ammunisjon som har en fryktelig virkning når den treffer dyrekroppen.

Mennesket er en del av naturen og da må vi oppføre oss deretter."

Etter denne utblåsinga gikk vi ut på gårdsplasen og jeg ymtet da om at disse synspunktene bare gjaldt en liten del av oss jegere?

"Kan så være det, men sørg for at du ikke blir blant dem da, i alle fall", sa fjellbonden og ønsket god tur.

Til fjells

Det var alt blitt skumt da jeg kom til vegs ende i setergrenda. Røken steg opp fra et par av seterhusa og den viste at vindretningen fortsatt var gunstig med tanke på morgendagens jakt.

På turen innover fjellet blir jeg gående å tenke tilbake på samtalen med fjellbonden Per. Han hadde kanskje rett i sine synspunkter på den måten som mange av oss utøver villreinjakta på idag. Som dette med ei rask jakt etter endt arbeidsdag. Det er nok en stor fare for at jegeren da ikke makter å riste kvardagens stress og kav ut av kroppen og da er utgangspunktet svært dårlig for ei forsvarlig jakt. Da øker også risikoen for skadeskyting, og om så skulle hende, hva med ettersøk når mørket faller på?

Jaktbua inne ved fjellvatnet dukker fram i høstmørket og tar imot med åpen dør og orden innomhus, det er god opplevelse på jaktturen bare det.

Snart durer det i ovnen, og en lun varme brer seg i den gamle jaktbua mens talglyset kaster et trollsk skjær over vegger og tak.

Ute er det blitt helt vindstille, og det er ikke en lyd å høre, høstfjellet har gått til ro for natta. Jeg blir sittende utover kvelden med en kaffekopp og blar i gamle hyttebøker mens roen og freden siger innover kropp og sjel. Alle villreinjegere skulle ta seg tid til ei slik stund inne i fjellet, vi trenger litt tid på oss for å få kvardagen på avstand og føle at mennesket er en del av den tidlause naturen her inne.

Skodde og regn

Da jeg våkner neste dag i grålysninga driver tåka bortover fjellsjøen. Dette lover ikke helt bra for dagens jakttur, men det er såpass friskt værdrag at det kan være håp om bedring utover dagen.

Etter en bedre frokost bærer det i veg, og turen blir lagt mot sør, det skulle være muligheter for rein på trekk i området hvor jeg har tenkt meg. Men skodda gjør det snart nødvendig med litt kompassbruk, og etter en times marsj blir det pause. Nå tar det også til regne ganske stritt, og i nordvestvinden blir det heller surt etterhvert. Jeg finner en stor stein og kryper i ly, det har ingen hensikt å bevege seg i fjellet nå.

Det går en time, det går to, og fortsatt ingen tegn til bedring i været. Nå kommer både den tjukke ullgenseren og de vasstette ytterklærne godt med, polvotter og ørelapplue likeså.

Varme klær kan være helt avgjørende for evnen til å avfyre et sikkert skott, en frossen jeger vil skjelve litt i kroppen og da blir det vanskelig å holde børsa stille når skottet går. Valne fingre egner seg heller ikke på en følsom avtrekker.

Men regnet siler fortsatt ned og nordvesten feier bortover floene, var det tegn til sludd inni regnbygene også?

Tida blir lang, men det kunne den også bli for steinaldermannen når han satt på huk i sitt bågåstelle og ventet på reinshopen. Kanskje hadde han og familien ikke smakt mat på flere dager heller, og utfallet av jakta kunne være et spørsmål om liv eller død for dem alle, en nådeløs tilværelse.

Men kan vi som går på jakt i dag forestille oss den enorme glede som steinaldermannen følte når han hadde nedlagt sitt bytte? Jeg tror neppe det, dertil har vi det for komfortabelt i det daglige, dagens mennesker har mistet evnen til å sette pris på alle godene det har, og dette gjelder også vi som er heldige å få komme på reinsjakt. Jeg trur vi ville sette mere pris på jakta dersom det kostet litt mere slit og savn for å komme på skuddhold, vi må ruste oss ut for noen dager til fjells, overnatte hvor det passer seg, i ei lita gamme eller ei lita jaktbu langt inne i fjellheimen.

Reinsdyr i sikte

Etter å ha sittet i ly for vær og vind i vel tre timer skjer det som jeg ofte har opplevd i fjellet; plutselig får du et svakt skimt av sola gjennom det drivende skydekket og små glimt av en tindrende blå himmel kommer snart tilsyne. I løpet av få minutter ligger store deler av fjella badet i sol, og ei tindrende klar høstluft åpenbarer en fargeprakt som er ubeskrivelig. Kursen blir nå lagt litt vestover mot et stort høgdedrag, og kikkerten blir brukt med jamne mellomrom, tenker også på dette med å gå høgt i terrenget, men ikke i silhuett, du skal se, men ikke bli sett, lærte vi på rekruttskolen på Evjemoen, der lærte vi også å krype og åle, det også en viktig disiplin på villreinjakt.

Villreinjeger i Forelhogna. Været i fjellet kan skifte fort, fra blank himmel og sol til gråvær med regn og sludd. Vær budd på raskt værskifte om høsten, ullklede holder på varmen, med vindtett stoff utapå. FOTO JENS

Kikkerten saumfarer terrenget på nytt og plutselig, rundt høgste toppen i Bratthøa, en liten reinshop på trekk vestover. Storparten av dyra er simler og kalv, men det ser også ut til at det er en og annen storbukk i den vesle hopen.

Spenningen har steget noen hakk nå og jeg blir nok etterhvert mere varsom på turen framover det store høgdedraget.

Det er ikke helt fritt for at synet av storbukken med gullgeviret flimrer for mitt indre øye der jeg

- Og der, bare omlag seksti meter borte går dyra i fred og ro. Merker meg et lite mørkt dyr i utkanten av hopen. FOTO JON J.

går, men det er vel så at å jakte på en kalv kan være like givende og spennende? I ryggsekken min ligger et simlekort, og nå kom jeg til å minnes en kar fra Budalen som sendte følgende søknad om jakt til fjellstyret i bygda:

En storbukk jeg helst vil ha,
men liten bukk er også bra.
Simlekjøtt jeg liker godt·
og kalv er både godt og smått.

Søker derfor hermed om å få skyte rein i Budalsfjellom.

Rett vestover fra der jeg går skråner fjellsida nedover mot en vid elvedal. Plutselig får jeg øye på noe i fjellsida rett over dalen, kikkerten kommer opp, og der, på et platå går det omlag ti simler og noen kalver og beiter i fred og ro. Det er ikke fritt for at spenningen stiger noen hakk igjen, så jeg setter meg ned på en stein og studerer terrenget mellom meg og dyra. Avstanden kan være vel en kilometer og mulighetene for å komme innpå syntes å være brukbare, og en fuktig finger opp i været ga bud om at vindretningen var gunstig.

Bestemte meg så for å prøve denne vesle flokken og kom meg uten større problemer ned til elva, men herfra og oppover mot platået der dyra sto var det verre. Jeg la imidlertid merke til at like sør for dyreflokken krøkte en liten bekk seg utover de flate floene, og var det mulig å komme usett fram til bekkefaret, så burde vegen ligge åpen for en fin skuddposisjon.

Etter noen spennende minutter med kryping og åling er jeg endelig nede i bekkdalen slik planen var, og her blir det en liten pause igjen. Det gjør godt å få roe seg ned litt og puste ut etter ei slik innpåstilling og dessuten er det ennå et lite stykke igjen, det gjelder å være utkvilt til de siste metrene fram mot skuddposisjon. Jeg vet at dyrehopen nå står bare ca. hundre meter borte så jeg må være veldig varsom når jeg nå trekker videre langs bekken som klukker ubekymret mellom steinene. Stopper opp og ser over børsa, kjenner forsiktig på kikkertsiktet, alt later til å være i orden. Jeg huker meg sammen og går sakte noen lydløse skritt videre langs bekken og begynner så å krype på alle fire fram mot kanten av bekkefaret. Derfra vil det være fri sikt til dyra inne på platået, bare et par meter igjen nå, og løfter så hodet lydløst fram ved en stein øverst på kanten. Og der, bare omlag seksti meter borte beiter dyra i fred og ro. Av og til løfter ei av simlene hodet og speider vaktsomt rundt seg et kort øyeblikk, for så å beite videre.

Fjellvidda er visst ufarlig idag. Jeg lirker fram kikkerten og studerer denne idyllen ei stund, prøver å finne ut hvem av simlene som er uten kalv. Merker meg et litt mørkt dyr i utkanten av hopen og trekker lydløst børsa fram i anlegg, i kikkerten finner jeg treffpunktet på dyret og trykket mot avtrekkeren økes forsiktig. Rolig nå, ingen

Makter vi egentlig å forstå verdien av ei slik stund inni villreinfjellet? FOTO: JENS

skjelving på handa?

Der, siktet ligger rolig, skuddet går med et brak i det høststille fjellet. Simla tar noen ustøe skritt og blir liggende urørlig borte ved et lite vierkjerr. Jeg legger hodet nedpå geværkolben og puster ut etter spenningen og forventningene som hadde husert i kroppen min fra den dagen det lå et brev i postkassen min utpå sensommeren.

Det var vel så at det ikke hadde noen hast med å gå fram til dyret heller, så jeg blir liggende å kikke ned i et teppe av gulskinn og grepplyng, mens resten av den vesle reinshopen trakk seg unna nordover fjellsida. Det er litt underlig å tenke på at disse små plantene, sammen med musøre, utgjør den viktigste delen av reinens matseddel her inne i fjellet.

Vi som får bli med på høstingen av sluttproduktet bør se på jakta som et privilegium og la våre handlinger i villreinfjellet ha preg av det.

En enslig korp vekker meg fra dagdrømmeriene med sine klonk - klonk der den kommer seilende langs fjellsida, den forventer seg nok et aldri så lite festmåltid om ikke så lenge.

Da jeg rusler fram mot simla sirkler den rundt høgt oppe, og på ærbødig avstand, den har nok tenkt å holde meg med selskap i den neste økta utover senettermiddagen.

JAKTA I NORDFJELLA

Nordfjella Villreinområde hadde til årets jakt redusert kvota fra 1147 dyr i 1991 til 497 dyr i 1992. Fellingsprosenten kom likevel lågere ut sist høsten; 46.5 mot 48.5 i 1991!

Oppsynstjenesta i området vart besørget av 7 mann tilsatt av villreinutvalget og de utførte 120 dagsverk. I tillegg utførte fjelloppsynet i Hemsedal og utmarksteknikkeren i Hol oppsynstjeneste.

Med såpass redusert jegerbelegg og få konsentrasjoner av jegere, konkluderer rapporten med fin jakt. Med de spesielle og stabile vindretningene som var sist høsten, vart dyra mye stående i de østlige delene av villreinområdet.

Av tallene fra oppsynsrapporten kan vi lese om 221 kontrollerte jegere, 17 uregelmessigheter med kort, 4 tilfeller av uforsvarlig skyting. Av uregelmessighetene er en sak politianmeldt.

Det som trekker et godt helhetsinntrykk ned, er en forholdsvis høg skadeskytingsprosent, 6,9%. Oppsynslederen, Harald Skjerdal, stiller seg også undrende til at denne prosenten vart såpass høg, ettersom det virka som jaktutøvelsa var god.

Sambandet under årets jakt virka bra. Det brukes sikringsradio med gjennomsnakkstasjon på Raudbergnuten. Det sies at et lukka system skulle være ønskelig i flere tilfeller!

ELENDIG FELLINGSPROSENT PÅ HARDANGERVIDDA

Kvota på Hardangervidda vart i 1992 satt til 3.494 dyr, mens den i 1991 var på 7.962 og det vart da felt 1.986 rein som ga en fellingsprosent på 36. Årets fellingstall viste 751 dyr og en fellingsprosent på 21.5! Både antallet felte rein og fellingsprosenten er den lågeste i "nyere" tid. Nå har det riktignok vært reduksjonsjakt på Hardangervidda for å komme ned til ei ønsket vinterstammestørrelse, men at denne mindre stammen skulle gi så liten fellingsprosent, har nok ikke vært med i beregningene!

Til oppsummeringsmøtet på Geilo 29. nov. 1992 forelå de ferske talla som viste bl.a. 7 felte dyr av 510 tillatte for Eidfjord sin del, 29 felte av 653 tillatte for Nore/Uvdal og 25 felte av 481 tillatte for Ullensvang som de mest ekstreme tilfellene.

Best ut i felling kom Vinje og Tinn og godt 600 av de totalt ca 750 felte dyra, vart tatt ut i disse to kommunene.

På Geilo-møtet vart årsaksforholdet til dette ujamne uttaket debattert og mellom mange av møtedeltakerne var det ikke enighet om den grunnleggende årsaken.

Riktignok kunne alle enes om at vindretninga siste høsten var utenom det normale, med konstant sydlig vind som "holdt" dyra i Vinje-Tinnområdet. Men møtedeltakerne fra Hardangerbygdene og tildels Nore/Uvdal, mente stammen var i minste laget til at dyra hadde behov for å trekke på næringssøk utenfor disse sentrale områdene. Lars Myklatun fra Eidfjord sa tydelig fra, at når situasjonen hadde blitt slik den nå var, måtte en fravike målsettinga i driftsplanen og øke vinterstammetallet for å få en mere spredning av reinen. Bygder med store arealer innenfor villreinområdet, er ikke tjent med å ha villreintomme fjell under jakta, sa Myklatun!

Halvor Loftsgarden fra Vinje advarte sterkt mot å endre på driftsplanen i en driftsplanperiode, til det hadde det ikke skjedd forandringer i stammestørrelse og struktur som tilsa en slik reaksjon. Han såg på den generelle vinterbeitesituasjonen som det vesentlige og skulle en videreføre den kvalitetsmessige bedring av dyra på Vidda, måtte en fortsatt holde en låg vinterstamme i en årrekke framover. For å avhjelpe en dårlig fellingsprosent og for å bedre tilgangen til resultatgivende jakt i bygder med lite rein i jakttida, vart løsninger med overgangsavtaler tatt opp som egen sak og drøfta ganske inngående. Se omtale annet sted i bladet.

Strukturtelling på Kongsvold

AV JAN HAGELAND

Som et ledd i den nye tiltaksplanen for norske villreinområder ble det arrangert kurs i strukturtelling på Kongsvold den 25-27/9-1992. Dette er første gang det er gjort et systematisk forsøk på å lære opp folk rundt omkring i villreinområdene til å gjøre en jobb ute.

Med få hederlige unntak er det hittil stort sett forskere som har drevet strukturtellinger, kalvetellinger m.v. Noe av problemet har vært mangelen på "kokebok", det vil si hvordan dette skal gjøres, hvilke kategorier dyr en skal skille mellom og hvilke kriterier en skal bruke for å skille dem.

Hensikten med kurset var å finne fram til folk som er villige til å utføre strukturtellinger og lære dem hvordan dette skal gjøres i praksis. Det er viktig å bruke samme mal overalt slik at tallene kan sammenlignes fra område til område og fra år til år.

Kursleder var Terje Skogland, assistert av Per Jordhøy. Alle som har vært borti villrein vet at disse to har lang og solid erfaring på området.

Første kvelden viste Skogland bilder av en del dyr både fra Snøhetta og Knutshø. Størrelsen på dyra vil være forskjellig fra område til område alt ettersom hvordan beiteforholdene og kondisjonen på dyra er. Men det er en del særtrekk som kan brukes for å skille de forskjellige dyregruppene fra hverandre. Han understreket at alle dyr som har pikk er bukker og de som ikke har slik utstyr er simler (elementært, men viktig for å fastslå hva en skal se etter). For å skille småbukker og simler er det helt nødvendig å se hva slag utstyr de har. Bukkene har dessuten ei mer buet gevirstang i forhold til simlegeviret som er mer kantete i formen. Bukkene regnes for voksne når de er 3 1/2 år og eldre, dvs. når de har fått brundfjøl. (brunstfjøl). Mindre bukker kan deles i bukk 1 1/2 år og bukk 2 1/2 år, men kan også slås sammen. Når det gjelder simler er det i praksis ikke mulig å skille alder på simler som er 1 1/2 år og eldre. Kalver er vanligvis lette å skille ut i alle områder.

Lørdagen var det ut i felt i Snøhettaområdet for å forsøke å praktisere kunnskapen. En gjeng på 11 mann var på leiting etter reinen og var sultne på å få skikkelige tall. Utstyrt med teleskop/kikkert med 20 x forstørrelse, noen med zoom til enda større forstørrelse, mer eller mindre solide stativ, håndtellere, skjema for utfylling og godt med klær var vi godt rustet for jobben. Vi hadde lært at en skulle begynne med det enkleste - totaltallet, store bukker og kalver. Deretter kunne vi skille mellom simler, bukker 1 1/2 år og bukker 2 1/2 år.

Vi fant en flokk på ca. 600 dyr som lå og kvilte et stykke nedenfor dit vi kunne komme. 11 mann vaglet seg opp på haugen og konsentrerte seg om tellinga og reinsdyra. Undertegnede som gjerne innrømmer at jeg har forsøkt meg på dette mange ganger før uten at jeg har syntes at tallene har blitt spesielt sikre, syntes også nå at det var vanskelig å skille alle kategoriene. De .... dyra vil ikke holde seg i ro så lenge at jeg klarer å komme gjennom hele flokken to ganger. Jeg konsentrerte med derfor om å telle utsnitt. Etter lærdommen vi hadde fått er kalver og simler vanligvis jamnt fordelt gjennom hele flokken. Store bukker har mer klumpete fordeling. Dersom en teller utsnitt fra alle deler av flokken kan forholdet bli nogenlunde riktig likevel.

Fordi jeg hadde bare en håndteller denne dagen konsentrerte jeg meg om å telle totaltallet i hodet og prøvde samtidig å huske kalvene, trykket alle bukkene på håndtelleren og det som da ble igjen skulle bli simler. Som vanlig fikk jeg noen tall uten at jeg følte meg alt for sikker på at dette var riktig.

Etter ei stund dro det på med ei regnbyge og alle trakk seg etter hvert tilbake for å spise og kure ei stund. Mens regnbyga sto på fant dyra like godt ut at de skulle gå videre og trakk ned mot elva Grøna ganske raskt. Gjengen dro etter og fikk noen tall idet flokken gikk over elva og opp i andre sida mot Mjogsjødalen, men etter hvert begynte avstanden å bli nokså stor. Dersom vi hadde vært alene kunne det kanskje gått an å komme seg

Det er viktig med et solid stativ og at en sitter godt.

etter over elva og få et nytt tak til å telle mer på dem seinere på ettermiddagen. Men ettersom vi var så mange og dette tross alt bare var et forsøk for å se hvordan det virket i praksis, valgte vi å bli på den sida vi var og heller se etter eventuelle andre dyr vi kunne prøve oss på. Vi fant ikke flere dyr denne dagen og returnerte til Kongsvold med de tallene vi hadde.

Ved gjennomgangen om kvelden var det forbløffende hvor stort samsvar det var mellom tallene fra hver enkelt. Jeg må si at selvtilliten steg mange hakk ved denne oppdagelsen. Kanskje var det allikevel ikke så umulig å få til tall som kan være nogenlunde brukbare.

Et annet forhold som vi også fikk tydelig demonstrert om dagen var hvor stor forskjell det er på utstyr. Spesielt er det viktig å ha et solid og godt stativ og selvfølgelig en god kikkert med gode muligheter til å skarpstille. Men det som er avgjørende for å få nytte av kikkerten er å ha et stativ som står stødig og som du kan sitte godt bak. Det hjelper ikke hvor god kikkerten er hvis stativet er ustødig så bildet flimrer så snart du kommer borti det, eller er så lite at du må ligge i bend for å se gjennom kikkerten. Et godt stativ kan være et Manfotto stativ med Gitzo 220 kamerahode som koster i størrelsesorden 3000 kr. Kulehoder kan også være brukbare, men det blir vanskeligere å styre kikkerten når du skal flytte den gjennom reinsflokken.

Søndagen var vi en tur i Knutshøområdet for å se etter en reinsflokk som var sett på nordsida av Nordre Knutshø. Det var aldeles nydelig vær og vi fant reinen, men den gikk langt nordpå Finnshøa. Avstanden var stor og sola stekte godt slik at vi ikke orket å gå så langt. Vi lot heller rein være rein og gikk tilbake til Bekkelegret og kokte kaffe og pratet før vi skilte lag.

De som deltok på kurset var: Egil Soglo, Dovre (Rondane/Snøhetta villreinområder), Knut Granum, Skjåk (Ottadalsområdet), Lars Arne Bay (Setesdal/Ryfylke), Harald Skjerdal, (Nordfella), Einar Fortun, (Vest-Jotunheimen), Sigmund Holte (Brattefjell/Vindeggen), Helge Kiland, (Setesdal Austhei), Oddmund Jak-obsen, Folldal (Knutshø) og Jan Hageland (Villreinrådet/ Rondane).

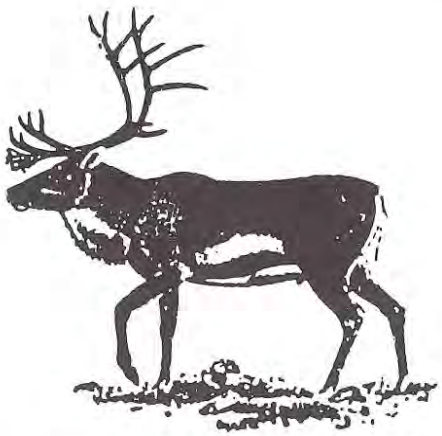

TILTAKSPLANEN FOR NORSKE VILLREIN-OMRÅDER. I BRUK FOR FØRSTE GANG I 1993

AV JAN HAGELAND

Gruppa som har arbeidet med tiltaksplanen var sammen til nytt møte like etter jul for å se på hvordan planen har fungert i forbindelse med søknadene i år. Det viste seg at det ofte er dårlig samsvar mellom søknadene og de tiltakene som områdene er ført opp med i planen. Slett ikke alle områder har brukt tiltaksplanen når de har søkt, ser det ut for. Dersom planen ikke bare skal bli en papirhaug i en skuff er det avgjørende at områdene forholder seg til det som står i tiltaksplanen og så langt råd er prøver å følge den. Bare gjennom en planmessig bruk kan en få mest mulig igjen av de midlene som blir innbetalt i fellingsavgifter. Selvfølgelig kan det dukke opp ting som gjør at det ikke er praktisk mulig å gjennomføre tiltakene slik de er oppført i planen, eller det kan dukke opp nye ting som kanskje må prioriteres foran. Men da er det viktig at området tar kontakt med gruppa som skal rullere tiltaksplanen slik at nødvendige midler så langt som råd er kan styres til de tiltakene der det er mest nødvendig.

Bakgrunnen for å utarbeide en slik tiltaksplan var å bruke inntektene fra fellingsavgiftene på villrein best mulig. Tiltaksplanene trekker opp retningslinjer for hvilke rutinemessige tellinger og registreringer som skal gjøres i områdene, hvor ofte de bør gjøres og har fastsatt satser for disse rutinetiltakene. Dessuten fastsetter tiltaksplanen satser for tilskudd til oppsyn og drift i de enkelte områder basert på en fordelingsnøkkel.

En del tiltak som krever større investeringer kan være nødvendige å gjennomføre enkelte år. Det gir derfor ikke en optimal utnytting av de tilgjengelige midler å fordele et fast årlig beløp til det enkelte villreinområde uavhengig av investeringsbehovet. Midlene til større tiltak er derfor fordelt utover årene slik at de som har store tiltak på gang får mye midler de årene de trenger det og heller får mindre de årene de ikke har spesielle store prosjekter som krever store investeringer.

Gjennom arbeidet med tiltaksplanen har Villreinrådet oppnådd å få til en god dialog med DN og NINA. Dette er svært verdifullt for å få til en best mulig forvaltning av villreinen i Norge. Det er viktig at vi nå er villig til å følge opp og vise at det går an å få til et systematisk arbeid til fremme av villreinen i praksis og ikke bare på papiret. Vi må antagelig regne med litt innkjøringsproblemer til å begynne med til områdene blir vant med å bruke tiltaksplanen som bakgrunnsmateriale for søknader. I løpet av dette året vil Villreinrådet forsøke å følge opp de områdene som er tiltenkt tiltak i 1994 for at de på et tidlig tidspunkt skal kunne begynne å planlegge hvordan dette kan gjennomføres. Det er i seineste laget å begynne å planlegge dette de siste dagene før søknadsfristen går ut.

Blir det flere overgangsavtaler på Hardangervidda?

Oppsummeringsmøtet på Geilo (28/11-92) etter villreinjakta 1992 fokuserte mye på hva som kan gjøres for å få opp fellingsprosenten. Som kjent kom ikke denne høyere enn godt 21 under siste jakta. Og når fellingsprosenten varierte fra 1.4% i Eidfjord (felte 7 dyr av ei kvote på 510) til 67.1% i Vinje (felte 433 av ei kvote på 645 dyr), blir det ei alt for tilfeldig forvaltning og mange av villreinbygdene mister interessa av å delta i ei aktiv forvaltning av villreinen og de føler også at de får liten avkastning av fjellområda sine.

Viltnemndformannen i Ullensvang, Nils Øvstedal, tok for seg denne problematikken og skisserte opp hvordan bygdene jamt over kunne øke sin andel av fellingene av villreinen.

Føle ansvar for forvaltninga og overgangsavtaler

Grunntanken for Øvstedal var, at rettighetshaverne/villreinforvalterne rundt Vidda måtte få et "sameigeforhold" til det de driver med, nemlig å forvalte villreinen på beste måte, og her syntes det å være behov for å sjå fordomsfritt på nye måter å avvikle jakta på for å få et mere kontrollert uttak i forhold til kvotestørrelse.

Øvstedal la til grunn visse forutsetninger for ei ny og bedre jaktordning:

* Human/sikker jakt
* Enkel ordning/kontroll
* Utbytte (vederlag til de som stiller jaktterreng til disp.)
* Sikker forvaltning av stammen

Og når jaktordninga gikk ut på jakt der hvor reinen var, innebar også ordninga følgende 2 kriterier:

* Stille grunn til råvelde
* Prøvetid 3 år

Øvstedals tanker for ei bedre jaktordning vart grundig behandla, men det var flere av møtedeltakerne som mente at årsaksforholdet til dårlig felling i enkelte bygder også kunne tillegges andre forhold:

* Stammen på Hardangervidda er for liten
* Utkantdyra er skutt ut
* Stammen blir etter 2-3 dager jagd sammen og blir stående på ett område
* Fylkesgrensa er i seg sjøl ikke noe hinder for reinen, men jegerne som setter seg på grensa danner ei sperre for reinen til å komme videre
* Store grunneiere deltar ikke i forvaltninga av H.viddastammen
* Er valdstrukturen riktig?
* Kan det gjøres noe med jakttida - f.eks. med et opphold under jakta?
* Er det behov for å justere driftsplanen innenfor nåværende driftsplanperiode?

Til det siste vart det sagt tydelig fra om at den debatten vart holdt på årsmøtet i 1992 og tanken vart der avvist. De andre punktene som kom fram er relevante i forvaltninga av H.viddastammen og må tas med i det videre arbeide for å bedre jaktordningene. Møtet ville ha fortgang med dette arbeidet og endskapen på saken, vart nedsetting av ei "nemnd for bedre jaktutøving på Hardangervidda", bestående av Edvard Ljone, Ulvik - for Villreinnemnda, Bjørn Skinnarland, Vinje (HG) og Johnny Vikne, Odda (SFH) - for villreinutvalet, Bjarne Smukkestad - for viltforvalterne som innen 1. mai 1993 skulle legge fram ei innstilling.

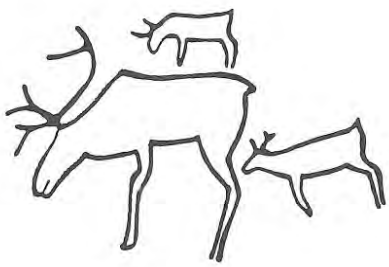

Nils Øvstedal legger fram sitt forslag til ei bedre jaktutøving på Hardangervidda. Ved styrebordet ser vi fra venstre: Kjell Inge Skjerveggen, Statens Skoger, Vestlandet forvaltning; Johnny Vikne leder i Villreinutvalget; Edvard Ljone, leder i Villreinnemnda og Jon Dale, sekretær for Villreinnemnda. FOTO JON J.

JAKTA I BRATTEFJELL-VINDEGGEN

Kvota for Brattefjell/Vindeggen var i år på 75 dyr og 36 av disse vart felt. I likhet med de fleste villreinområda, var det også sydlig vindretning i dette området og dyra trekte derfor mye ut av området.

To oppsynsmenn var ute i ca. 30 dager på oppsynstjeneste og kontrollerte 53 jegere.

Jaktutøvelsa var god, noe som bare to observerte skadde dyr forteller og disse vart avlivet av jegere.

Det vart registrert en uregelmessighet med kort, en med våpen og inngitt anmeldelse av en sak. Rapporten fra oppsynet avsluttes med at folk som ferdes i fjell og utmark, må ta rikelig hensyn til reinen og ikke uroe den unødig, spesielt når det er vinter og snø.

JAKTA I SNØHETTA

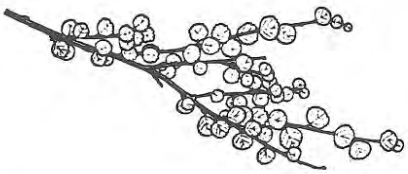

Flere av bygdene rundt Snøhetta inviterer villreinjegerne til åpne informasjonsmøter, og disse møtene, samme om de blir avvikla før jakta eller etter jakta, samler ofte mye folk. Bildet er fra Dovre fjellstyres åpne jegermøte i februar i år. (1993) og hvor ca. 100 var møtt fram.

FOTO JON J. MELI

Fra jakta og oppsynstjenesta i Snøhetta Villreinområde er det skrevet en omfattende rapport. Praksisen de siste åra har vært at skrivinga av samlerapporten har gått på omgang mellom villreinbygdenes oppsyn. Fjelloppsynsmannen på Lesja i 1989-90, Arne J. Mortensen, dro igang denne praksisen og overlot i 1991 rapportskrivinga til Dovres fjelloppsynsmann, Egil Soglo.

I 1992 var sunndølen Svein Iversen innsamler av alle jaktdata og har i ettertid, som sagt, skrevet en fyldestgjørende samlerapport.

Snøhettaområdet er delt inn i Østområde og Vestområde og Vestområdet er igjen delt i to områder, adskilt av Aursjøen og dalføret til Eikesdalsvatnet.

Jakttida for Snøhetta var i 1992 fra og med 22/8 til og med 13/9. Den samlede kvota var på 786 dyr og med en fellingsprosent på 52.5 vart det felt 413 dyr. Av totalkvota vart 54 dyr fordelt på Vestområdet. Kvotefordelinga i Østområdet var (Vestomr. i ()) 10% fridyr (20), 15% kløftbukk (30), 50% simle/ungdyr (40) og 25% kalv (10). Dominerende vindretning under jakta var også i dette området sørlig og dette kommer tydelig fram av fellingsstedene som er plotta inn på et vedlagt kart i rapporten. Fellingsstedene vest og nord for Vålåsjøen er tett besatt.

Oppsynet hadde før jaktstart ei oppsynssamling der politiet var representert ved Arne Granlund fra Dovre og Lesja lensmannskontor. Endel av oppsynet har begrenset politimyndighet til å gjelde hele Snøhettaområdet, noe som er viktig da oppsynet har en turnusordning i sentralområdet. De siste åra er det prøvd med en oppsynsleder for hele området, men med den utstrekning og oppsplitting Snøhettaområdet har, har det vært vanskelig å opprettholde en god og daglig kommunikasjon.

Rapportskriveren sist høsten fungerte derfor mer som en "sentral" for opplysninger om reinens bevegelser i området. Utenom oppsynsfolka med begrenset politimyndighet, har også lensmannsbetjent Paul E. Nauste (Nesset) deltatt i oppsynstjenesta. Totalt hadde oppsynet 196 feltdager (191 i 1991). De foretok 346 kontroller (44% i forhold til fellingsløyver) fordelt på 209 før felling, 82 under slakting og 55 under transport.

Antall ureglementerte forhold har gått ned fra året før. Det er inngitt 7 rapporter (12 i 91) og 5 anmeldelser mot 10 året før.

Ser vi på skadeskytinga, har oppsynet registret 18 dyr og det er funnet igjen ett dyr i fjellet.

Fra alle hold er det meldt om tilfredshet med jakta, med god jaktutøving og få anmeldelser.

Sambandet har hatt vanskelig for å fungere i dette villreinområdet, men det var en bedring i 1992. Vesentlig kom dette av at senderen i Sunndal (Råstu) fungerte under hele jakta, men senderen på Veslhorrungen kom ikke i drift før først på september (manglende vedlikehold og sjekking før jaktstart).

Sambandsproblemene som fortsatt er tilstede i Snøhetta, er omtalt av fjelloppsyn Egil Soglo, og den servisen Samtek står for, er ikke tilfredsstillende, sies det. Samlerapporten tar avslutningsvis for seg kløftbukkjakta og jaktavtaler som et moment for å øke fellingsprosenten.

OPPDAL

STØRSTE VILLREINKOMMUNE I SØR-TRØNDELAG

AV JON J. MELI

I denne årlige serien vår om den største villreinkommunen i de enkelte fylker, har vi i år kommet til Oppdal i Sør-Trøndelag. Tidligere har vi presentert Vinje i Telemark, Lesja i Oppland og Eidfjord i Hordaland. Når det gjelder Oppdal, var denne kommunen lenge den eneste i Sør-Trøndelag som hadde reinsjakt, og dette kom nok vesentlig av at kommunen går inn i Snøhettaområdet, som er ei av de mest tradisjonsrike villreintraktene i Norge! I en tid hadde også Åfjord, Horg og Hemne kommuner reinsjakt, men det var av meget kort varighet. Som regel tronet Oppdal som eneste kommune i Sør-Trøndelag med reinsjakt. Helt fram til 1956 da Forelhogna Villreinområde vart etablert og Sør-Trøndelagskommunene rundt dette fjellområdet kom med. Ser vi på fellingstillatelsene fra de siste tre åra, er riktignok ikke Oppdal den største, for her kommer Midtre Gauldal (en sammenslåingskommune av Soknedal, Budal og Singsås) inn med større tall enn Oppdal. Men dette forholdet ser vi på som et forbigående fenomen med naturlige årsaker; Oppdal er den største i Sør-Trøndelag!

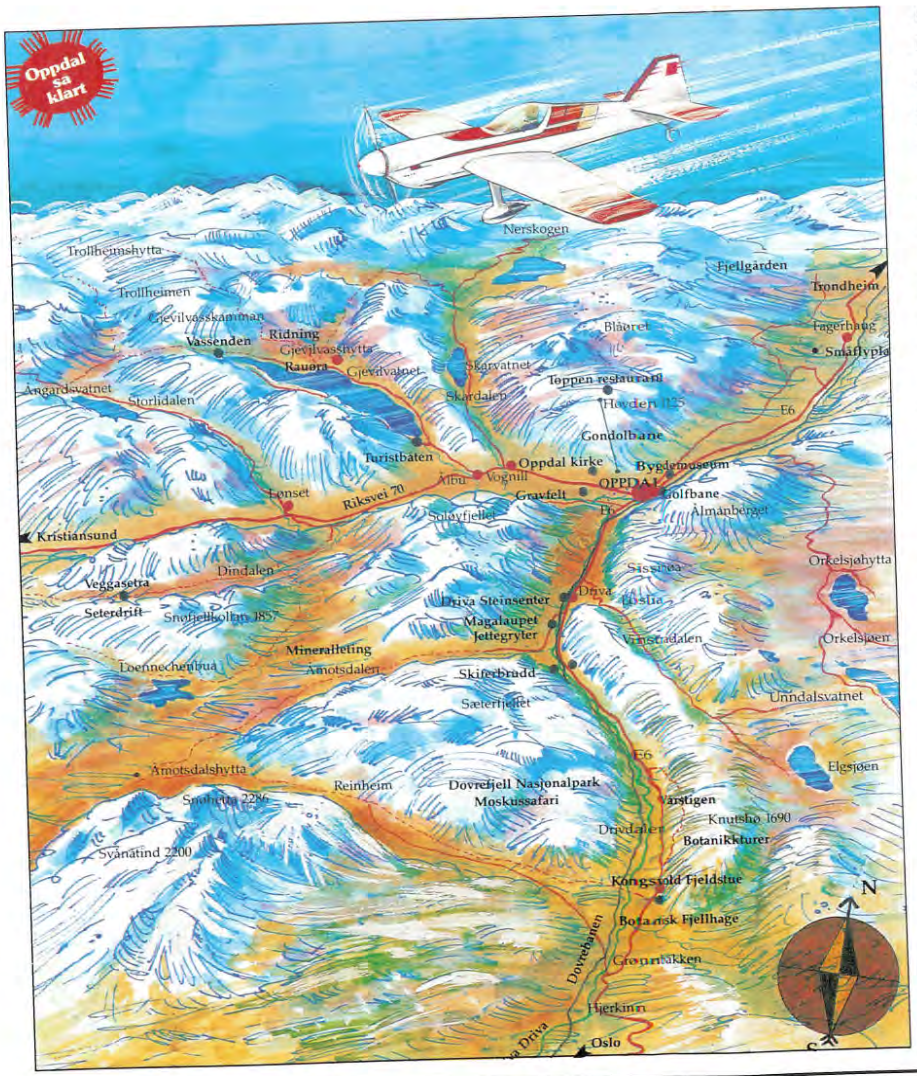

Som det fremgår av skissa, består Oppdal kommune av mye fjell, og deles opp av gjennomgående daler. E6 og jernbanen følger dalføret fra overgangen mellom Østlandet til Trøndelag.

Oppdal - ei fjellbygd

Oppdal blir karakterisert som ei fjellbygd og det inntrykket får en også ved en gjennomfart gjennom kommunen, med fjella skjermende rundt et forholdsvis bredt dalføre og med fjellvidder i alle himmelretninger - nesten.

Store deler av Norges befolkning har sikkert passert gjennom Oppdal kommune, enten på Dovrebanen eller etter E-6. Ja, Oppdal er et trafikknutepunkt mellom Østlandet og Møre. Om ikke alle besøkende kommer pr. jernbane eller etter landeveien, så er det også endel som legger turen sin innom de fine fjelldalene og fjella etter turiststiene. Og Oppdal kommune tar en stor jafs av Trollheimen hvor Trondhjem Turistforening har et godt merka rutenett og med Gjevilvasshytta som det mest kjente stedet i fjellheimen. Oppdal som fjellbygd, ja, det har nok sin berettigelse.

Husdyrhold er ei av de "tunge" næringer, og Oppdal er en av landets største sauekommuner.

Stor utmarkskommune

Oppdal er av de store utmarkskommunene, med et totalareal på 2271 km² fordelt fra godt 250m høyde over havet (i Sunndalen) og til Storskrymten som strekker toppen sin til 1985 m. Innenfor denne høydeforskjellen finner vi et vell av naturkvaliteter som bygdafolk og mange tilreisende setter stor pris på.

Ut fra denne høydedifferansen kan vi også ane stor variasjonsbredde i artsutvalget av vilt. Men tilbake til naturen.

Trollheimen er nevnt som et viktig turområde med merkede stier og overnattingstilbud på rutene. Trollheimen har også en reinsstamme, men her er det etablert tamreindrift med ekspropriering av beite til denne drifta.

Trollheimen ligger på nordsida av veien til Sunndalsøra og kommer vi oss på sørsida av veien, kommer vi inn i en fantastisk fjellverden; over Dindalen og inn i Skrymtheimen og Snøhettareinens rike! Oppå Storskrymten møtes tre fylkesgrenser; Møre og Romsdal, Oppland og Sør-Trøndelag. Nettopp disse fjellområda hører til de rikeste i landet og har naturkvaliteter i seg som har gjort at de har kommet med i verneforslaget til nye nasjonalparker med rundt 1000 km². Blir det nasjonalpark her, blir den lagt til Dovrefjell nasjonalpark. Åmotsdalen, som går inn fra Engan i Oppdal, strekker seg langt inn i denne fjellheimen.

Vi har nevnt Dovrefjell nasjonalpark, den ligger for det meste i Oppdal kommune på begge sider av veien og jernbanen som kommer ned Drivdalen. Bare en liten del av parken, som omfattes av Snøhettamassivet, ligger i Lesja kommune. Vi finner også andre verneområder i Oppdal; naturreservatet Nordre Snøfjellstjern, det samme er Minilldalsmyrene (Oppdal og Rennebu, nabokommunen i nord) og landskapsvernområdet i Trollheimen. På østsida av hovedferdselsåra (E-6/jernbanen) ligger det andre villreinområdet kommunen har andel i; Knutshøområdet.

Vi har nevnt Dovrefjell nasjonalpark som et kjerneområde av ulike naturkvaliteter. Ikke minst bidrar Kongsvold-området med fjellstua til den historiske delen. På sjølve Kongsvold ligger en botanisk hage og forbi fjellstua går den gamle Kongeveien fra Østlandet til Trøndelag. Et kjent og kjært navn har vi med Vårstigen som endel av den gamle veien og som vi ser nevnt så tidlig som i 1182!

2 villreinområder

Som nevnt har Oppdal arealer i 2 villreinområder; Snøhetta og Knutshø. Snøhettaområdet har nok vært av Norges rikeste villreintrakter. Enten oppholdt reinen seg her, eller så trekte den gjennom området fra sommer-oppholds-områdene vestpå til vinterbeite i innlandsfjella. Dette vet vi på grunnlag av registrering av fangstanlegga som finnes på overgangen mellom Dombås og Kongsvold. På denne strekninga har Øystein Mølmen plotta inn 530 dyregraver. De eldste boplassfunna har en alder av 6000 år, så her aner vi villreinfangst i tusener av år. Ikke unaturlig er det at i Snøhettaområdet finner vi igjen restene av den genetisk ville fjellreinen i Norge!

Snøhettaområdet har vært oppdalingenes villreinjaktterreng og ser vi tilbake på fellingsstatistikken, har kommunen ligget høgt i flere perioder i landssammenheng.

Allerede i 1908, mens det var lite villrein i Norge, lå Oppdal på Norges-toppen (67 felte dyr) og under reduksjonsavskytinga i Snøhetta på femtitallet, var Oppdal blant de store villreinkommuner i Norge. Likevel må vi fram til 1961 for å finne det året oppdalingene felte flest villrein - nemlig 643 stk.! Dette var vel å merke mens bygda enda jakta bare i Snøhetta. Først fra 1974 vart Knutshøområdet etablert som eget villreinområde, og 639 km² av dette 1783 km² store villreinområdet ligger i Oppdal.

Av Snøhettas totalareal på 3295 km² har Oppdal 560 km². Kommunen kommer dermed ut med 1199 km² villreinareal!

På grunn av overbeiting i Snøhetta på femtitallet, holdes totalstammen her nede på et nivå som tar hensyn til gjenveksten av beitet. Knutshøstammen er også forholdsvis liten for tiden og dermed ligger tildelingene til Oppdal på et lågmål. Dette vil nok om noen år endre seg.

Eiendomsstruktur - grunneierorganisering

På 1800-tallet var det Staten som var den store grunneieren i Oppdal. Men i 1857 kjøpte bøndene i bygda store arealer av Staten og dannet for fjellets vedkommende Oppdal Bygdealmenning, som disponerer ca 1200 km² fjellterreng. Skogen vart splitta opp og fordelt med små teiger til bøndene.

Unntaket fra denne eiendomsstrukturen finner vi i det tidligere Lønset sokn, der bøndene eier både skog- og fjellterreng. I tillegg har Staten ved Statens Skoger, Gudbrandsdal forvaltning igjen endel områder som vi kjenner som fjellstueutmålene. Disse ligger i verne-

Jakt fra traktene mot Risberget (Knutshøområdet) på sørsida av Vinstradalen. Setter nordvesten inn, kommer reinen ut på denne tangen, og jegerne kan da lett korke igjen retrettmulighetene for dyra. FOTO JO GARDAR STORHAUG

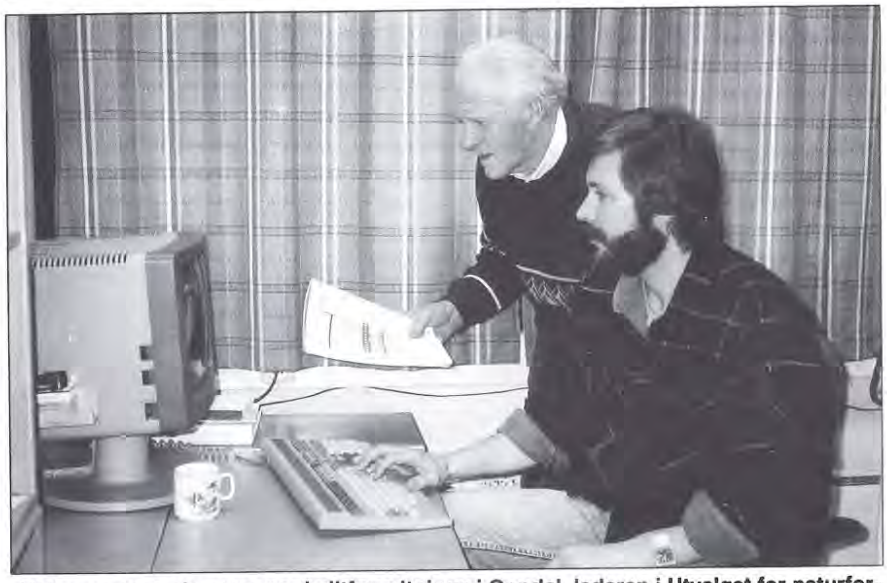

Aktive og sentrale personer i viltforvaltninga i Oppdal, lederen i Utvalget for naturforvaltning, Rolf Nerhoel (tilv.) og miljøvernrådgiver Arild Hoel. FOTO JON J. MELI

områdene på Dovrefjell.

I den store Bygdealmenningen er det ei god organisering med eget styre og fast ansatt fjelloppsynsmann/sekr. Statens område ivaretas som nevnt av Gudbrandsdal forvaltning (Lillehammer) med egen oppsynsmann for nasjonalparken (nylig har oppsynsmannen, Simen Bretten, slutta og muligens vil Bygdealmenningen forestå oppsynsvirksomheta inntil videre). Det finnes også grunneierlag i deler av kommunen, og enkelte store grunneiere, men forøvrig er grunneierorganiseringa svak - her organiserer grunneierne seg for spesielle formål f.eks. ved å slå seg sammen for å få til et elgvald. Den helhetlige organiseringa som ivaretar all bruk av utmarka og som tar hensyn til de ulike interessers bruk, er foreløpig et savna element i forvaltningsbildet, men det jobbes med saken!

Kommunens forvaltningsmodell

Oppdal kommune har vært såkalt MIK-kommune og kunne ifølge endring av Viltloven legge ned viltnemnda og legge oppgavene den tidligere hadde til kommunen. For Oppdals vedkommende vart dette gjort fra 1988, da viltnemndas oppgaver ble overført til Utvalg for naturforvaltning.

Den tidligere Oppdal viltnemnd hadde fra 1972 hatt Rolf Nerhoel som formann, og da kommunen oppretta Utvalget for naturforvaltning (1988), fortsatte han, og er fortsatt leder for utvalget.

Rolf Nerhoel fra grenda Lønset vest i Oppdal, er en av ildsjelene når det gjelder viltforvaltninga i kommunen. Naturlig nok har en etter nyorganiseringa fått muligheter til å sjå ei helhet i miljøarbeidet.

MIK-kommuneforsøket ble avsluttet i 1991, men Oppdal har valgt å beholde modellen fra forsøksperioden, med viltnemnda, innlandsfiskenemnda, friluftsnemnda og utvalget for motorferdsel lagt til Utvalget for naturforvaltning (UN). UN er et underutvalg direkte under formannskapet.

I forsøksperioden var utvalget betjent med en sekretær som jobba en dag i uka. Som en kuriositet kan nevnes at denne personen er nåværende ordfører, Ola Arne Aune.

Fra 1. juli 1992 fikk kommunens nye miljøvernrådgiver sekretærfunksjonen for Utvalget for naturforvaltning. Kommunen ansatte da naturforvaltningskandidat Arild Hoel. Blant villreinfolk er han vel kjent, og det er han også for dette bladets lesere. Allerede i førsteutgaven av bladet i 1987 skrev han om merking av villrein i Setesdalsområdene, som refererer seg til et prøveprosjekt i Setesdalsheiene i 1985-86. I 1989-utgaven av bladet skriver Arild Hoel en artikkel om "Utviklingsprogram for kommunalt miljøvern", da han på den tida var engasjert av Surnadal kommune til å lede MIK-forsøket der.

Oppdal som viltkommune

Oppdal er en av landets mest særegne viltkommuner. De har ikke de store viltmengdene av noen viltart, men artsutvalget er stort. Oppdal er bl.a. landets eneste kommune med en fast moskusbestand! Nå ja, store mengder villrein har de også hatt, men det var i overpopulasjontida for Snøhetta-stammen. Slike tider vil nok ikke bygdene rundt Snøhetta ha igjen! Villreinen er fortsatt den viktigste jaktbare viltarten, men av årsaker som tidligere er nevnt, har fellingstalla gått endel opp og ned. Fra siste 10-årsperioden kan vi nevne at i 1983 vart det felt 466 dyr, mens 1992-uttaket viser 184.

Når det gjelder Knutshø, hvor det forøvrig er meget gode vinterbeiter, ønsker ikke Oppdal noen stor reinsstamme pga. mye sau på sommerbeite. Mesteparten av villreinarealet, både i Snøhetta og Knutshøområdet, disponeres for Oppdals vedkommende av Bygdealmenningen.

Nåværende ordfører i Oppdal, Ola Arne Aune, var mannen som sammen med viltkonsulent Arne Belsaas, Midt-Norge, trekte opp linjene for en rettighetshaverstyrt forvaltning av Forelhognareinen. Dette skjedde i 1965 og fra da av vart det etablert et Arbeidsutvalg på tre medlemmer, og Ola Arne vart sekretær i dette utvalget.

I 14 år hadde den nåværende Oppdalsordføreren denne jobben og fremdeles følges de samme arbeidsrutiner som Arne dro i gang for snart 30 år sia!

FOTO JON J. MELI

Noe statsgrunn finnes (forvaltes av Gudbrandsdal forvaltning) og noen få privatfelt, men forvaltningsmessig er Oppdal gunstig stilt ved at Bygdealmenningen har såpass mye areal. Oppdal har mange interesserte villreinjegere, men selger også kort til utenbygds, da 10% av kvota er reservert utenbygds jegere. Dessuten fordeler Gudbrandsdal forvaltning kvota si etter loddtrekning.

Pen okse på 270 kg i Dindal. Jegerne er fra venstre, Ingulv Rolvsjord, Egil Løkkehaug og Johan Furunes. FOTO ROLF NERHOEL

Elg

Kommer vi inn på elg, vises det tydelig at Oppdal er ei fjellbygd og at kommunen grenser mot Møretraktene, som også har tynn elgbestand. Rundt et førtitalls elger felles årlig i kommunen på et bakgrunnsareal på 512800 da. Minstearealet er f.t. på 8000 da med utstrakt bruk av 50% regelen. Fellingsprosenten har de siste 6 åra ligget under 50!

Fellingstillatelsene tildeles etter B-alternativet i Hjorteviltforskriftene. Det blir i henstillingsform anbefalt hvordan kvota bør tas. Dette er nødvendig med den store fridyrkvota, som er på 30% av tildelt kvote. Oppdal har 20 tildelingsvald og de to største, på henholdsvis 83000 og 83700 da, er igjen delt opp i tilsammen 11 jaktfelt. Elgjaktinteressen er såpass stor at det blir ei rullering på jakta. Opptil 5 år må enkelt jegere vente på å få jakte!

Oppdal har 2 overvintringsområder for elg, vest og nordvest for Oppdal sentrum. En viktig vinterbiotop for elgen i Oppdal vart atskillig forringa ved rydding og utbygging av en småflyplass i nærheten av Fagerhaug.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag har for hele fylket sitt utarbeidet en rapport om utviklinga av elgstammen, og da den er såpass klargjørende og interessant, hitsetter vi fellingstallene fra Oppdal med viltforvalterens kommentarer.

Hjort

Med sin beliggenhet i tilknytning til Møretraktene, er Oppdal også en hjortekommune, riktignok ikke så stor, men det tildeles årlig ca 100 dyr og felles ca 25%. Elgvalda fungerer også som hjortevald, men her er minstearealet 3000 da. Fellingstillatelsen tildeles etter samme pkt som elgen; kalv, eldre hanndyr og frie dyr. Men med såpass låg fellingsprosent som 25, kan en her fort komme ut med "skjeve" tall i jaktuttaket.

Vi kan f.eks. ta kalvetildelinga som ligger på 33%, men det felles bare 16% (1992). For eldre hanndyr blir det gitt ei tildeling på 37% og her vart det i 1992 felt 28%, mens det som regnes under frie dyr var ei tildeling på godt 30% og det vart felt 56%, herav eldre koller 16%.

Hjortejakta utøves i det vesentlige sammen med elgjakta. Det er to vald som skiller seg ut; Storlidalen fremre med 9 felte dyr av 11 tillatte og Myra/Hulberget med 6 felte av 11 tillatte. Hjorten trekker for det meste ut av kommunen vinterstid, da mot Sunndalen og delvis mot Rennebu og Meldal.

Rådyr

Det tildeles forsåvidt mye rådyr i Oppdal, 240 dyr i 1992, men fellingsprosenten er låg; 20-25.

Elgvalda fungerer også som rådyrvald, men i tillegg er det bortimot 30 vald som er "rene" rådyrvald. Minstearealet for rådyr er 1000 da.

Småvilt

Småviltorganiseringa er det stort sett Bygdealmenningen som står for, med jakt på rype i fjellet. Grunneierorganiseringa for småviltjakt er heller dårlig. Kongsvoldområdet er et rikt rypeterreng, men utlagt som prøveområde for fuglehunder.

→

Fra Storvatnet i Dindal. Hammerdalen i bakgrunn. FOTO ROLF NERHOEL

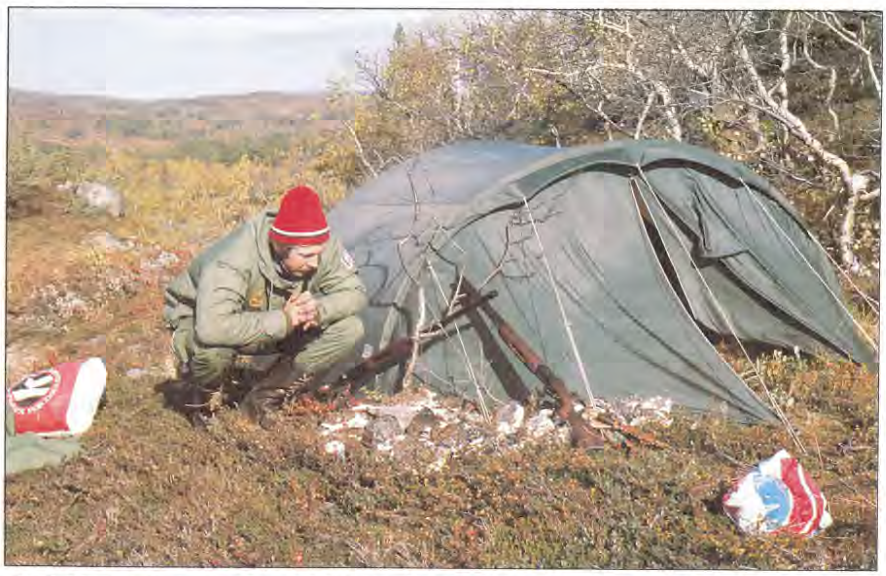

En fjellkommune som Oppdal har også gode tilbud for nye jegere. Oppdal Bygdealmenning rår over store rypejaktarealer. FOTO ARIL HOEL

Moskus

Det er tidligere nevnt at Oppdal er eneste kommune med fast moskusbestand og denne holder til i Snøhettaområdet vest for Kongsvold. Sjøl om det har vært endel avgang fra stammen; gjennom utvandring, drept ved lynnedslag, død ved forgiftning og påkjørsler av tog, har likevel stammen nå økt og teller idag ca 79-80 dyr.

Den tidligere oppsynsmannen i nasjonalparken, Simen Bretten, har hatt oppsynet med stammen, noe Bygdealmenningen nå har overtatt, men f.t. er det et noe flytende forvaltningsansvar og det foreligger heller ingen tidsmessig forvaltningsplan for stammen.

Dagens moskusfe på Dovre har sin opprinnelse fra Grønland og vart utsatt for første gang i 1932, da 10 dyr vart overført. Under krigsåra vart alle dyra felt ulovlig, men nye dyr ble henta fra Grønland i 1947. Da avgangen av ulike årsaker var større enn reproduksjonen, vart det i perioden 1947-53 ved flere anledninger overført kalver fra Grønland. Nå synes det som om stammen er i vekst, og de ansvarlige for naturforvaltninga i Oppdal mener det må utarbeides en langsiktig forvaltningsplan for stammen.

Jerv

Oppdal har sammen med de andre bygdene rundt Snøhetta/Skrymtheime et økosystem noenlunde intakt, og det er det som går på kjeden rein, jerv og fjellrev.

Snøhettafjella har vel til alle tider hatt reinen innenfor de 3000-4000 km² som omfattes av fjell. Fjella og terrenget tilfredsstiller også biotopmessig krava til jerven, og da reinen finnes i fjella som matkilde for jerven, er en av Sør-Norges sikreste jervebestander lokalisert her.

Det tredje pattedyret som har sitt leveområde i fjellet, fjellreven, har også Snøhettaområdet som et av sine kjerneområder i Sør-Norge. NINA har satsa atskillig med forskning på bestandsoversikter av disse tre viltartene og hvilket avhengighetsforhold de har til hverandre. For interesserte i høyfjellsøkologi og spesielt om forholdene i Snøhetta brakte Villreinen i 1991-utgaven en artikkel av dr.phil. Terje Skogland, seniorforsker i økologi ved Norsk Institutt for Naturforskning. Den kan være vel verdt å ta fram igjen. I samme nr. skriver også Terje Skogland og Arild Landa (jerveforsker) en artikkel om Skrymtheimen.

Oppdal satser på reiseliv

Med sine naturkvaliteter og trafikkmessig lette tilgjengelighet, har Oppdal satsa sterkt på et kommersielt reiseliv, spesielt med henblikk på vinterturisme. Med et folketall på 6200 har de arbeidet seg opp til 130000 gjestedøgn pr. år, noe som vesentlig de 17 skiheisene har invitert til. I det "nye" konseptet for næringsutvikling i kommunen, har den sterke kommersialiseringa fått en "mykere" tone, ved at det skal være naturbasert næringsutvikling, med det hensynet en må ta til naturens tålegrense før tiltak settes iverk. Med ei kommunal forvaltning gjennom Utvalget for naturforvaltning, er det også lagt tilrette for ei helhet i naturbruken.

Både lederen i utvalget, Rolf Nerhoel, og miljøvernrådgiver Arild Hoel, tror tilbakeføringen av landbrukskontorene til kommunen (fra 1994) vil lette kommunikasjonen og bedre samarbeidet om forvaltninga av utmarka.

Slik som oppdalingene har valgt forvaltningsmodell, synes Hoel den fungerer bra idag med viltnemnda/viltutvalget i Utvalget for naturforvaltning. Da viltnemndene fungerte som egne utvalg, hadde de lett for å bli "satelitter", og ville ofte kjøre sine egne løp og dermed miste helhetsoversikten!

På viltsida jobber Oppdal nå med revidering av viltområdekartet og Rolf Nerhoel er engasjert til å foreta en intervjurunde blant lokalkjente folk i den vidstrakte kommunen. Det vil også bli laget en populærutgave av kartet som blir tilgjengelig for alle interesserte. I det arbeide som nå skal gjøres, vil det for Oppdals vedkommende bli satt "verdi" på dyreliv og jakt så disse verdiene kan målbæres mot andre utnyttelsesformer av utmarka.

Det er også ønskelig å få ei bedre valdorganisering for elgjakt og ajourføring av valdkarta vil også bli gjort. Arbeidet legges opp med tanke på å bruke det som grunnlag til å etablere driftsplanområder.

Tilslutt kommer Nerhoel og Hoel inn på at det skulle vært ønskelig med et viltforum i kommunen, bestående av et fåtall personer, men de må ha høg faglig kompetanse og fungere som ei rådgivende gruppe til den kommunale viltforvaltninga.

Faksimile fra Rapport nr. 3.1992. Utviklingen i elgstammen i Sør-Trøndelag.

→

kommune: OPPDAL

kommunenr. : 1634
tellende areal km²: 314
minsteareal da : 8000

FELLINGSRESULTATER I PERIODEN 1971-91

FELLINGSÅR	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91
Ant skutte dyr	9	14	10	18	14	16	25	25	26	27	26	33	40	40	39	46	39	33	37	39	43
Ant. tildelte dyr	21	22	25	29	33	36	39	49	53	54	55	56	68	75	78	88	86	83	81	81	88
Fellingsprosent	43	64	40	62	42	44	64	51	49	50	47	59	59	53	50	52	45	40	46	48	49
Avskyting pr 10km² skogsmark	0,3	0,4	0,3	0,6	0,4	0,5	0,8	0,8	0,9	0,9	0,8	1,1	1,3	1,3	1,2	1,5	1,2	1,1	1,2	1,2	1,3
% tildelt kalv								24	26	30	29	29	40	40	41	45	49	47	47	47	44
% tildelt eldre ku og valgfritt													38	23	26	40	44	33	26	26	31
% tildelt i 1+2 dyrs vald					82	83	51	32	28				24	25	27	20	30	28	28	28	24
Minsteareal i 1000 da																8	8	8	8	8	8

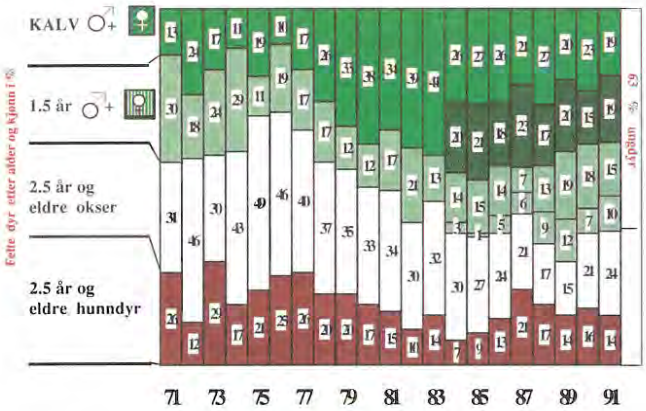

TALLENES TALE

STAMMENS STØRRELSE: Har variert, og siste års resultater antyder en ny nedgang.

PRODUKSJON: Til tider god, og potensialet er større enn utnyttet.

TILDELING: Bruk av fri-dyr alternativet har vært uheldig. Denne bør innskjerpes eller knyttes til en kontrollert og godkjent driftsplan.

AVSKYTING: Uttaket av produksjonsdyr og eldre hanndyr er for stort. En viss andel eldre okser bør være igjen i stammen.

SLUTTKOMMENTAR: Dersom en ønsker vekst i stammen må avskytingen styres bedre samtidig som jegerne må ta sin del av ansvaret. Produksjonsdyra må spares og sett-elg skjemaene viser at stammen har potensiale når dette skjer. Materialet gir også grunnlag for en del spørsmål: Hvorledes er den naturlige dødligheten, er det innsig fra omkringliggende områder, hva med vinterbeitet ?

VIKTIGE BESTANDSPARAMETRE

Utvikling i elgstammen

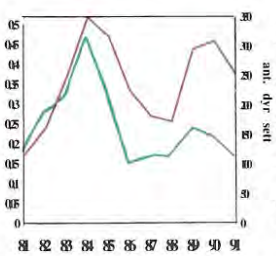

Produksjon og kjønnsforhold

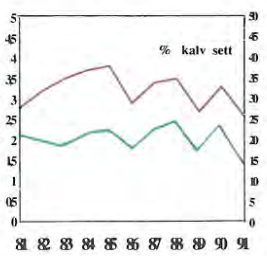

Produksjon

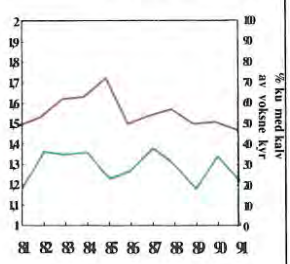

JAKTA I FORELHOGNA VILLREINOMRÅDE

Sammendragsrapporten fra oppsynslederen forteller om at det er utført 88 oppsynsdager og at 14 oppsyn har kontrollert 421 jegere (47% av antall fellingstillatelser - tilsvarende tall i 1991; 486 og 53%).

Den lågere dekning av kontrollerte jegere tilskrives mindre midler til disposisjon pga. området i 1992 gikk til innkjøp av nytt sambandsutstyr.

De 4 siste åra har Forelhogna hatt nedgang i skadeskytingsprosent, men fikk i 1992 et lite tilbakeslag. I 1991 var skadeskytingsprosenten 2,3% men gikk opp til 3,1% i 1992.

Det mest deprimerende ved denne saken, er at flere jegere ikke kan de mest elementere regler om ettersøk og derav ikke utøver et ansvarsfullt ettersøk etter påskutte dyr. Oppsynet kan trekke denne slutningen etter at det under jakta, og etter jakta, er blitt funnet 9 døde dyr i fjellet, flere av dem med perfekte skudd og som ikke har kunnet gått langt etter påskyting! Dessuten er Forelhognareinen landets mest spake rein og veldig enkel å jakte på.

Oppsynsrapporten forteller videre om 10 anmeldelser etter jakta, som fordeler seg med 2 grensekrenkelser, 5 feilskytinger, 1 urent mål/ikke bakgrunn, 1 skadeskyting/dårlig ettersøk/feilskyting og 1 skjæring av kort. Før jaktstart vart det arrangert et orienteringsmøte for oppsynet og etter jakta et oppsummeringsmøte. Oppsynslederens konklusjon av jakta sier at den har vært omtrentlig normal, men den sydlige vinden gjorde at reinen sto mye på ett terreng under jakta. Men med gode overgangsavtaler vart 804 av de 899 tildelte dyra felt, noe som gir en fellingsprosent på 89.4.

Enkelte stygge jaktepisoder drar ned helhetsinntrykket, men de aller fleste Forelhognajegerne er ansvarsbeviste jegere, så det er sørgelig med de få som drar ned. Det nye sambandsutstyret med omformerstasjon i fjellet som gir en nesten 100% dekningsgrad, effektiviserte oppsynet betraktelig. Oppsynslederen sier til slutt at regelverket må gjøres likt for alle jegerne i villreinområdet, slik at ikke den enkelte rettighetshaver kjører etter sitt eget opplegg.

Har det å oppleve villreinen i fjellet noen

TEKST OG FOTO: GORM SYVERSEN

I senere år er det blitt mer og mer vanlig å forsøke og gi natur, flora og fauna en pengeverdi for dermed å kunne benytte eksisterende økonomiske modeller for verdiberegning og lønnsomhet ved utbygging og inngrep. Nar det gjelder villreinen som rent jaktobjekt er det relativt enkelt på bakgrunn av kjøttpriser, slaktevekter, fellingsprosenter osv. Men hva med "opplevelsesverdien"? En vanlig fjellvandrer og ikke-jeger som meg, må finne seg i å bli beskyldt for å være naturfanatiker, følelsesladet romantiker, eller det som værre er dersom en hevder en genuin interesse for å sikre villreinens fremtid i dette landet kun basert på ønsket om selv å oppleve villrein i våre fjell eller for visshet-en om dens fortsatte tilstedeværelse.

I en årrekke har jeg benyttet deler av fritiden og ferie til å oppsøke villreinen i dens rette omgivelser. For meg personlig vil enkelte av de opplevelsene jeg har hatt i denne sammenheng for alltid stå som noe av det mest verdifulle jeg har fått med meg her i livet. Men å trekke inn kroner og øre i et forsøk på å gi det en økonomisk dimensjon gir meg nesten en flau smak i munnen. Det er heldigvis fortsatt verdier her i livet som ikke kan og bør omsettes i penger.

I sommer hadde jeg familiebesøk fra Argentina. En ung gutt i tyveårene, Gustavo, var for første gang i sitt liv utenfor det storbymiljøet som Buenos Aires, en by på ca. 12 millioner mennesker, representerer på godt og vondt. For en vanlig nordmann med den nærhet til natur som de fleste av oss tross alt opplever, er det vanskelig å fatte hvilken dramatisk forskjell det er på våre to verdener. Og nå satt Gustavo og jeg i en liten kano og padlet oss i grålysningen over Skjesvann på vei mot Brattefjell/Vindeggen-området.

Selvfølgelig hadde jeg lovet Gustavo at han skulle få oppleve reinsdyr ihvertfall en gang i sitt liv. Han tok utfordringen med fatning selv om det var tydelig at han var knuget av situasjonens alvor og det ukjente som lå foran han. Stillheten var til å ta og føle på. Stillheten ja. En stillhet som aldri kan oppleves i en storby. Inne ved Åto skar et par hese ravneskrik over vannet, og oppe i fjellveggen sirklet en kongeørn. En fin start på vårt lille "villmarksseventyr". Vi trakk kanoen på land og over en matbit fortalte jeg Gustavo lavmælt litt om seterlivet, huldrer og andre overnaturlige som holdt til her inne for hundre år siden.

Så bar det videre til fots forbi Sandhaug- og Namnlaus-setrene og inn i ensomheten. Gustavo var uvanlig stille av seg. Han mumlet noe om at han følte seg rar, alt var så uvirkelig. Mitt nærvær var tydligvis ikke nok til å fjærne frykten for å være alene i naturen. Gustavo minnes hjemmelige speiderutflukter i Buenos Aires' trygge parker med grilling, ballspill og mange venner omkring.

Noen kilometer senere tråkket vi nesten på en rødrev som hadde lagt seg til i vierkrattet. Mikkel spratt opp foran benene på Gustavo som fikk seg en skikkelig støkk. Men smilet kom snart frem. Det var tydelig at dette var sterke opplevelser.

Dette var i begynnelsen av juni og simlene i Brattefjell/Vindeggen-stammen var i full gang med kalvingen. Idet vi tråklet oss gjennom et tett bjørkekratt ble jeg var ei simle noen meter borte. Simla satte avgårde mellom bjørkestammene, men den lille kalven hennes hadde ingen mulighet til å følge med. Jeg ga beskjed til Gustavo om at vi måtte komme oss bort derfra snarest mulig. Vi strevet oss ut igjen av bjørkesnaret, men så til vår forbauselse at kalven nå fulgte etter. Den stilte seg opp mellom oss og rautet sårt. Så satte den kursen rett mot Gustavo som naturlig nok ville klappe den lille. Jeg fikk avverget dette og forklarte at lukta av oss overført på kalven kunne skremme mora vekk. Etter en del avlednings-

Gustavo, fra storbyen Buenos Aires, inne i Brattefjell/Vindeggen-området. Dette blir nok et minne for livet for storbygutten.

"verdi"?

Simla og kalven går nesten i ett med terrenget i Brattefjell/Vindeggen, mye uret terreng her!

manøvere fikk vi omsider fjernet oss fra kalven. Fra et høydedrag noen hundre meter borte kunne vi med lettelse se at simla var på vei tilbake dit kalven nå hadde lagt seg ned. Så gikk det vel bra heldigvis.

Flere timer senere var teltet på plass og til kvelds fikk vi oppleve simleflokken med små lekende kalver i rasende sprang mellom de eldre dyra. Jeg spurte Gustavo om han ville være med en liten kveldstur for å prøve å telle dyra, men nei. Han ville sitte igjen i teltet og tenke. Det var blitt mange opplevelser nå, kanskje for mange for et følsomt ungt guttesinn. Før jeg ruslet avgårde sa han med overbevisning at han aldri noen gang ville kunne glemme denne dagen. Men hvordan kunne han forklare det hele for kameratene hjemme? Nei, det var dette med "opplevelsesverdien" igjen da. Verdien av fjellets stillhet, den positive ensomhetsfølelsen, nærkontakt med ville dyr. Dette kunne jeg ikke la være å tenke på der jeg lå og talte reinsdyr i den lyse juninatten. 210 dyr og masser av inntrykk senere vendte jeg fornøyd tilbake til teltet der søvnen omsider hadde fanget inn Gustavo. Ved siden av soveposen lå et påbegynt brev til kjæresten i Argentina. Et forsøk på å dele dagens opplevelser her oppe i reinheimen med sin nærmeste.

Orientalsk tunge og kokt tunge

Først må jeg få innlede med at som jeger og jaktutleier har det forundret meg at så få tar vare på godbitene fra jaktutbyttet. Jeg kan skjønne at det er en utbredt skepsis til bruk av nyrer og lever, særlig etter alle de triste meldinger om for høyt innhold av tungmetaller som bly og kadmium. Derimot er tunge og hjerte prima vare og det edleste råstoff, godt tilberedt konkurrerer det selv med den beste biff. Så ved høstens jakt vil jeg ikke høre noe av at du har lagt hjertet igjen blant innvollene og latt tunga sitte igjen i hodet.

Orientalsk tunge

Denne retten kommer fra min mor. Fra jeg var liten husker jeg denne retten som en selskaps- og søndags-middagsrett med spennende og fremmed smak.

Dette trenger du for 4 persjoner:

600 gram tunge, dvs. 2-4 avhengig av størrelse
1 liter vann
3 ts salt
1 ts timian 1 ss smør
1 stort eple
2 ss kokosmasse(revet kokos)
1 ss karri
1 1/2 ss siktet hvetemel
1/4 boks ananas i biter

Kok opp vann, salt og timian. Ha i tungene og kok dem i 1-2 timer over svak varme. Tungene skal være dekket med vann. Koker det inn kan du helle på litt ekstra kokende vann fra en termoskanne. (Er du vant til å bruke trykk-koker kan du spare en del tid på det). Tungene er ferdig kokt når du lett kan stikke en gaffel i dem. Flå av skinnet mens tungene ennå er varme (ellers får du det ikke av). Legg tungene til side. La kraften få koke inn en stund.

Hakk eple og bland med kokos og karri. Dette freses i smør i stekepanne. Bland melet i den avkjølte tungekraften og bland i det freste eplehakket. La dette få koke svakt under forsiktig omrøring i ca. 10 minutter. (Så langt kan du gjøre i stand tidligere på dagen eller dagen før. Ha i såfall tungene i en tett plastpose og sett alt kaldt.)

Tungene skjæres opp i terninger og has i sausen. Kokes opp og ha så i ananasbiter og saften fra ananasen. Varmes opp og serveres.

Server med upolert ris med strimler av rød og grønn pakrika på. En frisk salat til er nesten en nødvendighet, og varme rundstykker eller baguetter er heller ikke av veien. Retten er ganske sterk, slik at du kan redusere mengden av karri om ønskelig. De fleste vil foretrekke en rødvin til denne retten, f.eks en Rioja. Men servert i sommerhalvåret kan jeg godt tenke meg en sprudlende rosévin eller noe så norskt som et glass kaldt godt øl.

Kokt tunge

Denne maten å koke tunge på egner seg godt som utgangspunkt for en middagsrett eller som pålegg.

Dette trenger du:

1-4 tunger
vann så tungene dekkes (eventuelt erstatt noe av vannet med en vinskvett)
1 ss malt allehånde
3 ts salt
6 hele pepperkorn
1 laurbærblad
1 løk delt i fire
1 gulrot i biter

Ha alle ingrediensene i en gryte og kok opp. Ha i tungene og kok i 1-2 timer til du lett kan stikke gaffel i dem. Etterfyll med litt kokende vann slik at tungene hele tiden er dekket med vann. Flå tungene mens de ennå er varme.

Tungen serveres kald, oppskåret i skiver med kokte poteter, kokte gulrøtter, en god ertepuré og pepperrotrømme. Pepperrotrømmen lager du ved å stivpiske seterrømme og fløte, lik andel av hver. Ha så i revet pepperrot (fåes fersk og rives på jern, i pulverform eller den jeg bruker mye; i tuber) til du får en markant pepperrotsmak.

Som pålegg skjæres tungen i skiver og smaker supert på et grovbrød eller knekkebrød, pyntet med litt friskt grønt og en klatt pepperrotsrømme eller litt sterk sennep (ikke pølsesennep).

Det vart jul også dette året!

TEKST OG FOTO: ODD INGE HAGEN

Året er 1991
Dei siste solstrålane fløymer utover fjellviddene, det er siste jaktdagen på villrein. Hausten har ubønnhøyrligt sakte og sikkert sett sitt preg i fjellet, snøen har lagt seg med sitt kvite teppe i toppane.

Eg pustar inn den krystallklare fjellufta, - kastar eit siste blikk i retning der villreinflokken forsvant i horisonten. Haustfargane speler opp med all sin prakt, det er mest som i eit draumeland.

Eg snur meg langsomt og tek eit overblikk over slakteplassen. Det er litt vemodigt å sjå blodet som flerrar steingrunnen der eg slakta simla og kalven.

Tankane leitar seg fram til svunne tider, eg slenger meg ned på reinsmosen. Roa sig innover meg, tankane går til bygda vår her innmed fjellvidda.

47 år tidligare
Der i ei stove sit ein gut på mors fang og "syg" dei siste mjølkedråpane frå "tatten". I stova er det mange ongar. Guten sutrar og græt, mora puttar litt graut med finhakka reinskjøt i munnen på han; gråten tagnar. Dei vegre barnelepane "pjattar" på villreinkjøtet, - det er liksom barnemunnen ikkje vert ferdig med "suttinga" på det næringsgivande kjøtet.

Inne på fjellvidda strevar ein senesterk sjubarnsfar med slaktinga av villreinbukken. Han ser seg søkjande ikring - tek 6x30 messingkikerten og saumfer fjellviddene. Det er krig i landet. Han leg ei ny patron i magasinet på krag-karabina.

Under ein heller er det eit krypinn, der har dei ei skikjelke. Det er denne dei nyttar på snøføre dei som må hente seg matberging i fjellet i disse krigstider. Dei er klare over sin situasjon, enten klarar dei å overlista dei tyske patruljane og skaffa livberging til barneflokkane, eller å verta skotne ned av tyske soldatar.

Meldinga frå den norske regjeringa frå London kom ut frå høgtalaren i den einkle "folkemottakaren". Røysta som las meldingane var krystallklar: "Alle som har høve til det kan nytta seg av matressursane som er tilgjengelige i skogen og på vidda." I slike tider hadde ein både rett og plikt til å ta det ein trong av Gud´s gåver.

Folkemottakaren var sinnrikt kledd inn i veggen i uthuset, med antenne til bølgeblikktaket.

Dagane rett før jul trampar det tre tyske soldatar inn i den vetle stova. Det var razzia med grundig husundersøking. Til all lukke vart ikkje den vetle skuffa i veggskåpet opna. Der lå det henslengt åtte krag-patroner etter julejakta dagen før. Folkemottakaren i uthuset og krag-karabina vart heller ikkje funne.

Det vart jul også dette året, med villreinsteik, heimeavla grønsaker og kerrs-pink.

Det hende mang ein nervepirrande situasjon, og mang ein dramatikk vart utspelt her i fjella, - men det er ein annan historie.

Krigen "sklei" over, guten som nest etter morsmjølka fekk villreinkjøt vaks opp. Han vart også villreinjeger og har villreinkjøtet å takka for livberging gjennom vanskelige tider, - det veit han. Alle skal vite at han er takksam for kva villreinen har betydd for han, og for andre som har hatt villreinen som livberging.

Dagens håp
Håpet er at ein dag skal villreinen og dens leveområder beskyttast for utarming og innsnevring av ulike slag. Der ulike interessegrupper i samfunnet for vinnings skuld fordriv og beskjærer villreinen og dens leveområder.

Villreinen som gav våre skinnkledde forfedre livberging i dette karrige landet. Er det rimelig at dette urdyret skal fortrengast ytterligare av: kraftutbygging, masseturisme, turistsenter, hyttebygging, motorisert ferdsel, forureina nedfall, faren for ringvirkningane etter kjernefysiske utslepp, og lagring av spesialavfall? Situasjonen er som å balensera på ein sylkvass knivsegg!

Villreinområda vert meir og meir innsnevra, og villreinen vert dreven tilbake frå skanse til skanse. Derfor er det opp til deg og meg om framtidas generasjonar får behalda dette unike ur-dyret.

"Under ein heller er det eit krypinn, der har dei ei skikjelke" - slik ser skikjelken ut i dag.

"Villreinskalven dagens håp, kva med morgodagen?"

"Lat oss få behalda villreinen, og hauste av det overskot den gir".

Dette er min bønn og henstilling til vårt materialistiske storsamfunn.

Håpet er at våre politiske myndigheiter, viltforvalterar og ikkje minst du og eg spelar på samme lag for villreinen. Lat ikkje timeglaset renna ut for vårt prektige, nøysommlige ur-dyr!

Folk og fauna vert fattige uten denne ressurs, og fjellviddene vert tomme og stusselige.

Tankane svirrar vidare, eg kvepp til av gribbane som klonkar og skrik skjærande. Åtselfuglane sler seg ned på slakteavfallet eit steinkast lenger borte.

Sola går ned i horisonten. Eg, - jegeren reiser meg med ei tung bør med villreinskjøt, håp og ei levande tru for fremtida for villreinen.

At historien er sann det veit eg, eg var den guten. Eg er jegeren, viltforvalteren og mennesket som har mykje å beundra og takka villreinen for.

JAKTA I SETESDAL AUSTHEI

I dette villreinområdet var det til 1992-jakta tildelt ei kvote på 475 dyr og det vart felt 199 dyr som gir en fellingsprosent på 42. Oppsynsrapporten forteller om ei god jakt med liten skadeskyting med funn av bare ett dødt dyr i fjellet og ingen observerte skadde dyr. Oppsynet, som telte 6 mann, utførte tilsammen 55 oppsynsdager og kontrollerte 59 villreinjegere før felling av dyr, 10 jegere kontrollert under transport av kjøtt og 1 jeger under slakting.

Det samme forholdet gjør seg gjeldende her som i Setesdal Ryfylke; det blir altfor få jegere som blir kontrollert under en jaktsituasjon-/slakting! Etter jakta er det innlevert to rapporter til politiet og tre er OPS-saker.

Oppsynsfolka er rekruttert lokalt fra bygdene som har jakt i området og dette gjør oppsynstjenesta mere effektiv og betraktelig rimeligere ved at det blir kortere kjøreavstander. Begge Setesdalsområda har samme oppsynsleder; Lars Arne Bay, Suldalsosen.

FORSTERKET OPPSYN PÅ HARDANGERVIDDA I 1992

På oppsummeringsmøtet på Geilo 29. nov. 92, kunne oppsynsleder Sverre Tveiten legge fram en fyldig rapport fra jakta 1992.

Etter 1991-jakta med tildels sterk fokusering på skadeskytinga dette året, var det til 1992-jakta satsa vesentlig mer med midler og mannskap.

Antall oppsynsmenn var økt fra 15 stk. i 1991 til 22 i 1992 og dessuten hadde polititjenestemenn fra Hardanger, Kongsberg, Ringerike og Rjukan Politikammer utført polititjeneste i forbindelse med villreinjakta.

Forut før jaktstart vart det arrangert kurs for oppsyn/politi i regi av Direktoratet for Naturforvaltning og Oppsynsutvalet for Hardangervidda. Under hele jaktperioden har oppsynet stasjonert en info-medarbeider/-koordinator på Tinnhølen, og denne personen er særs viktig for både oppsynet og jegerne.

Oppsynet på Hardangervidda utfører også andre jobber enn bare villreinjaktoppsyn under villreinjakta, men tar her med det som bare angår villreinjakt.

Kontroller/uregelmenterte forhold

I jaktperioden vart 605 villreinjegere kontrollert og fra oppsynet vart det innlevert 9 anmeldelser for forhold i samband med villreinjakta.

Disse refererer seg til inhuman jakt, jakt over valdgrenser, manglende ettersøk og mangler ved kontrollkort.

Skadeskytingsprosenten, som i 1991 kom på 7, viste gledelig en nedgang i 1992 til mellom 5 og 6, men fortsatt ligger Hardangervidda høgt i forhold til mange andre villreinområder!

Den forsterkninga politiet utgjorde ved sin innsats under jakta på Hardangervidda, kom i tillegg til den ordinære oppsynsinnsatsen.

I sluttkommentaren til oppsynslederen blir det sagt tydelig fra om at det må konkretiseres hvem som skal ha totalansvaret for oppsynstjenesta under villreinjakta, hvilket omfang den skal ha og hvor midlene skal hentes fra! Med den sterke satsinga som var i 1992, går det med betydelige ressurser, og disse må planmessig vurderes brukt der en kan nå målsettinga ei villreinjakt på Hardangervidda som klart "klart held" mål i høve til ei fin og forsvarlig jaktutøving og en høg jegermoral.

Hytteboka forteller

De fleste av oss har vel vært i kontakt med ei hyttebok eller bubok en eller annen gang! Vi har sikkert sjølve også betrodd oss til ei slik bok, om ikke for annet, så ihvertfall beretta om været.

I ettertid blir disse bøkene viktige historiske dokumentasjoner på hendinger som menneskene oppgjennom tidene har vært delaktige i, og bøkene er også troverdige i sin beskrivelse av opplevelsene, for de vart skrevet ned ganske umiddelbart og tidfesta med dato og årstall og ofte klokkeslett.

Denne gangen har vi sett i ei av hyttebøkene fra Djupevjehytta i Sanddalen i Lærdal kommune. Hytteeieren, da denne boka vart fylt med villmarksopplevelser, var Anders Nesse, som nå har overlatt denne fine fjelleiendommen til sønnen Lars. Med tillatelse fra disse karene bringer vi Jervejakta fra først på femtitallet.

Til opplysning må nevnes, at på den tida var det fremdeles tamreinhold i det området som vi nå kjenner som Nordfjella Villreinområde og jervejegerne var den gangen reinsgjetere.

Djupevjehytta som reinsgjeterne bodde i, sto den gangen ulåst, og hytteeieren hadde slått opp noen enkle regler for bruk av hytta - vi tar dem med her.

Denne anvisninga på hvorfra stien tok ivei fra hytta, satte Anders inn i hytteboka etter at bergenserne hadde gått på "tulla" i dalføret, og la oss i samme slengen ta med hva de skrev i hytteboka fra turen sin:

> - Stell pent med hytta. Tenk på for slit og strev det er å byggja ei slik hytte i fjellet når en må frakte alt vyrke på ryggen. *Brenn ikkje opp noko av innbuet!* Til deg som ikkje er kjende og vil ned til Nesse i Borgund, *gå ikkje etter elvi!* Vegen går over elvi ved stølsmurane og vidare på vinstre sida midt i lia mot Areberg. Vegen er lett å finne eit stykke bortafor murane (på andre sida) nedanfor hytta her.
> *Nesse 31/7-48. Anders L. Nesse*

11/7-47. Aldri har vi velsignet et hus slik vi gjorde med denne hytta i går kveld. Vi hadde tenkt oss til Borgund, tapte stien og kom på avveier, slik at vi fulgte elva ned gjennom dalen i steden for å bøye av over fjellet.

I øsende regnvær kjempet vi oss gjennom villskogen, ned mellom juv og stup og hadde en uhyre stri tørn. Vi fikk den ville tanken å følge elva helt ned til Borgund, men etter å ha greidd de første harde nedstigningene, skjønte vi at vi måtte gi tapt. Gjennomvåte, med tunge sekker, slet vi oss oppover samme veien med dødstrette bein. At denne hytta da sto åpen for oss to forkomne sjeler, det skal vi aldri glemme! I dag har vi måttet være her for å prøve å få tørket klea, for reserveklea i sekken var våte fra dagen før.

Vi beklager at vi måtte fyre opp med den kubben som sto i andre rommet, men dere forstår sikkert situasjonen og unnskylder oss! Vi har også berøvet hytta for et par gamle brødskalker som gjorde underverker med kroppene våre. Vi sender en varm takk til eierne og takker for oss!

Egil Pettersen - U. Thistel
begge Bergen

Ja, så går vi over på den før omtalte jervejakta. Da den var over 21/1-50, vart jaktfortellinga undertegnet av Erik P. Tufte og Gustav Granefjell.

I opplysningene vi har om Erik P. Tufte, kommer det tydelig fram at han var en hardhaus i fjellet. Han var reinsgjeter, og en vinter lå han i fjellet, ved Kvevotni, Lærdal, i et pyramidetelt uten bunn!

- 17/1-50. Ja, i dag kom jeg med mat til guttene, så nå skal vi leve noen dager igjen. Håper det blir fint vær noen dager så vi kommer her i fra, for Jerven har herjet fælt i reinsflokken vår nå. Det ligger strødd med døde dyr over hele Måthislia, og mange halte og skamferte dyr går igjen på valplassen. Jeg lurer på hvor mange han klarer å drepe før han må bite i bakken for våre kuler? *E. Tufte*

- 18. jan. 1950. I dag er det så noenlunde vær og nå står vi på reisen ferdig og lykken står til Gud. Vi samler østover.
Kr. Sveinungard T. Solberg E. Tufte

Kl 19.30 samme dag
Kom hit i mørkningen etter å ha

Her er Djupevjehytta som reinsgjeterne og jervejegerne bodde i. Et par bergensere fant også redningen her da de hadde gått på "tulla" i fjelldalen i 1947.
Bildet er tatt etter den tid. Grunneieren i området, Anders L. Nesse til v., Ragnar Wien, Oslo og Sverre Roald, Møre, har felt rein like i nærheten av hytta.
FOTO ODDMUND LUNDE

sprunget etter jerven hele dagen. Jeg har nå funnet 8 døde reinsdyr og 5 skadde. Da jeg i morges gikk østover, kom jeg på ganske ferske jervespor i Strokkeløypa. Jeg kastet igjen sekken og for etter.

Da jeg kom oppi Bjordalsnøset, fikk jeg se den sprang på ca 200 m hold, og jeg skjøt 3 skudd og det siste traff, men dessverre ikke dødelig. Jeg etter i fullt sprang, og på nedre Bjordalsvannet skjøt jeg 2 skudd uten å treffe. Da så jeg til min skrekk at jeg hadde glemt å ta med ammunisjon, og hadde således bare ett skudd igjen. Jerven blødde ganske mye, og i fullt sprang for jeg etter ned mot Starrsjøen, over alle høyder opp til Rauberg vest over Gråhydnarne og ned i Mjølgebotn, opp igjen etter dalen og ved nedre Sanddalsvannet skjøt jeg mitt siste skudd på ca 150 m og traff. Jeg etter den og kom på kloss hold, men turde ikke gå på den foruten våpen. Den la seg for hver 10 m, men krék til slutt opp på Fødalsnøset.

Det er en meget stor jerv med 3 føtter og i morgen skal den til pers, hvis ikke sporet blir borte eller den kryper inn i en altfor stor ur.

Jeg ligger nå helt naken, for alle mine klær var helt igjennomvåte av svette. "Fan og", hadde jeg hatt flere skudd med, kunne jeg ikke unngått å fått den! *Erik Tufte*

19.1. kl. 7.15. Ja, idag starter jeg på jervejakt igjen. Det har vært ganske stille i natt, så jeg håper å finne igjen sporet. Finner jeg igjen det, skal jeg følge det, om det så går like til verdens ende!

Været idag er ganske bra, men helt overskyet. *E.T.*

Om kvelden samme dag. Det ble et satans vær i dag igjen. Skodda har ligget som grøt hele dagen, og kaldt og vind har det også vært.

Jeg måtte helt ned i Sanddalen før jeg fant igjen sporet, det vil si noe spor vistes ikke, men den hadde blødd kraftig etter det siste skuddet. På det viset gikk det smått med meg da jeg måtte lete etter bloddråpene over hele Fødalsnøset.

Den hadde rett kurs mot noen store steiner ved Djupeskar og der hadde den krøpet inn. Hullet er mellom to store kampesteiner og er ganske stort. Først prøvde jeg å karre vekk snøen med den ene ski-en, men det gikk for smått. Så tok jeg karabinen i en hånd og en lommelykt i den andre og krøp innover, men hullet ble for trangt så jeg måtte snu. Jeg satte igjen sekken og geværet ved hullet, og gikk hit i håp om å finne en spade, men det finst visst ikke.

Ja, ja, i morgen får jeg kanskje se utfallet av denne jakten!

Den 21-1-50.

Jerven er død!

Han falt idag og jeg fikk den ære å gi den de to siste kuler som satte punktum for dens myrderier av sau og rein. Men han solgte seg ikke så lett. Det viste seg, som Tufte sier, at uten spade var det ingen sjanse for å få den ut.

Den 20de dro E. Tufte til Iungsdalen og hentet saker og ting, og i mellomtiden sto jeg vakt. Så på formiddagen den 21. kom han tilbake, og så en kort kaffepause, og så begynte arbeidet.

Først forsøkte vi å forsere oss etter samme vei han hadde gått inn. Først ca 6 m inn en fjellport, så en vinkel til høgre og opp. Det ble imidlertid for trangt, og vi måtte ha karabinen i hånden.

Så regnet vi ut, at hvis vi tok en sjakt rett ned ca 10 m ovenfor inngangen, skulle vi treffe på gangen, - som tenkt, så gjort! Etter ca 10 m rett ned fant vi gangen, men måtte gå i gang med en ny sjakt. Den ble ca 3 m, men først etter at vi tok en tredje sjakt, fikk vi føling med udyret.

Under gravingen måtte vi stå ferdig med riflen hele tiden. Vi visste jo aldri når den kom. Så sto vi, en i sjakt 2 og en i sjakt 3. Vi kunne høre jerven frese rasende i hullet. Plutselig stikker Tufte skien inn og jerven "napper". Han gir signal og skyter inn. Da prøver jeg med et ski, en ilter fres, og jeg skyter, men uten resultat. Vi går opp og prøver hunden, men selv Tuftes grønlendere har ikke lyst til å gå på.

Så går vi på igjen, en i øverste sjakten og en i nedre - jeg i nedre. Smått om senn sender vi en kule inn uten treff. Men så begynner Tufte å grave seg etter og ned mot meg, og i ett nu hører jeg grov murring. Jeg griper et ski og kjører inn. Jerven biter i og holder på å dra skiet inn. Jeg drar ut og jerven splintrer skiet. Nu begynner det å bli hett for oss, vi er klar over at

Reinsjakt i Sanddalen like etter jervejakta. Her har Anders L. Nesse besøk av engelske gjestejegere, og sjøl om vinteren har vært på besøk, er slike seinhøstdager i fjellet fine.
Bildet er tatt i 1951 av Anders.

den snart går til angrep, da den ikke kan komme unna. Vi har den mellom oss. Men Tufte arbeider seg ned, tomme for tomme, og jeg venter. Nu må jerven komme. Jeg ligger på maven med riflen pekende inn. Nu kan jeg høre Tufte gjennom sneen, han graver nærmere. Jeg tar en spade og vil prøve å lage litt større hule. Men jeg rykker fort hånden til meg - jerven bet i spaden! Jeg synes å se noe mørkt inne, jeg skyter to ganger. Med ett hurra kommer Tufte. Jakten er slutt!

Erik P. Tufte Gustav Granefjell

P.S. Vi har funnet 9 reiner drept og 5 stygt såret, så de måtte slaktes

Mange av oss som ikke er vant med dramatikken i fjellet, for rovdyrenes rett til å overleve og for menneskenes rett og plikt til å ta vare på "husdyra" sine, synes nok denne jakta vart barbarisk. Den strekte seg over flere dager med et sterkt skadeskutt dyr, og de fleste av oss beundrer vel jervens selvoppholdelsesdrift, sjøl med de harde skadene den hadde. Men vi må også tenke på alle de reinene som gikk igjen skadde etter jerven, og det som forundrer en er at den drepte og forsøkte å drepe såpass mange dyr på vinters tid. Det er som regel utover ettersommeren og på høsten at jerven lagrer mat, for vi vet jo at jerven er en hamstrer av mat.

Vel, det er nok mange jervejakter som har foregått på akkurat samme måten; skadeskyting og jerven går inn i snøfonn og ur!

Gammelt fra Dovrefjell

AV EDVARD K. BARTH

**"Evig og tro til Dovre faller"
Det er noe stort over Dovrefjell.
Stort, hardt, vildt, men eventyrlig.
Slik har det stått i tusener av år.**

Jeg møtte Gamle Reinheim og Snøhetta første gang litt før påsken i 1934. Vi hadde overnattet i snøhule, været var praktfullt, og vi gikk opp på Stortoppen. Det rundskuet som jeg da fikk se, glemmer jeg aldri. Jotunheimen er alpin og takkete. Jeg har vært på både Glittertind og Galdhøpiggen, men utsynet fra Snøhetta, hele Norge lå rundt oss; Jotunheimen,Romsdalsfjellene, Trollheimen, Sylene og Rondane.

Eldre folk vil sikkert dra kjensel på Gamle Reinheim. Hytta lå værhardt til og nye Reinheim vart bygd lengere nede, og siden omdøpt til Snøheim. Bildet er tatt i mars 1934.
FOTO EDV. K. BARTH

Det led litt henimot kveld og Rondane fikk en rosa farge. Dit skulle vi - for første gang. Og Rondane skulle bli ett med meg, skulle bli hjemmet mitt gjennom mange år.

Men nå sto vi på toppen av Dovrefjell, og flammen fra en fyrstikk rørte seg nesten ikke. Da var jeg ung, nå er jeg gammel og mange, mange av de gamle dovringene er borte. Men fjellene står, og vi har fått en nasjonalpark. Den burde også bli stående.

Snøhetta ble besteget første gang av professor Esmark i 1797 eller 98. Bestigning nr. 2 fant sted 20. juli 1829, og den ble beskrevet i Morgenbladet 28. juli 1895 (i Extrano. 31). Fra dagboken til frk. M. Collett: Hennes søster, fru Elisabeth Boeck og hennes mann, lektor Chr. Boeck. Dessuten var Chr. Egeberg og Thorvald Schjøtt med og John og Sigrid Hjerkinn. De møtte en ulv som hadde tenkt å ta Egebergs fuglehund. Frk. M. Collett beskriver diverse fra reisen fra Christiania og til Kongsvold og Vårstigen. På Kongsvold ble de servert poteter, som dengang var en stor sjeldenhet.

Det var ikke så mange som dro til fjells og attpå til opp på Snøhetta i 30-åra! Men her har Edv. K. Barth (hitterst) besteget toppen i mars 1934. Utsynet er mot Rondane.

Simen Hole møtte jeg flere ganger i 1938. For en type! Ennå var Dovrefjell som før, og Simen med hesten "Petter" vandret sin trauste gang inn til Gamle Reinheim. Det var sommer og tråkket var steinete og lite markert. T-vardene var de viktigste merkene.

Simen var dyktig reinsjeger, og han klarte seg på sin karakteristiske måte i Dovrefjell. Han hadde ikke kommet på hold av et dyr før i mørkningen. Han skjøt dyret, og måtte forberede overnatting på hylla oppe i bratthenget. Hunden hans krøllet seg sammen i en grop i mosen, og Simen la seg på kne med brystet ned mot hunden og den nyflådde reinshuden over ryggen. Han hadde ikke noe underlag, men støttet knær og armer mot bakken. Det kom 3 tommer nysnø i løpet av natten,og han var nokså stiv i knærne da det lysnet av dag.

Sin samhørighet med fjellet, sin ro og sin sikkerhet, overførte nok Simen til hesten sin. Jeg vet ikke når "Petter" begynte sine vandringer på Dovrefjell, men i hvert fall gikk han der i 1928, og ut siste krig var han i virksomhet.

Simen Hole var av de fjellfolk som fikk sitt store ønske oppfylt: Å dø i fjellet. En høstdag i 1949 segnet han om langt vest i Dovrefjell, 83 år gammel.

Våren 1941, mens det ennå var skiføre, hadde noen tyske offiserer fått nøklene til Reinheim, og fant veien dit inn selv. De bodde der noen dager og la igjen 3 kr. da de drog, "for bruk av ved og tilsmussing". Etter dette ville ikke Simen ha tilsynet med Reinheim lenger. Han var da blitt 77 år. En annen kjent fjellkar, John Angard, påtok seg imidlertid å bestyre Reinheim i 1941. Siden ble det til at han fortsatte tiden ut på Reinheim. Det vil si til 1952, da han skiftet over til Nye Reinheim, senere kalt Snøheim ca, 200 m lavere nede.

Gjennom en god del år hadde John hjulpet Simen med en del kjøring av proviant og utstyr til Reinheim. Etter hvert var han blitt godt kjent med "Petter", og fra 1941 fikk han

bruke "Petter" til all kjøring til Reinheim. Det var såpass tråkk og et jevnt lende innover fra Hjerkinn at det lot seg gjøre å bruke vogn med to hjul istedenfor kløv.

John og "Petter" ble svært gode venner. En forsommerdag fikk han hjelp av Anton Moen med egen hest og alle dro innover mot Reinheim samtidig. Det var nokså tungt lass, og hestene tok seg god tid. John hadde vært på farten hele natten forut som fiskeoppsyn, og ble nokså søvnig etter hvert. I motbakken opp fra Svånålægeret spurte han om Anton ville dra videre etter hestene, mens John la seg nedpå for å sove litt. Han forteller at han sovnet momentant. De andre dro videre.

Etter en stund våknet han brått ved at en hestemule hang kloss over ansiktet hans, og "Petter" humret til ham. Da "Petter" etter en stund oppdaget at John ikke var med lenger, hadde den snudd med lasset og

Simen Hole på gamle Reinheim under Snøhetta, med proviant-transport i 1938. Fjordingen "Petter" kjente veien, sjøl om det var sne eller vatn de gikk over.
FOTO EDV. K. BARTH

tatt full fart i retur. Anton hadde ikke klart å stoppe den. I den nokså bratte utforbakken mot Svånålægeret hadde den plutselig fått se John ligge i veien og måtte da bråstoppe. Det sto lange bremsespor fra alle fire bena nedover bakken. Da de dro innover igjen, var det en svær fart på "Petter", som tydelig nok ikke lenger var plaget av at den hadde tungt lass.

I 1952 skrev Ragnar Solberg på Fokstua om Simen Hole at når han satt på Reinheim og fortalte historier fra sitt rike liv i fjellet, var det som et lys skinte om ham. Og turistene ble aldri trette av å høre på dette sjeldne naturmennesket.

Gamle Reinheim ble nedlagt. Den lå for værhardt til. Nye Reinheim ble bygd. Den var såvidt begynt å fungere, så spilte de militære ut sine interesser. Den Norske Turistforening solgte den og omdøpte den til Snøheim.

I flere år - fra sist i 50-årene til 1962 vekslet John Angard og Martin Onsum Berg som vakter på linkstasjonen på toppen av Snøhetta. Der fikk de rett som det var besøk av hvite og blå fjellrever. En av de blå ble særlig tam, og tok mat av hånden. Lars Hjerkin lå også der i perioder, og det ble tatt et bilde av ham (av en bykar?) med en brødskive i munnen, som en blårev kom og tok.

Etter krigen var vi på Dovrefjell flere turer hver vår og sommer. Hjerkinnsmyra var en meget brukt rugeplass for traner, men etter noen år ble hele myra til en stor innsjø. Dette var begynnelsen til forurensing i stor stil nedover hele Folla.

De gamle av fjellfolket ble snart borte. Den første av disse for mitt vedkommende var dovringen Gunnar Rudi. I 1952 møttes vi første gang inne i fjellet - på hytta hans ved Hornsjøen nord i Rondane. Da skulle han akkurat fylle 80 år. For et oppkomme, for en fortellerglede.

Samtidig var Gunnar en meget

Portrett av fjellmannen Simen Hole. Simen var en dugelig jeger og hardhaus i fjellet. FOTO: EDV. K. BARTH

boklærd mann, og han sørget for å ta vare på mange gamle bøker. Dette var kombinert med en sterk slektsfølelse, og han raste mot oppkjøpere som hadde klart å kjøpe verdifulle gjenstander fra mange gårder i Dovre. "Alt gåmålt ha oss berre som eit lån. Det høyre ætten te´", sa han.

Alt fra gammeltida mintes han, og han fortalte og viste meg alle bogestillene i Gravhø og Storgraven - som var hans øyesten. Dette var før vi ennå hadde fått tak i små, transportable lydbåndopptakere. Det har vært et sorgens kapittel at man ikke har lydbåndopptak av dette interessante mennesket.

Vi hadde avsluttet turen vår inne i Gravhø: "Berre skriv hvis du har noe å spyrja um, eg er skrivekyndig og skjelv inkje ennå." Det var de siste ordene jeg fikk før skikkelsen hans forsvant bak den lange snøfonna oppe i Storvassberget.

Et brev kom fra ham i 1955: Jeg har gledet meg meget til vår påtenkte tur til Hornsjø og omegn, men turen blir dessverre ikke noe av, da jeg har blitt så dårlig med opphovning og store smerter i bena når jeg går noe videre. Det er vel Nemesis som har innhentet meg for min ofte uvettige flying og bæring av tunge bører i ur og ulende. Man må finne seg i skjebnen, men som hin mann skrev under sitt segl: "Dette gjør jeg nødtvungent." I fjellet har jeg hatt mine beste stunder, om det av og til har gått på helsa løs, strabasene mange og utbyttet ofte minimalt. Et stort pluss har jeg dog igjen, et rikt fond av minner som ingen kan ta fra meg, og som nok vil leke i fantasien til siste åndedrag. Jeg er nå snart 83 år og bra i alle deler unntagen bena.

Gunnar levde til han var 91, da

Åmotsdalshytta i Oppdal, ca. 1935. Til v. Ivar Sengen, Oppdal, og til h. John Ruste.
FOTO JOHN ANGARD

sovnet han inn etter et par dager til sengs, like blid og munter som han alltid hadde vært.

Gunnar holdt skyteferdigheten ved like. Vel en måned etter at jeg møtte ham i fjellet i 1952 skjøt han sin siste reinsbukk - på sin 80 årsdag. Han hadde dradd innover alene og flådde og parterte dyret på egen hånd.

Gunnar Rudi drev en del som fører for utenlandske jegere, og han var god venn av Jon Ruste, som var født 6 år tidligere. Jon Ruste tok skrittet fullt ut og dro til England i 1884 som 18 åring et års tid for å lære språket. For både han og faren var fjellføring av engelske og tyske jegere en viktig inntektskilde. Jon Ruste fikk 10 kroner dagen i sin ungdom for å ta seg av utlendingene. Faren, Jo (1834-1905), drev svært mye i Dovrefjell. Han bygde to buer for en engelskmann; kalt Bandbuene øverst i Svånådalen. John Angard (1903-1988) har papirer på en av disse fra sin bestefar. Inne i den står det innhogd i en stein: "1869 OB, JR , OR, SD." OB er O. Busjord(?) og JR er Jo Ruste. Bua er høyst 3x3 innvendig. John Angard hadde vært med sin far og reparert Bandbua i begynnelsen av 1930-årene. Den ble omtrent skutt i stykker i 1965, for den ligger i skytefeltet. Før John døde hadde han fått tillatelse til å reparere Bandbua, og det er nå gjort. Den ligger på et slags band tvers over dalen. Kartref. 151 053.

Jo Ruste og sønnene hans bygde Rollestonebua ved Stropltjønna på østsiden under et bratt berg i ca.1885 (210/120). Ifølge John Angard hadde Jo flere sønner, som alle var mer eller mindre fjellfolk. Lenger nede i Stroplsjødalen hadde Jo opprinnelig en annen bu, Parkerbua, på nordsiden av Stropla, like ovenfor der hvor Kaldvella og Stropla møtes (ca. 253/104). Den står ikke på kartet, men murene skal ligge igjen. Rolestonebua ble "finhytta", hvor de utenlandske jegerne bodde. John Angard solgte den til far av Per Holaker i begynnelsen av 1930-årene, da reinstammen ble svært liten.

Dovre kommune leide ut beitene i Snøhettafeltet til tamreindrift omkring 1910. Det ble likevel drevet jakt hele tiden, og før jakttiden hver høst ble tamreinen drevet bort. Samene bodde ved Åmotsdal i Oppdal hvor de fortsatt bodde i nyere tid. Da John Angard begynte som fjelloppsynsmann i 1930, var det samen Sigrid Johnsen som sto for tamreindriften. Få år etter 1930 sa kommunen opp beitekontrakten deres. Villreinen ble stadig sjeldnere. Johns far hadde i mange år brukt bandhund for å spore opp villreinen under jakten.

Den opprinnelige Maribu på Snøhettakartet ca. 1 1/2 km SØ for Bandbua har tilhørt Fokstua. Men den ble visstnok skutt i stykker, og de militære skal ha satt opp en ny Maribu innerst i Svånådalen. Der lå også Rollstadbua, som tilhørte Rollstad gård i Lesja, men den er nå borte. Rollstad hadde seter i Grisungdalen. Den hytta som ligger midt på søndre bredd av Einøvlingsvatnet tilhørte avdøde Anton Moen, Dombås. I Grisungdalen ble Rustbua (187/984) oppsatt av Jo Ruste. John Angard husker at han var med bestefaren dit i ca.1916, og allerede da var taket falt ned, og den ble aldri restaurert. Drogenhytta står bare angitt som en navnløs trekant på det nye Hjerkinnbladet (222/981) Den hytta ble bygget av banevokter Drogen i slutten av 1920-årene, oppsatt av treplater som jakthytte, men John Angard visste ikke hva som er igjen av den.

Dette er noen av de gamle navnene som mer eller mindre er blitt borte på moderne kart. Navn er kulturhistorie. Vi møter moskus og villrein i dette landskapet. Vi kan se moskuskalvene komme til verden, mens fossekall og fjellrype tripper omkring på delvis islagte vassdrag. Vi kan møte jaktfalk, kongeørn, fjellvåk og tårnfalk som seiler mot himmelblået. Snøhetta er det eneste området med en helnorsk jervstamme. Siden jerven ble fredet i 1972, har vi berget denne stammen på kanskje 15-20 individer i dag. Slike sikre kjerneområder for de store rovdyrene må opprettholdes og ikke stykkes opp. Jerven er ekstremt sky og tåler lite. Snøhetta er det siste økosystem innenfor Norges grenser hvor villrein, jerv og fjellrev finnes.

Når de militære nå vil ha en dramatisk utvidelse av skytefeltet i kjerneområdet for jerv og rein, må vi protestere. Utvidelsen vil treffe midt i hiområdene for jerven. Man

Enig og tro til Dovre faller. Reist av norsk ungdom i takknemlighet ved 150-års jubiléet for Norges Grunnlov 1814 - 1964

2 m høy bautastein. Står ca. 100 m øst for E-6 og 1,7 km nord for veikrysset ved Hjerkinn jernbanestasjon.

ønsker seg et nytt veianlegg gjennom dette området for å utvide mulighetene til langdistanseskyting i retning Hjerkinn-Sunndalen.

På selve Hjerkinn skal det bli lagring av all slags kjemisk fanteri. Miljøvernministeren valgte å neglisjere den rapporten som dr. Øystein Fæstø kom med fra Trondheim. Et storstilt, oversiktlig eksperiment, som kan føre til skadelige virkninger på de sårbare økosystemene rundt Hjerkinn og i elver omkring. Dovrefjellområdet er allerede sterkt belastet og villreinforskeren dr. Terje Skogland og professor Olav Gjærevoll karakteriserer saken som en nasjonal skandale.

John Angard hadde gjennom mange år hatt hytte ved Hjerkinn, og han hadde store planer om utvidelse av området med en rekke vakre, små bygninger for turister. Jens Angard var den av sønnene som skulle ta opp arven fra sin far. I 1976-77 overtok Jens som bestyrer på Rondvassbu. Han hadde med sitt private småfly ferdes hit og dit over Svalbard. Og han bodde fast i Longyear-byen. Han deltok også som biolog og altmuligmann i den første norske ekspedisjonen til Antarktis. Han fant her bl.a. et par helt nye arter av midd for vitenskapen.

Så skulle han bruke flyet sitt til telling av elg i traktene ved Nord-Gudbrandsdal. Den 20. desember 1980 gikk han opp i kaldt, rått vær for å telle elg i utkanten av Jotunheimen. Et par dager forut hadde han vært over Rondane i et eventyrlig vakkert vær. Jeg fikk overlatt fotografiapparatet hans, da det ble funnet i flyet. Jeg fikk fremkalt filmen, og her sto det - som de siste bildene han hadde tatt av denne eventyrlige vinterstemningen over Rondane. Dette skulle bli det siste bildet han tok i livet. I den lave vintersolen, hvor Slottet strekker seg opp i midten, hvitt og markert med Svartnut foran som faller ned i Rondvassdalen, der hvor Rondvassbu ligger - og hvor han fra nå av hørte hjemme.

Hans mor og far var jevnaldrende født i 1903. John døde, knust av sorg over Jens i juli 1988 og ikke lenge etter døde Sigrid. Mennesker med perspektiv som hadde kunnet føre vår viten tilbake ennå noen år på Dovrefjell.

I hytten til John og Sigrid på Hjerkinn har vi overnattet og hatt mange givende stunder.

Folk rundt Dovrefjell/Rondane kjente godt til John Angard og hans sønn Jens. Jens var bestyrer på Rondvassbu fra 1976/77. Han hadde et småfly i sitt eie og drev endel med flyving. 20. desember 1980 styrtet han med flyet under elgtelling i Gudbrandsdalen og omkom. Dette bilde er tatt av Jens et par dager før han styrta, av sentrale områder av Rondane. Bildet var på filmen Edvard fikk fremkalt fra apparatet til Jens.

Til John Angard ved avreise fra Hjerkinn-hytta hans 17/8-1980

Dovrefjell er Norges krone,
mektig i en ensom storhet.
Villmark, storslått, nær og øm
- kald og fjern, men også gavmild,
tolket gjennom dikt og drøm.

Her er fostret sagn og saga.
Gjennom tusener av år
tause røsters tale lyder
om de skjebner som var knyttet
hit til fjellets harde kår.

Frem imot vår egen tid
lyser rekkene av navn.
Om de menn som fjellet favnet,
de som var i fjellet hjemme,
s ø k t e viddas slit og savn.

Disse navn blir hurtig færre,
fler og fler i fortid glemt.
-Den som følger gamle stier
aner litt av sinn og tanke
som hos disse menn lå gjemt.

Sterke viljer må ha bodd
i de menn som fast ble knyttet
til den nakenhet som hersker
i et villfjell, i en velde
hvor den sterkeste tar byttet.

Slektene har vandret
gjennom øde fjell.
Søkt mot ensomhetens veier,
søkt til krypinn eller hytte
når det led mot kveld.

Ennå ser vi noen vandre,
noen få, men like sterke
med en vilje i behold.
-Vilje til å ferdes
under ensomhetens merke.

Takk for nok et møte, John.
Dine aner har vært knyttet
til ditt fjell.
Du er og et ledd i rekken,
-har et sinn som vandrer
ensomhetens stier.
Bygger blåne bakom blåne
- i deg selv.

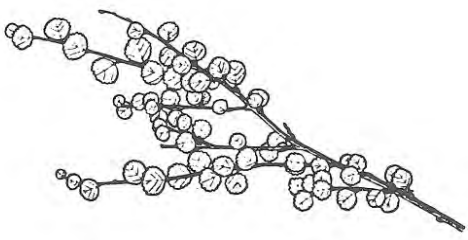

Frå ei "minnebok"

TEKST OG FOTO: OLAV S. HAUGSE

I ein jegers "minnebok" er det alltid to avsnitt. Ein langt og frustrerande som fortel om alle mislukka turar, dei dagane då alt går på tverke, ein uforklarleg bom, eller viltet rett og slett lurer deg. Denne delen skal me minnast berre for å læra til neste gong.

Så har me eit mykje kortare avsnitt. Men derimot står dette i ein overjordisk glans. Det fortel om dei få dagane då *alt* klaffa.

Nokre solskinshistorier frå mitt 30-årige villreinjegerliv: Dei siste 20 åra har eg hatt jaktløyve i eit område med lite folk og trafikk. Dette har ført til at eg i heile denne perioden berre har jakta på roa dyr. Dette er diverre ikkje så vanleg på Hardangervidda. Å få betrakta villdyret i ro og mak er alltid ei like stor oppleving.

Ein strålande solskinsmorgon i "favorittbotnen" min. Dette er ei flat, fin grasslette på 3-400 m i diameter. Rundt er det knausar og bratte skråningar. Ingen stad har eg skote så mange dyr. Denne morgonen låg det ca. 250 dyr i kanten av sletta. Alt var ro og fred. Berre varsimla stod på sin vante plass. Brått og utan varsel skvatt 85 kalvar opp. I fullt firsprang bort til andre enden av sletta der eg låg. Det neste kvarteret var eg vitne til ein "krigsdans" full av spontan livsglede og ungdommeleg overmot. Eit nytt, for meg, usynleg kommandorop. Alle kalvane rett bort til flokken. Kvar og ein jagar opp si respektive mor. No er det mattid! Det eg no er vitne til er sjølve grunnlaget for alt liv. Den magre simla gjev av seg sjølv for at kalven skal overleva - og ho gjer det med glede.

Eg kom tuslande med mauseren over aksla og eit simlekort i ryggsekken. I eit trongt dalføre fann eg 10 dyr, simler og kalvar. Den eine av desse måtte vera ei uvanleg stor kollete gjeldsimle. Eit vanskeleg stille er i gang. Vind og terreng er til simla sin fordel. Endeleg er eg på plass bak ein høveleg stein. Men også no er holdet litt for langt. Brått spring ei simle ut av flokken, kjem beint mot meg. Eg stivnar til. Eit stykke bak kjem 2 kalvar. Jammen har ho tvillingar! På 5-6 m avstand merkar ho meg. Kva er dette? Eg ser rett inn i dei vare, redde villdyraugo. Ho bles kraftig i nasen. Men trekte berre til side, beita roleg vidare. Så kom begge kalvane heilt opp til steinen. Dei stogga ei god armlengd frå meg. Sjeldan har eg sett noko så vakkert! 2 små einegga bukkar. I desse 4 augo var inga redsle å sjå, berre undring og livsglede. Etter ei stund reiste begge seg opp på bakbeina, kneisa med nakken og slo med dei små framklauvene mot meg. "Berre pass deg, du! Dette er vårt rike. Vil du leika med oss må det verta på våre premissar." Eit kraftig rundkast. Rett bort til mora, der dei fann kvar sin livgjevande spene.

Det høyrer med til historien at 2-3 timar seinare fekk eg den kollete gjeldsimla.

Eg har flokken under meg, 5-600 dyr i roleg beitande drag. Nett den farten som eg så vidt kan halda.

I kikkerten finn eg den store bukken. Men han er heilt framme i den lange flokken. Eg kjenner slepa og terrenget, så med ein "omgåande bevegelse" skulle vel dette gå bra. Men eg vert for sein, eg rekk berre i bakparten. Det same gjentek seg med 2. forsøk. Tredje gongen har eg avansert til midt i flokken. Men bukken runda nett ein liten haug. Blodsmaken i munnen tilseier at det må verta no eller aldri. Eg ser ein liten markert knaus lenger nede. Kunne eg berre koma meg dit! Problemet er at eg må gjennom flokken. Då er det at vet og forstand sviktar. Eg spring rett på flokken. Den naturlege reaksjonen kjem ikkje. Simler og kalvar berre skvett til side og lagar veg for meg. I stor undring vert dei berre ståande og stira på den vadmålskledde skapningen som oppfører seg så bort i natta. Eg rasar ned på knausen. Storbukken skal nett runda neste haug. Men han stoppar ein augneblink, snur breidsida til...

Storflokken fyller heile Olavsdalen. Dalsidene lever, lik bårene på havet. Så kort er avstanden frå armod og karrig natur til grenselaus overflod. (Gløym ikkje at den andre vegen er endå kortare) I utkanten, der eg ligg, har 2 store bukkar funne kvarandre. Tydeleg oppkøyring til dei nådelause brunstkampane om 2-3 veker. Her er det berre primitiv og rå makt som gjev ein eksklusiv rett. Dei er nok av same årgang og gemytt, ingen av dei vil vika. Villskapen brusar i blodet. Til slutt står dei berre mot kvarandre i eit avgjerande tak. I kikkertsiktet ser eg svumlande

nakkar og lårmusklar i heilspenn. Eit enkelt rifleskot avgjer kampen. Bukken dett som ein sekk. Den overlevande misser motstand og fotfeste. Vert liggjande oppå den falne. Sprett oppatt, bles i nase, står berre å stirer. "Dette gjekk over all forventning!" Tråvar så gryntande etter flokken, med høgreist nakke og tydeleg styrkt i trua på seg sjølv. Men hugs at hovmod står for fall. Det er ikkje sikkert du har medhjelparen din med deg neste gong!

Til sist ei humoristisk soge. Ola og eg set i Herrevardane. Kaffien kokar. Som vanleg i slike høve kjem dyra. Me ser dei i godt drag opp skardet frå Olavsdalen. Vil dei koma her, eller borte på neste nut? Begge har sans for heilgardering..., så eg spring. Vel framkomen, ser eg at det er kameraten min som må gjera jobben. Han vil få dei beint i fanget. Men brått vinklar flokken. Ola oppfattar dette, vil runda nuten på andre sida og møta dei der. Men vegen er lang og kronglete, og tida er kort. Flokken kastar seg rundt att enno ein gong, men dette er det berre eg som ser. På ny siktar dei seg inn mot kaffikjelen, rundar denne og tek slepa etter jegeren. Mine rop når ikkje fram. Eit forundarleg kappløp er i gang. Den som no hadde hatt eit videokamera! Terrenget kuvar heile tida, så dei kan ikkje sjå kvarandre. Den to-beinte spring for livet, men sjølv ein lettbeint jeger vert fort innhenta av ein rasande simleflokk. Nokre steg til no, så har dei han på horna. "Smeden" og varsimla oppdagar kvarandre på nøyaktig same tid, og begge reagerer på nøyaktig same måte ... voldsomt! Heldigvis var eg for langt borte til å overhøyra samtalen mellom desse to. Det gjekk nokre dagar før me kunne prata om denne episoden med den rette gleda.

Oversikt over Viersiamyrane

Jaktlaget ved gamle Urabu.

Ola "smed" og Olav S. med en bukk i Olavsdalen.

Overvåkingsprogram for villreinstammer. Årsrapport 1992

AV PER JORDHØY OG TERJE SKOGLAND (NINA)

Terje Skogland, bakerst, har i mange år hatt ansvaret for bestandsoversiktene i Norske villreinbestander.

I strukturtellinga, sept./okt. kan en enkelte ganger oppleve fjellet i en enestående fargeprakt.

Her fra ei slik telling i Forelhognafjella i 1987. Fotograf Johan Brun konsentrerer seg om å fange røslyngen inn i fotolista.

FOTO: JON J. MELI

Det ble i perioden 15.06-5.07.1992 gjennomført flyfotografering og bakketelling (Svalbard) i villreinområder som inngår i overvåkingsprogrammet for villreinstammer, for å få den årlige oversikt over kalvetilvekst m.m.

Tabell 1. Oversikt over kalvetilvekst i de ulike områder.

Område	Af	Tot	Gf	SU	K	B	K/S	SF
Forelhogna	13	1975	152	997	627	351	62,9	± 2,1
Rondane Nord	5	2028	406	932	416	680	44,6	± 3,8
Rondane Midt	1	604	604	398	206	-	51,8	±10,4
Knutshø	4	1254	314	793	407	54	51,3	± 2,8
Snøhetta	7	1361	194	891	448	22	50,3	± 2,7
Snøhetta Vest	1	127	127	79	48	-	60,8	± 8,5
Setesdal Ryf.	36	2818	78	1956	738	124	37,7	± 1,8
Hardangervidda	10	2323	170	1709	606	8	35,5	± 1,96
Svalbard	172	439	2,5	220*	116	103	52,7	± 4,7
" Døde dyr		3			2			

* 38 åring/100 simler. Af= Antall flokker, Tot= Totalt antall dyr i beregningsgrunnlaget, Gf= Gjennomsnittlig flokkstørrelse, SU= Simler-ungdyr, K= Kalv, B= Bukk, K/S ±SF= Antall kalv/100 simler-ungdyr ±95%'s varians.

GJENNOMFØRING OG KOMMENTARER

Forelhogna

Flyver: Erik Haugseggen, Røros. Observatør/fotograf: Jon J. Meli, Os og Per Jordhøy, NINA.

Flokkene ble funnet inne i de sentrale delene av området ved Grøntjønnene. Fotograferingen ble gjennomført uten problemer av noen art, under optimale vær- og lysforhold.

I likhet med foregående års kalvetelling, gikk dyra spredt i en del småflokker. Innslag av voksen bukk forekom i 10 av 11 fostringsflokker og utgjorde ca. 18% av totalt antall fotograferte dyr. Antall kalv/100 simler-ungdyr ligger rundt samme nivå som de siste åra og topper tilvekststatistikken i de undersøkte områder, 1992.

Rondane Sørområdet

Flyger: Jim Larsen, Trønderfly. Observatør/fotograf: Hans Bondal, Sollia og Per Jordhøy, NINA. (Samme mannskap i de øvrige Rondaneområdene).

Her ble det ikke funnet dyr tross intensivt søk rundt de tradisjonelle vårbeiteområdene. Det antas at dyra sto nede i skogområdene mot Storelvdal.

Rondane Midtområde

Det ble funnet 1 flokk ved Stulshøgdene på Ringebufjellet. Kalvetilveksten ligger lavere enn i fjor (51.8 mot 59.3 i 1991) .

Rondane Nordområde

Som i fjor på tilsvarende telling, ble dyra funnet i områdene mellom E-6 over Dovre og Grimsdalen (Halfarhø-Storhø). Kalvetillveksten ligger langt lavere enn foregående år da den var på 64 kalv/100 simler-ungdyr. 2 store flokker med overveiende voksenbukk utgjorde 1/3 av alle registrerte dyr. Dette ligner fjorårets mønster, men bukkeinnslaget er betraktelig større.

Knutshø

Flyger: Jim Larsen, Trønderfly. Observatør/fotograf: Arild Landa og Per Jordhøy, NINA. (Samme mannskap i Snøhettaområdene). Alle fostringsflokkene ble funnet i traktene ved Leirtjønnkollen og fotografert under tilnærmet optimale forhold. 54 voksne bukker ble funnet i flokkene. Kalvetilveksten ligger betydelig lavere enn i fjor (64.2) og er i år på samme nivå som i 1990 på rundt 50 kalv/100 simler-ungdyr.

Snøhetta
Flokkene ble funnet mellom Åmotsdalen og Drivdalen, hvor dyra har hatt hatt for vane å stå på denne tiden de siste åra. Hovedtyngden ble funnet i traktene ved Tønnglupen. Flokkene var i år flere og mindre enn tidligere, og det knytter seg en viss usikkerhet til hvor stor del av fostringsflokkene som er med i dette materialet.

Materialet er likevel med stor sikkerhet representativt. Ut i fra den låge kalvetilveksten i fjor og forfjor var det forventet en høgre kalveandel i år fordi det var færre unge førstegangsfødende simler. Kalvetilveksten i 1992 er den høyeste som er registrert siden 1982.

Dyra i Snøhetta Vestområde ble funnet vest for Aursjødammen i Stordalstraktene. Antall registrerte fostringsdyr er betydelig høyere enn foregående år og kalvetilveksten er i likhet med Østområdet den høyeste som er registrert på 10 år.

Setesdal/Ryfylkeheiene
Flyger: Helikopterteneste, Kinsarvik. Fotograf/observatør: Terje Skogland, NINA og Jon Haugen, Oppsynet.

En stor del av bestanden ble funnet og fotografert. Det ble benyttet helikopter under tellingen, og det var svært gode værforhold under tellingen. Kalvetilveksten ligger betydelig høyere enn foregående år.

Hardangervidda
Flyger: Helikopterteneste, Kinsarvik. Fotograf/observatør: Terje Skogland, NINA Tellingen ble gjennomført under gode forhold med helikopter. Hovedtyngden av reinen stod i området Valldalen-Middalen. Det var svært lite kalv i forhold til i fjor i flokkene.

Svalbard (Reindalen-området)
Tellemannskap: Gøsta Hansson og Per Jordhøy, NINA. Tellingen foregikk her som bakketelling. Svært få døde dyr ble registrert i forhold til i 1991, hvilket delvis er forårsaket av gunstige forhold gjennom vinteren 1991/92. Kalvetilveksten var svært høy i forhold til foregående år.

Fra Snøhettaområdet mot Lesjøen, Lesjødelet og Skrymtan. FOTO PER JORDHØY

STRUKTURTELLINGER

Tellinger ble gjennomført i følgende områder: Snøhetta, Knutshø, Hardangervidda og Setesdal-Ryfylke i september/oktober. I Rondane-regionen ble det gjennomført telling på vinteren i mars. Årsaken til dette er det vedvarende problemet med at reinen i Rondane sør går i skogen under brunsten om høsten.

GJENNOMFØRING OG KOMMENTARER

Snøhetta.
Det ble i tiden 26.09 - 29.09 foretatt strukturtelling av villrein i Snøhetta Østområde. Den 26.9 inngikk tellingen som den praktiske delen av et kurs i tellemetodikk under ledelse av Tere Skogland, NINA. De 3 påfølgende dager ble tellingene utført av Per Jordhøy, NINA.

Vi dro via Gardsenden inn til Grøndalen sammen med Terje Skogland og kursdeltagerne hvor den praktiske delen av metodikkurset i strukturtelling skulle foregå.

Fant her ca. 600 dyr som beveget seg i retning Mjogsjødalen. Dyrene gikk relativt spredt og med unntak av en regn/sluddbyge foregikk opptellingen under gunstige forhold. Kursdeltagerne fikk her god anledning til å øve seg på selve opptellingen.

Den 27.9 dro Per Jordhøy inn Skamsdalen sammen med Helge Hole og fant først en flokk ved Kjelsungbandet. Denne gikk spredt og rolig i østlig retning og kunne telles opp under særdeles gunstige

Kveldsstemning i Rondane. FOTO PER JORDHØY

forhold. Senere på ettermiddagen fant vi en liten flokk vest for Jora ved Grashøbekken.

Den 28.9 fant vi en større flokk ved Telranden og 2 mindre flokker ved henholdsvis Lågvassbekken og Langvassbekken. I tillegg observerte vi en flokk som var identisk med den vi registrerte litt lengre ned den 27.9. Her var også forholdene optimale under opptellingen.

Totalresultatet omfatter ca. halvparten av bestanden i Snøhetta og bekrefter inntrykket fra tellingene i fjor om at voksenbukk-andelen er kommet opp på et gunstig nivå. Dette er sannsynligvis en medvirkende årsak til at brunsten nå kommer igang over en uke tidligere enn bare for 4-5 år siden, da voksenbukk-andelen var nede i 4.7%.

Dette medfører tidligere kalvingstidspunkt og simler og kalver får dermed lengre tid til å bygge seg opp kondisjonsmessig før vinteren setter inn. Vi har ellers registrert en synbar økning/vekst av lavmattene i de sørøstlige deler av området gjennom de siste åra.

Knutshø

Det ble den 6.10.92 gjennomført strukturtelling i Knutshø villreinområde. Tellingen ble utført av Oddmund Jakobsen (Villreinutvalget i Knutshø) og Per Jordhøy, NINA.

Førstnevnte lokaliserte dyra forut for tellingen slik at opplegget skulle kunne gjennomføres raskt og effektivt. Etter en rekognosering på Ryin (Lille Elgsjøtangen) fikk vi lokalisert en av flokkene i retning Ristjønna, som var sett dagen før. På veg mot denne fikk vi øyekontakt med en annen flokk 1 km nord for Finnsjøen. Denne gikk spredt og rolig og vi fant situasjonen såvidt gunstig at vi foretok opptelling med det samme. Deretter fikk vi etter endel forsøk talt opp den andre flokken ved Brattstigen. Totalt ble det funnet ca halvparten av stammen. Resultatene viser at voksenbukk-andelen er noe lav i forhold til mange andre villreinområder, men samtidig viser den økning siden i 1991.

Kalvetilveksten synes å stemme bra overens med resultatene fra tellingen tidligere i sommer - jaktuttaket tatt i betraktning.

Været under tellingen var meget gunstig - klart, pent 5-10°C og nordlig bris.

Hardangervidda

I perioden 1.10-4.10.92 ble det gjennomført strukturtelling på Hardangervidda. Deltakere var Terje Skogland, NINA, Magne Hallanger, Knut Solaas og Helge Bitustøyl fra Oppsynet. Hovedtyngden av dyra stod i området Bjørnavatnet-Låven-Hansbu. Det ble i alt opptalt 70 flokker under ideelle vær og føreforhold med vedvarende pent, stille vær. Den store tilveksten de siste par år har medført en høg andel ettåringer i stammen. Dette er også med på å forklare den låge tilveksten i stammen iår. Voksenbukk-andelen er bra.

Setesdal - Ryfylke

Tellingen ble utført over to dager. I de nordlige områder (nord for Botsvatnet) ble det gjennomført den 6.10 ved Ugleflotti. Det ble da oppptalt 420 dyr. I søområdet hvor hovedtyngden av dyra stod, ble opptellingen gjennomført 26.10 hvor to flokker ble opptalt ved Bergsøydeheii nord for Everdalen og en flokk ved Hestekvæven rett nord for Brokke-Suleskarvegen. Totalt ble det opptalt 854 dyr på sør-området. Tellemannskapet bestod av Jon Haugen, Ola Mostdøl, Helge Bitostøyl og Lars Arne Bay.

Rondane

Tellingen ble utført i perioden 31.3-8.4 på snøscooter. Mannskapet bestod av Per Jordhøy, NINA, Edgar Enge, Egil Soglo, Norman Heitkøtter, Hans Bondal og Ole Sollien fra de lokale oppsynsutvalg og villreinutvalg.

Tabell 2. Prosentvis kjønns- og alderssammensetning i de ulike overvåkingsområder.

Område	Sum opptalt	K	B1	B2	B3+	Sl+	B/S
Snøhetta	1052	21,9	9,1	7,7	17,8	43,9	0,44
Knutshø	544	23,9	11,9	7,7	10,7	46,5	0,39
H.vidda	2771	18,2	12,8	6,3	16,4	46,4	0,43
S-Ryfylke	1274	23,5	9,0	9,2	14,9	43,5	0,43
Rondane	4112	24,9	12,3	24,6		38,2	0,49
R-nord	1602	26,2	12,6	25,2		36,0	
R-midt	997	19,2	9,1	36,7		35,0	
R-sør	1503	27,3	14,2	16,0		42,6	

Kode: K=kalv, B1=Bukk ett år, B2=Bukk 2 år,B3+=Bukk≥ 3 år, S1+=Simle≥ ett år og B/S(B+S)=≥ ett år

Strukturtellinga foregår når alle dyregrupper er samla i de samme flokkene. Bukkene, som vanligvis går mye for seg sjølve, trekker inn mot simleflokkene i jakttida og vil, når brunsten nærmer seg, være vel etablert sammen med de andre dyregruppene. På et slikt bilde er det enkelt å telle opp de ulike kjønn og aldersgrupper. FOTO: JON J. MELI

Pga. årstiden er det ikke praktisk mulig å skille på bukk 2 år og 3 år og eldre idet mange av de voksne bukkene har mistet gevirene på denne tid av året. Dette er den største ulempen ved vinter-strukturtellinger. Tallene gir likevel god oversikt over kjønnsforholdet i Rondanestammen. Kjønnsforholdet er det høgste (49 bukk: 51 simler) i forhold til de andre villreinstammene i overvåkingsprogrammet hvor dette varierer fra 39-43 bukk: 61-57 simler). Det framgår av tallene i ***tabell 2*** at det er en ujevn fordeling av bukk i de tre del-områdene innen Rondane-regionen.

Tellingen startet ved Spidsbergseter i Rondane midt og det ble funnet flokker ved Gråpiggen-Vardehøgda. Videre ble det funnet og opptalt 3 større flokker i Vuludalstraktene. Dyrene i Rondane sør ble tellet den 6 og 8.4 ved Samtjern og Eldådalen under noe vekslende værforhold.

I Rondane nord ble reinen opptellet på begge sider av Grimsdalen ved Kattuglehø og Meseterhø under optimale lys og føreforhold.

KONKLUSJON

Kalvetellingene i år gikk bra bortsett fra i Rondane sør hvor simlene var nede i skogen og umulig å telle. Variasjonen i kalvetilvekst innen det enkelte villreinområde gjenspeiler i vesentlig grad en aldersavhengighet i reproduksjon, dvs. andelen førstegangsfødende simler i totalbestanden. Dess flere ungdyr som entrer kjønnsmoden alder dess større blir svingningen i tilvekst fra år til år. Denne variasjonen er minst i Forelhogna fordi kalveavskytningen er størst i denne stammen.

Strukturtellings-perioden var i år, bortsett fra Forelhogna, begunstiget med uvanlig gode og stabile værforhold fra den 27. september. Dette gjenspeiler seg i gode tellinger etter dette tidspunkt.

I forbindelse med avvikling av kurs i strukturtelling på Kongsvoll i perioden 25.-27.9 med lokalisering av rein i Snøhetta og Knutshø forut for kurset fra 23.9 kolliderte dette med tidspunktet for brunst og vanlig telletidspunkt i Forelhogna.

Værforholdene var svært dårlige med vedvarende regn og tåke fram til den 26.9 slik at Forelhognastammen ikke ble tellet. Men sammensetningen i stammen er meget stabil og en svært vellykket telling ble gjennomført i 1991 hvor nesten hele stammen ble opptalt, slik at en telling i 1992 strengt tatt ikke var nødvendig.

I Reindalen på Svalbard gjennomførtes strukturtellingen som vanlig sammen med kalvetellingen i august.

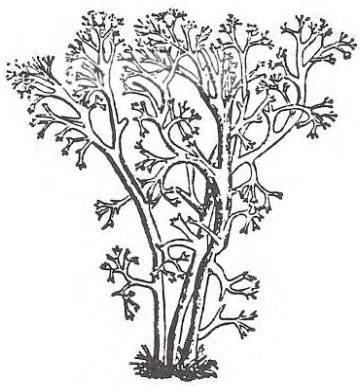

Norefjell-Reinsjøfjell villreinområde

AV ØYSTEIN LANDSGÅRD

Bildet viser landskapet nordover fra Fagerfjellet mot Øvre Økteren i Nore og Uvdal og Fjelløkteren i Flå. FOTO ARNE STALSBERG

Beliggenhet
Området ligger i Buskerud fylke - og omfatter Norefjellområdet og arealene nord-vestover mot Tunhovdfjorden, Rukkedalen.

Det er et ganske lite område - ca. 307.000 dekar i kommunene Nore og Uvdal, Nes, Flå, Sigdal og Krødsherad.

Bukk med merkelig gevir
FOTO OLE KRISTIAN SKOGEN

Reinstamme
Reinen i området stammer fra tamrein - vel 80 dyr ble igjen i området når tamreindriften opphørte i 1968. Fra denne lille flokken har reinsstamma utviklet seg til et betydelig antall - 734 vinterdyr ble flytelt i mars 1992.

Spørsmål om tiltak for å regulere stamma ble tatt opp allerede i 1985, men særlig utvikling i dette arbeidet ble det ikke før siste halvdel av 1991.

Høsten 1991 ble det arrangert møter i alle de berørte kommuner for å få satt i gang en diskusjon om forvaltning av stamma.

Status
I løpet av juni 1992 ble det klart at et stort antall av grunneierne i alle de berørte kommunene ønsket reinstamma forvaltet som villrein på bestemte vilkår. De bestemte vilkår er følgende:

1. Prøveperiode på 10 år for denne forvaltningsmodellen.

2. Styringsrett i forvaltningen for grunneierne gjennom Villreinutvalget, bl.a. når det gjelder fastsettelse av bestandsvedtak.

Grunneierorganisering
Grunneierne i alle berørte kommuner ble organisert, dels gjennom nye grunneierlag og dels gjennom eksisterende utmarkslag, grunneierlag.

Søknad om jaktåpning i området ble sendt til Direktoratet for Naturforvaltning, 03.07.92. DN godkjenner Reinsjøfjell-Norefjell Villreinområde 08.07.92 og åpner for jakt i området fra og med høsten 92 med forskrifter av samme dato.

Norefjell-Reinsjøfjell
Villreinutvalget ble formelt konstituert i møte 09.07.92. Utvalget består av 2 valgte representanter

FELTE DYR

	Tillatt felt					Årskalv			1 1/2 år			Eldre			I alt			
Jaktområder	frie dyr	Bukk m/3 takker	Simle/ ung-dyr	kalv	I alt	Hann-dyr	Hunn-dyr	I alt	Hann-dyr	Hunn-dyr	I alt	Hann-dyr	Hunn-dyr	I alt	Hann-dyr	Hunn-dyr	I alt	%
Nore og Uvdal	16	21	41	26	104	16	9	25	10	2	12	32	22	54	58	33	91	87,5
Nes	16	22	44	27	109	8	7	15	15	3	18	31	20	51	54	30	84	77,0
Flå	11	15	30	19	75	10	7	17	6	4	10	18	26	44	34	37	71	94,7
Sigdal	14	17	36	22	89	16	5	21	8	5	13	23	29	52	47	39	86	96,6
Krødsherad	4	6	11	7	28	3	1	4	1	2	3	7	8	15	11	11	22	78,6
Totalt	61	81	162	101	405	53	29	82	40	16	56	111	105	216	204	150	354	87,4

NOREFJELL-REINSJØFJELL VILLREINOMRÅDE - STATISTIKK FOR JAKTA 1992

med personlige varamenn fra hver av de 5 berørte kommunene.

Som leder ble valgt Øystein Landsgård fra Nore og Uvdal kommune, og som sekretær Nils Bjørn Vistad fra Drammensdistriktets Skogeierforening.

Kvote 1992

Det ble vedtatt som målsetting en reduksjon av vinterbestanden ned til ca. 350 dyr i løpet av en periode på 4 år. Villreinutvalget vedtok en kvote på 405 dyr for jakten 1992 med følgende sammensetning:

Ca. 15% Frie dyr
Ca. 20% Bukk med inntil 3 takker pr. gevirstang
Ca. 40% Simle/ungdyr inntil 1 1/2 år
Ca. 25% Kalv

Jaktorganisering

Villreinutvalget bestemte at hver kommune skulle utgjøre et jaktvald. Innen hver kommune (hvert jaktvald) ble det laget samjaktavtaler som skulle sikre en fornuftig og forsvarlig jaktutøvelse, og samtidig sikre en høy fellingsprosent.

Oppsynstjeneste

Villreinutvalget ansatte og lønnet 2 oppsynsmenn under jakta 92. Gjennom avtale med hver enkelt jeger ble det også åpnet for oppsynsarbeid for den enkelte grunneier.

De ansatte oppsynsmenn, med begrenset politimyndighet, hadde tilsammen 33 oppsynsdager i fjellet, og grunneierne et ukjent antall oppsynsdager. →

Antall:

55 - Voksen bukk: Gjennomsnitt 84,5 kg - Høyest: 122 kg - Lavest: 50 kg
18 - 1 1/2 år bukk: Gjennomsnitt 43,2 kg - Høyest: 55 kg - Lavest: 35 kg
33 - Bukkekalv: Gjennomsnitt 23,8 kg - Høyest: 30 kg - Lavest: 15 kg
65 - Voksen simle: Gjennomsnitt 40,3 kg - Høyest: 64,5 kg - Lavest: 31 kg
7 - 1 1/2 år simle: Gjennomsnitt 34,5 kg - Høyest: 42 kg - Lavest: 28 kg
15 - Simlekalv: Gjennomsnitt 22,1 kg - Høyest: 30 kg - Lavest: 6 kg

Sum veide dyr: 193
Totalt felte dyr: 354
Veide dyr i % av totalt felte dyr: 55%

Liten bukkeflokk på vei til Reinsjøfjellet i Nore og Uvdal. FOTO OLE KRISTIAN SKOGEN

Artikkelforfatteren under slakting i Styggramfjell. FOTO KNUT KNUTSEN

På oppsummeringsmøtet etter jakta fremkom at jaktutøvelsen var overveiende meget god. Det ble ikke foretatt noen anmeldelse og ikke ilagt straffegebyr for feilfelling.

Dyras kondisjon

Jakta viste at dyra i området var i meget god kondisjon - kraftig spekklag som på store bukker kunne være opp til 10 cm tykt.

Gjennomsnittsvekter for kontrollveide dyr fremgår av tabellen på forrige side.

En meget vellykket jakt er avsluttet i et helt nytt villreinområde.

Villreinutvalgets mål for felling ble mer enn oppfylt, og jakten foregikk uten alvorlige episoder.

Den gode grunneierorganisering og jaktorganisering har helt klart hatt noe av æren for dette.

Villreinutvalget vil fortsette arbeidet med den gode forvaltning som startet med jakten i 1992. Vi vil søke å optimalisere stammens kjønns- og alderssammensetning, og som et ledd i dette opprettholde et betydelig innslag av virkelig stor bukk i stammen - noe som bidrar til tidlig brunst, tidlig kalving og dyr i god kondisjon.

Conrad Langaard jr. med sitt første reinsdyr - en kjempebukk - skutt på den aller første jaktdagen i dette nye området. Foreløpig målinger av geviret viser at det er et klart "gullgevir". FOTO KNUT KNUTSEN

Til Villreinen

Eg har eit eks. av Villreinen 1992 og har lese heftet ganske inngåande. Gjennomgåande er det mykje godt stoff, informativt og lærerikt.

Likevel har eg ei stor innvending som eg vonar De vil ta til etterretning. Det finst mange bilete av felt rein med ein jegar ved sida, det er greitt nok, men det er ein tendens i utvalet som ikkje er god. Det er berre bilete av bukk, tildels stor bukk. Det finst ikkje eitt bilete av felt simle/kalv, eller det ein kallar skrangledyr. Bortsett frå eitt, men det var ei mislukka jakt.

Teksten under bileta er ofte med på å forsterke tendensen: *"NN ved storbukken etter ei vellukka jakt"*. Dersom ein får kalven eller skranglesimla, er ikkje det ei vellukka jakt? Det alvorlege ved dette er at nye jegarar som les bladet får eit skeivt innrykk av det arbeidet som må gjerast i viltforvaltniga framover.

På Hardangervidda freista ein å snu tendensen ved å innføre premie til den som felte eit skrangledyr. Korleis det gjekk veit eg ikkje, noko resultat har eg ikkje sett.

Denne premieordninga er eit godt bilete på at me menneske er kleine rovdyr. Me gjeng etter dei største dyra kva anten det er bukk, simle eller kalv. Og når bladet *Villreinen* utgjeve av Villreinrådet gjeng i fyrste rekkje med å spreie haldningar, så er det ikkje godt å seia noko anna for dei som skal lære opp nye generasjonar jegarar. Det er nemleg slik i vår tid at biletstoffet påverkar gjerne meir enn ordet. Eg trur at bileta av bukkane forsterkar dei låke haldningane meir enn det gode i leiarartikkelen til Jon J. Meli rettar opp, der han på slutten seier: *"Villreinutvalg og villreinnemder må passe områdene de er satt til å forvalte, de er valgt for å ta vare på villreinen og ha denne i tankene hele tida"*.

Det er umogeleg i dag å jakte utan å vera medvete det ansvar ein har som jegar og derved deltakar i det økologiske samspel. Ein kan ikkje setja seg utanfor dette samspelet. Det er difor ikkje sagt at ei vellukka jakt nødvendigvis er ein storbukk. Det å fella storbukk vert ein vinst ein får dersom ein ser alle andre fellingar som nødvendige og vellukka også.

Dette er ikkje skrivi for å ta gleda frå veidemennene i norske høgfjell, men for å peike på at det framover er andre sider ved jakta ein må prioritere, enn berre det å få dei store bukkane.

Eg seier ikkje at Dykk i *Villreinen* har desse haldningane, men at bileteutvalet og vinklinga kan forsterke det mange jegarar meiner. Av denne typen: *Dei største bukkane i den villaste farten og på dei lengste holda, med skotet i skallin!* Då er ein kar.

Med helsing Even Tråen

Zeiss håndkikkert 20x60 S med kardang-oppheng. Et lite trykk og du holder kikkerten "rolig", og kan se detaljer på lange avstander.
Veil. pris kr 39.000,-

"DesignSelection" 4x12, 6x18, 8x20, 10x25B. Kikkerten for teater, gallerier, messer, sportsarrangementer, vandring, reiser, turer, "pürschjakt" etc. **Pris fra kr 4.510,-**

ZEISS
Germany

Carl Zeiss A/S
Solheimvn. 56
1473 Skårer
Tlf. 67 90 42 30
Fax. 67 97 15 30

VELG ZEISS FOR DINE ØYNE!
30 års garanti. Best på lang sikt!

MARKEDETS MEST GJENNOMPRØVDE JAKTRADIO ER DET VI SOM LEVERER!

Rikt utvalg i ekstrautstyr - jakthøyttaler, monofon osv.

Vår jaktradio er teknisk sett identisk med vår kjente sikrings- og sankeradio TS-16, som gjennom års daglig bruk av skogsfolk og gjetere har bevist sin mekaniske styrke og tekniske overlegenhet. Du vil bl.a. kjenne den igjen på at den er delvis orangefarget og derfor lett å finne igjen både i lyngen og i snøen. Vår jaktradio har en rekke klare fortrinn:

GJENNOMPRØVET TEKNIKK
Det er kun programmeringen som er endret fra sikringsradioen TS-16. Teknisk og konstruksjonsmessig er den nøyaktig lik, noe som bl.a. vil påføre deg meget små reparasjonsomkostninger.

UTBYGGINGSMULIGHETER
Vår jaktradio kan bygges ut med det antall kanaler som til enhver tid måtte bli øremerket for denne bruk, utover de tre som finnes i dag. Dette er ingen selvfølge for andre merker.

LAVE PRISER
Grunnet store innkjøp kan vi holde priser som er meget konkurransedyktige. En rask sammenligning vil overbevise deg.

LOKALE FORHANDLERE — LOKAL SERVICE
Vår jaktradio kan du enten kjøpe direkte fra oss eller gjennom våre mer enn 50 forhandlere, som også selger og utfører service på alle orangefargede H-12 og TS-16 sikringsradioer.

Kontakt oss for å få vite hvor din nærmeste forhandler befinner seg. Han er kanskje nærmere enn du tror!

VHF Communication AS

Postboks 16 Bryn, 0611 Oslo
Telefon 22 63 09 30. Fax 22 63 11 11

SNØSCOOTERTRAFIKK

Konsekvenser for hovdyr

AV EIGIL REIMERS
Biologisk institutt, Avd. for gen.fysiologi,
Universitetet i Oslo, P.b. 1051 Blindern, 0316 Oslo

Terrenggående kjøretøy, i særlig grad snøscooter og forholdet til vegetasjon og dyreliv er et hett debattema både nasjonalt og internasjonalt. Antall publiserte arbeider som omhandler emnet er beskjedent, kvaliteten er varierende og konklusjonene er tildels motstridende. Samarbeidsrådet for Naturvernsaker ga meg i 1990 oppdrag å systematisere den kunnskap som finnes om emnet. Den følgende oversikt og en tidligere rapport (Reimers 1991) er resultatet av et litteratursøk over publiserte arbeider i databasene Zoological Record, 1978-90 og Biosis Previews, 1969-90, samt enkelte upubliserte rapporter og ferskere arbeider.

INNLEDNING

Bruken av utmark er øket kraftig de siste årtier. Årsakene er øket fritid og forandret teknologi. Befolkningen har muligheter såvel i arbeid som i fritid å utnytte transportmidler som for kort tid siden enten ikke eksisterte eller som bare var tilgjengelig for et fåtall. Med øket menneskelig aktivitet øker også konfrontasjonene med viltet både indirekte ved endringer i viltets miljø og direkte ved nærkontakt. Forstyrrelser av viltet har tradisjonelt vært ansett som negativt. Denne holdningen har hundreårige tradisjoner i Europa og er nedfelt i lovverket. For Norges vedkommende finner vi bestemmelser om dette bl.a. i Viltloven med forskrifter og i Dyrevernloven.

Kunnskap om skadelige virkninger på dyr fra forstyrrelser og håndtering er hovedsakelig kommet fra detaljerte undersøkelser av husdyr og i nyere tid fra vilt eller domestisert vilt (Klein 1971, Geist 1971, Reimers 1972). Det dreier seg om fysiologiske endringer ved håndtering og jaging (Franzmann og Thorne 1970, Hyvarinen et al. 1976, Rehbinder & Edqvist 1981) og endret habitatbruk ved forstyrrelser (Douglas 1971, Basil og Lonner 1979). Moderne teknikk i form av hjertefrekvenstelemetri har åpnet muligheten for måling av dyrenes fysiologiske reaksjoner på stress i tillegg til de atferdsmessige (Mac-Arthur et al. 1979, 1982).

Selv om man har generell kunnskap om dyrs øyeblikkelige reaksjon både atferdsmessig og fysiologisk på kortvarig stress, mangler man kunnskap om langsiktige virkninger på bestandsnivå (dyrenes vekst, reproduksjon og dødlighet) av kronisk stress. Likeså mangler kunnskap om forskjeller i reaksjon mellom arter, og innen arten, forskjeller mellom alder og kjønn.

Et annet kompliserende forhold er at stimuli i seg selv ikke nødvendigvis oppleves negative. Derimot kan det føre til stressreaksjoner dersom individet knytter noe negativt til det. På basis av læringsteori forventer vi at dyr raskt tilpasser seg (habituerer) til nye stimuli unntatt når slike stimuli enten er meget sjeldne, særlig voldsomme eller forfølger eller skader dyret. Stimuli får betydning for dyret bare hvis det gjentatte ganger konfronteres med dem.

I det følgende skal jeg presentere og diskutere arbeider som spesielt fokuserer på hvorledes snøscooter, og i enkelte tilfeller også andre terrenggående kjøretøy, virker på enkelte hovdyrarter.

SNØSCOOTER I NORGE

Antall

De første snøscooterne dukket opp i Norge i midten av 1960-årene. Antall scootere har øket kraftig siden den gang og antallet i 1990 er vel 33.000 (Fig. 1).

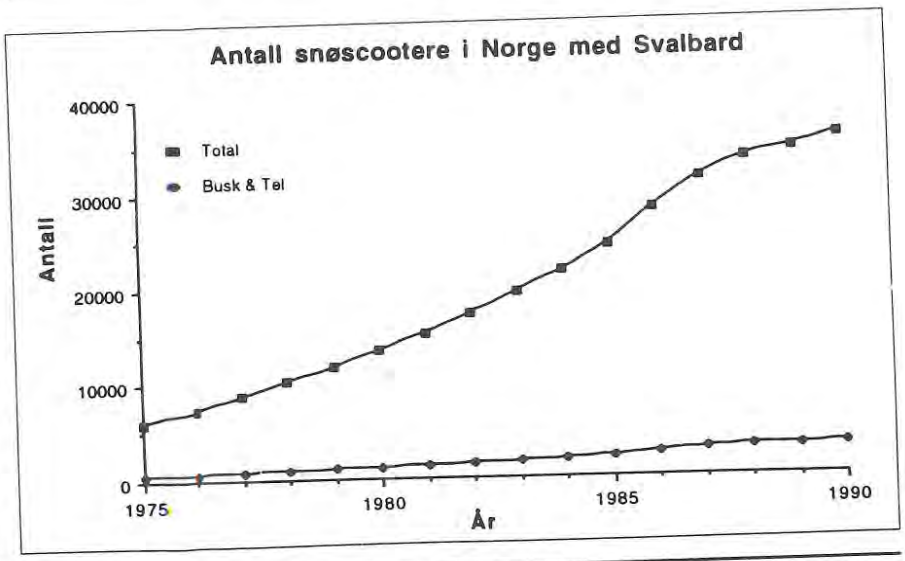

Oversikt over antall snøscootere i Norge med Svalbard (Total) og i fylkene Buskerud og Telemark (Busk. & Tel.) i perioden 1975-1990. (Kilde Opplysningsrådet for veitrafikken).

TABELL 1.
Fylkesvis fordeling av snøscootere i Norge med Svalbard pr. 31. desember 1989.

Fylke	Ant.	%
Østfold	94	0.3
Akershus	363	1.1
Oslo	598	1.8
Hedmark	864	2.5
Oppland	962	2.8
Buskerud	1603	4.7
Vestfold	146	0.4
Telemark	1423	4.2
Aust-Agder	678	2.0
Vest-Agder	649	1.9
Rogaland	313	0.9
Hordaland	657	1.9
Sogn og Fjordane	303	0.9
Møre og Romsdal	773	2.3
Sør-Trøndelag	2369	6.9
Nord-Trøndelag	2280	6.7
Nordland	5072	14.8
Troms	4073	11.9
Finnmark	10176	29.7
Svalbard	883	2.6
Hele landet	**34279**	**100.0**

Kilde: Opplysningsrådet for veitrafikken

Fylkesvis fordeling fremgår av Tabell 1, som viser at 72% av scooterne finnes i våre 5 nordligste fylker. Finnmark topper listen. I Sør-Norge er et relativt stort antall scootere lokalisert i fylkene Buskerud og Telemark.

Regulering av motorferdsel i utmark

Regulering av motorferdsel i utmark dekkes av Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag (Lov av 10. juni 1977, nr. 82 med endring senest 15. januar 1988 og Forskrift av 15. mai 1988). Lovverket setter strenge regler for motorferdsel i utmark. I prinsipp er slik motorferdsel bare tillatt i forbindelse med næring og nyttetransport (Miljøverndepartementet 1989). Kommunene kan etter søknad, tillate kjøring med snøscooter for andre formål.

Snøscooter - fordeler og ulemper

Fordelene ved bruk av snøscooter som transportmiddel er åpenbare og udiskutable. Ulempene knytter seg primært til konfliktene mellom dem som ønsker utmarkene mest mulig fri for motorisert ferdsel og brukere av snøscooter (Haddal & Pedersen 1986, Pedersen 1988) samt dokumenterte eller antatte negative konsekvenser av snøscootertrafikk på naturmiljøet. Personskader fortrinnsvis som følge av uaktsomhet og lovbrudd er et tredje problemområde. En undersøkelse utført i Vest-Finnmark i 1988-89 viste at ulykkesfrekvensen med snøscooter var betydelig høyere enn for motorkjøretøyer i veitrafikken (Hortemo et al. 1990). De fleste ulykkene skjedde ved fritidskjøring og i helgene. Felles for denne undersøkelsen og en tilsvarende 18 års registrering i Newfoundland (Hamdy et al. 1988) var den høye andelen unge mennesker (rundt 50% mellom 15 og 30 år) og alkoholpåvirkede (11-13%) involvert i ulykkene.

SNØSCOOTEREN - FORHOLDET TIL VILTARTER SOM GENERELT SETT LEVER OVER SNØEN GJENNOM VINTEREN

Motorstøy kan være, og er trolig i visse situasjoner et problem for pattedyr og fugl som lever over snødekket. Et symposium holdt på emnet (Fletcher & Busnel 1978) konkluderte med at det ikke fantes overbevisende dokumentasjon på at støy ikke hadde en negativ virkning på dyrelivet. På den annen side fantes ikke data som klart viste at støy utgjør en negativ stimulus eller stressfaktor.

Det viktigste aspektet ved støy generelt og spesielt motorstøy fra terrenggående kjøretøy, er trolig habituering. Støy får betydning for dyr i de tilfeller de forbinder negative opplevelser med støykilden, ellers ikke. Selv om motorstøyen er relativt høy (Tabell 2) og derfor vil kunne registreres på langt hold, er lyden av en snøscooter normalt neppe alene nok til resultere i betydelige atferdsendringer.

→

TABELL 2: Effekten av lydnivåer. (Delvis etter Brattsrom & Bondello 1983).

EKSEMPEL	LYDTRYKKET I DECIBEL dBA	EFFEKT VED FORLENGET PÅVIRKNING
Jetfly-start (kort hold)	150	Trommehinnen sprekker
Rockemusikk (levende musikk)	120	Menneskets smertegrense
Jetfly-start 305 meter	100	Alvorlig
Undergrunnsbane		hørselsskade
Pahengsmotor		> 8 timer*
Vei med stor trafikk	90	Hørselsskade > 8 timer*
Vaskemaskin	80	
Støyende kontor eller selskap		
Snøscooter 15.2 meters avstand og full gass	78**	
Snøscooter 15.2 meters avstand og hastighet 24 km/time	73**	
Motorveitrafikk på 15 meter	70	Ubehagelig
Samtale i restaurant	60	Påtrengende
Bibliotek	40	
Hvisking	20	Meget stille
	0	Hørselgrense

* Ved mer enn 8 timers opphold nær lydkilden.
** Opplysninger fra firma Colbjørnsen & Co A/S.

Elg på amerikansk

Ungulater (klauvdyr og hovdyr)
Ungulaters synlige reaksjoner på menneskets aktiviteter varierer fra det knapt synbare til full panikk. Mer subtile reaksjoner omfatter forhøyet stoffskifte, redusert kroppsvekt, økt fosterdødlighet og oppgivelse av gunstige leveområder (Geist 1971). Det er derfor ikke overraskende at viltstellet er opptatt av det menneskelige potensialet for forstyrrelser av dyrelivet.

Fra første halvdel av 1970-årene er der en gryende interesse for ORV (off-road vehicles) og effekten på større pattedyr. En del spredte observasjoner og enkelte resultater fra spørreundersøkelser skal refereres innledningsvis.

I en spørreundersøkelse med vekt på forholdet snøscootere-vilt i Minnesota, USA, fant Huff et al. (1972) at blant dem som besvarte spørsmålene, mente 62% av personellet knyttet til jakt- og fiskeoppsynet, 43% av personellet knyttet til vilt- og fiskeforvaltningen, 28% av personellet knyttet til parkvesenet og 22% av personellet knyttet til skogskjøtsel at snøscootertrafikken enten var svært skadelig eller moderat skadelig for viltet (først og fremst hvithalehjort, men også rev, kanin og fasan. Avbrudd i dyrenes daglige aktiviteter, økt stress og energiforbruk eller jaging av vilt med hensikt eller uforvarende var de hyppigst refererte konsekvenser av snøscootertrafikken. Kjøring med snøscooter gjennom hjortedyrinnhegninger eller i områder der hjortedyr var konsentrert vinterstid ble fremhevet som særlig skadelig både på grunn av stresspåvirkningen fra trafikken, men også fordi scooter-løypene utvidet ulvens og løshundenes aksjonsradius. I kontrast til disse antatt negative effektene, påpekte flere av de spurte scooterløypenes positive effekt ved at de lettet dyrenes fremkommelighet i dyp snø, og gjorde tilgjengelig ellers utilgjengelige beiteressurser.

Tidlige dokumenterte tilfeller av forfølgelse og skader på vilt som følge av snøscootertrafikk finnes i et oversiktsarbeid av Baldwin og Stoddard (1973). Bare en kvantitativ analyse av stresspåvirkning er referert: Kopischke (1973) rapporterte at 13% av snøscooterførere i Minnesota hadde iaktatt andre snøscooter-sjåfører forfølge vilt vintrene 1971-72 og 1972-73 i tilsammen 86 eller flere tilfeller.

I det følgende refereres arbeider på spesielle arter.

Hvithalehjort

Fjellsau (Ovis aries)
Jørgensen (1974) arbeidet med fjellsau (Bighorn sheep) og registrerte en 50% reduksjon av sauenes bruk av drikkevannsområder når ORV'er var i nærheten.

Elk eller wapiti (Cervus elaphus)
Hoover (1973) sitert i Berry (1980) rapporterte tilfeller av snøscooterforstyrrelser av elk med påfølgende bestandsreduksjon.

Upubliserte observasjoner (U.S. Bureau of Land Management, referert i Bury (1978)) kan tyde på at bare et fåtall snøscootere kan forårsake at en hel flokk med elk eller wapiti trekker vekk fra scooterområdet. Ettersom det hele bygger på kun to observasjoner, må konklusjonen refereres med varsomhet.

Hvithalehjort (Odocoileus virginianus)
I tre arbeider, Bollinger et al. (1973), Dorrance et al. (1975) og Eckstein et al. (1979) ble radiomerkede hvithalehjorts atferd vis á vis snøscootertrafikk i Wisconsin og Minnesota, USA, registrert. Radiopeilingene viste at hjortene ikke forlot sine oppholdsområder i perioder med scootertrafikk. Det var følgelig ingen tendens til at dyrene

økte sine "home range" på dager da trafikken var stor. Heller ikke beveget dyrene seg raskere i snøscooterområdene enn i kontrollområdene. I det hele tatt fant man ingen forskjell i dyrenes atferd som kunne knyttes til forskjeller i snøscooterintensitet. Aktivitetsmønsteret; dvs. om dyrene var aktive eller i hvile, var heller ikke influert av snøscootertrafikken. Men, de radiopeilede hjortene oppholdt seg på lengre avstand fra scooterløypene på dager med scootertrafikk enn på dager uten.

Dorrance og medarbeidernes forsøk viste at snøscootertrafikk i et område der slik trafikk ellers ikke var tillatt: (l) dyrene reagerte selv på meget lav trafikkintensitet, (2) reaksjonsnivået endret seg over tid og (3) dyrenes bevegelsesintensitet økte kraftig når snøscooterne var i virksomhet. I kontrast til dette viste hjortene liten eller ingen reaksjon overfor snøscootere i områder der snøscooterkjøring var vanlig.

I forsøksfeltet i Minnesota oppholdt hjortene seg lengre unna scooterleden om dagen enn om natten. Kort tid etter at trafikken opphørte trakk dyrene nærmere scooterløypene. Dette reaksjonsmønsteret var typisk selv ved lav scooterintensitet. Den avstand dyrene valgte å ha mellom seg og snøscooterløypene varierte mellom 60 og 100 meter, men ble påvirket av vegetasjonstettheten. Den minskning av lydnivået som de dyrenes fluktbevegelser innebar var i størrelsesorden 3-8 dBA. Bollinger og medarbeiderne anså det for usannsynlig at en så liten forandring i det lydnivået dyrene oppholder seg i, nemlig 45-65 dBA, alene var årsak til unnvikende atferd. Deres konklusjon var at dyrene trakk unna først ved synskontakt med scooterne.

Richens & Lavigne (1978) undersøkte hvithalehjort i Maine, USA, og dyrenes bruk av snøscooterløyper, under hvilke forhold løypene ble brukt og dyrenes reaksjon på snøscootere. Hjortenes bruk av scooterløyper var avhengig av dyretetthet og vinterens strenghet uttrykt ved temperatur, vind, vinternedbør og dyrenes synkedybde i snøen. De fleste hjortene tok i bruk scooterløypene for korte avstander nær sine hvileplasser. Forstyrrelser som følge av scootertrafikk resulterte ikke i at dyrene forlot sine hvileplasser eller furasjeringsområder. Snøscooterkjøring i høy hastighet skremte dyrene mer enn kjøring i lav hastighet (16 km/time eller mindre). Stopping av scooteren for å betrakte dyrene resulterte alltid i flukt. Likeså, dyrene flyktet oftere hvis man kjørte direkte mot dyrene enn hvis man valgte en mindre direkte kurs.

En sammenligning av dyrenes reaksjon overfor personer til fots og personer som kjørte snøscooter viste at et klart større antall av dem reagerte med flukt fra personer til fots enn fra personer på snøscooter. Samme konklusjon kom Eckstein et al. (1979) til.

De eksperimentelle data referert ovenfor bekrefter følgelig ikke antatte negative virkninger av snøscootertrafikk på hvithalehjortens atferd og aktivitetsbudsjett. Men hva med dyrenes fysiologiske reaksjoner på snøscootertrafikk? Moen et al. (1982) benyttet hjertetelemetri for å avgjøre om dyrenes fysiologiske tilstand ble påvirket av snøscootertrafikk selv om man ikke kunne registrere endringer i deres ytre atferd. Hvitehalehjort i innhegninger ble instrumentert med, og opplært til å bære utstyr til å avlese hjertets aktivitet. Snøscootere ble kjørt i en hastighet på maks 50-65 km/time enten på kort hold og i sirkler rundt innhegningen eller parallelt med og i avstander fra dyrene på 2, 20 og 40 meter fra desember til mars. Maksimum hjertefrekvens var 2.5 ganger før-stimulus verdier ved parallell-kjøring og 2.9 ganger ved sirkling rundt innhegningen. Det var ingen tegn til habituering, hverken i hjertefrekvens eller tid det tok hjertet å normalisere sin takt etter at snøscooterkjøringen var avsluttet. Effekten på hjertefrekvens var den samme enten dyrene lå eller stod oppreist eller om scooteren passerte på 2 eller 40 meter. Tiden det tok før hjertetakten returnerte til før-eksperimentelle tilstander varierte fra noen få sekunder til over 11 minutter med et gjennomsnitt på 2 minutter.

Moen og medarbeidernes resultater understreker et viktig forhold; nemlig at forstyrrelser ikke nødvendigvis reflekteres ved atferdsendringer. Samme konklusjon kom MacArthur et al. (1982) til i sitt telemetriarbeid med fjellsau og deres reaksjon på menneskelig forstyrrelser. Øket hjertefrekvens er følgelig en pålitelig indikator på fysiologisk aktivering. Men, som påpekt av Blix et al.(1974) og Strømme et al. (1978), frekvensøkningen gir ikke nødvendigvis et pålitelig mål på oksygenopptaket i et emosjonelt opphisset individ.

Et annet poeng er at dyrene ikke reagerer på motorlyden fra snøscooter per se. Motorsager avgir en lignende lyd, men hvithalehjort lærer å assosiere denne lyden med felling av trær og dermed nye forsyninger av beite. Eckstein et al. (1979) betraktet vinterhugst som en av de viktige faktorene som bestemmer hjortedyrs valg av vinteroppholdssted. Ecksteins og medarbeidernes observasjoner av hvithalehjort er gjort i områder der dyrene er habituert til motorbråk knyttet til skogsdrift, særlig utstrakt bruk av motorsager. Dyrenes manglende reaksjon på snøscootere i deres forsøksområde og kanskje også i andre områder, bør muligens sees i denne sammenheng.

I Moen og medarbeidernes eksperimenter tok det dyrene i gjennomsnitt bare 2 minutter å returnere til normal hjerteaktivitet. Dette er kort tid målt som enkelthendelse. Men presentert i et område med scootertrafikk og kjørehastighet 40-50 km/time vil lydbildet for dyrene kunne bli nokså sammenhengende.

Mule deer (Odocoileus hemionus)

Mule deer's reaksjon på snøscooter er undersøkt i to arbeider, henholdsvis Freddy et al. (1986) og Yarmoloy et al. (1988).

I sin sammenlignende studie av forstyrrelseseffekten av personer til fots og snøscootere fant Freddy og medarbeidere at 18 radio- eller halsbåndmerkede mule deer ble mer forstyrret av mennesker til fots enn av snøscootere. Dyrenes reaksjon på fotfolk varte lenger, resulterte i mer løping og betød større energiutgifter. Disse observasjonene stemmer helt med tidligere konklusjoner som sier at fotfolk avstedkommer sterkere reaksjoner hos ungulater enn kjøretøy (Ward et al. 1976, referert i Freddy et al. 1986 Richens & Lavigne 1978, Schultz & Bailey 1978, Eckstein et al. 1979, MacArthur et al. 1982) .

Snøscooterne ble kjørt i hastigheter mellom 16 og 24 km/time

langs faste traséer og uten å forfølge dyrene. For å minimalisere alle reaksjoner på forstyrrelser måtte avstanden mellom mule deer og fotfolk og snøscootere være mer enn henholdsvis 334 og 470 meter. Fluktavstander på 191 og 133 meter fra henholdsvis personer til fots og snøscootere tilsvarer fluktavstander oppgitt for andre arter. Ward et al. (1980) referert i Freddy et al. 1986, Schultz & Bailey (1978) og MacArthur et al. (1982) fant at personer til fots utløste fluktatferd hos mule deer på 200 meter, hos elk på 86 meter og fjellsau på 50 meter. Hvithalehjort trakk unna snøscootere på 61 meter (Eckstein et al. 1979), mens elk og caribou flyktet fra veitrafikk på henholdsvis 77 og 144 meter (Schultz & Bailey 1978, Horejsi 1981).

De merkede dyrene ble forstyrret tilsammen 34 ganger av personer til fots og 33 ganger av snøscooter i 1989-90. Gjennomsnittlig varte forstyrrelsesreaksjonen 56 og 24 minutter ved forstyrrelse av henholdsvis fotfolk og snøscooter. Hverken voksendødlighet eller fosterdødlighet ble påvirket av dette forstyrrelsesnivået.

Beregninger av energiforbruket pr. dyr pr. forsøk varierte mellom 0.2 og 5.0% av deres daglige metaboliserbare energiinntak (ME). Dyr forstyrret av personer til fots eller av snøscooter avbrøt beitingen i henholdsvis 475 og 130 sekunder. Beitetidstapet representerte et kaloritap på henholdsvis 18 og 5 Kcal tilsvarende 0.6 og 0.2% av daglig ME. Beregnede energikostnader ved flukt fra fotfolk og snøscootere var henholdsvis 2-4% og 0.4-0.8% av daglig ME. Dyr som ble avbrutt i beitingen og skremt på flukt fra personer til fots og snøscooter fikk en ekstra energiutgift på henholdsvis 3-5% og 0.6-1%.

Freddy og medarbeiderne konkluderte med at siden forstyrrelsene ikke påvirket hverken fruktbarhet eller voksen dødlighet, har de tilsynelatende ikke vært tilstrekkelige til hindre dyrene i å kompensere energitapet.

I det andre arbeidet, Yarmolov et al. (1988), ble fem voksne hunndyr fanget inn og utstyrt med radiosendere. Dyrene ble habituert til en ATV (trehjulsmotorsykkel) som hver dag i 12 uker kjørte samme løype. Etter de 12 ukene ble tre av dyrene forfulgt av ATV'en i 9 minutter daglig i 15 dager. De "forfulgte", men ikke de andre dyrene skiftet til beiting natterstid, brukte mer tid i tett vegetasjon, forlot sine "home ranges" oftere og økte fluktavstanden til ATV'en. Det påfølgende år fødte de tre dyrene tilsammen en kalv, mens de året før og året etter tilsammen fødte henholdsvis 4 og 5 kalver. De to øvrige radiomerkede dyrene fødte tilsammen 3 kalver året før, 2 kalver i teståret og 3 kalver året etter. Reproduksjonen i den umerkede del av bestanden avvek ikke fra det normale.

Yarmolov og medarbeiderne er de eneste som har viet langtidseffekten av forstyrrelser oppmerksomhet. Resultatene understreker følgende punkter:

- Alle dyrene habituerte til ATV som kjørte langs en fast og for dyrene forutsigbar rute.
- Selv når ATV fravek kjøreruten fortsatte dyrene å ignorere kjøretøyet.
- De forfulgte dyrene endret sin atferd.
- De forfulgte dyrenes atferd smittet ikke over på ikke forfulgte dyr selv om de førstnevnte flyktet gjennom kontrollområdet.

Forfatterne konkluderer med at ungulater vil habituere til og ignorere motorisert ferdsel under forutsetning av at de ikke forfølges.

De refererte arbeidene som omhandler hvithalehjort og mule deer's reaksjoner på trafikk viser altså at dyrene reagerer sterkere på mennesker til fots enn på snøscootere. Et viktig moment i denne sammenheng er snøscooterens store aksjonsradius sammenlignet med fotfolkets, hvilket innebærer en større geografisk spredning av menneskerelaterte forstyrrelser. Videre viser undersøkelsene at dyrene reagerer sterkere på snøscootere i områder der slik trafikk normalt ikke er tillatt enn i områder der det er fritt frem for snøscootere. Dette har relevans til norske forhold, der vi har og trolig vil fortsette å ha, omfattende begrensninger av snøscooterkjøring i utmark. En sterkt begrenset snøscootertrafikk vil motvirke habituering og trolig bety en relativ lav reaksjonsterskel på forstyrrelser fra snøscootere.

Muledeer

Moskusfe (Ovibos moschatus)
Ett arbeid, McLaren & Green (1985) fokuserer på moskus og denne artens reaksjon på snøscootere. Et annet arbeid (Jingfors & Gunn 1989) beskriver innfanging av moskus ved hjelp av snøscootere og konkluderer med at denne metoden er mer kostnadseffektiv og virker mindre stressende på dyrene forut for immobilisering enn innfanging ved hjelp av helikopter. Bortsett fra disse opplysningene gis ingen kvantitative målinger av dyrenes reaksjoner.

McLaren & Green gjennomførte 21 eksperimentelle stressforsøk på 14 moskusflokker i april/mai på Melville Island i Nordvestterritoriene i det nordlige Canada. I hvert forsøk nærmet scooteren seg flokken i en hastighet på 8-10 km/time. Scooteren returnerte langs samme rute straks 50% av flokken viste reaksjon, som ble målt ved at enkeltdyr reiste seg hvis de lå, sluttet å spise hvis de spiste og vendte hodet mot snøscooteren. Reaksjon på scooteren hos det første dyr i flokken skjedde i gjennomsnitt på en avstand av 345 meter (variasjon mellom 162-650 meter). Nærmeste avstand scooteren nådde flokken før 50% av dyrene reagerte var 267 meter og varierte mellom 87 og 645 meter. Voksne moskuskuer reagerte først oftere enn forventet ut fra tilfeldigheter.

Lyd var en viktig reaksjonsstimulus. Kjøring i medvind mot flokken resulterte i lengre reaksjonsavstand. Selv om lukt og syn er medvirkende årsaker til at dyrene reagerer, fant McLaren og Green en helt klar negativ sammenheng mellom vindstyrke og reaksjonsavstand selv når medvindstestene ble ekskludert. Dette understreker at sterk vind maskerer snøscooterlyden, som er en viktig skremselfaktor. Dette bekreftes ytterligere ved at dyrene reagerte på lengre avstand enn 1 km på stille dager selv om snøscooteren ikke hadde retning mot dyrene.

Endring i snøscooterens lydnivå, for eksempel ved forsering av bratt lende eller barmark, førte også til reaksjon. Moskus viste tilsvarende reaksjon i forbindelse med plutselig økning i lydnivået fra helikoptere (Miller & Gunn 1979).

To flokker ble stresset gjentagne ganger (en flokk 6 ganger og en annen 3 ganger) for å fastslå habituering. Resultatene var ikke entydige, men pekte i retning av habituering.

Caribou

Rein/caribou (Rangifer tarandus)
Tyler (1991) representerer det eneste arbeid som kvantetiserer reinens reaksjon på snøscootere. Tilsammen 101 smågrupper med Svalbardrein, 3.3 dyr pr. gruppe, ble provosert av snøscooter ved å kjøre langsomt (20 km/time) mot dyrene og frem til det sted de befant seg før de flyktet. Avstanden fra scooteren og frem til flokken ble målt første gang ett dyr i gruppen viste synlig reaksjon, annen gang når første dyr viste alarmatferd og tredje gang når dyrene flyktet. Deretter ble total reaksjonsavstand og total fluktavstand målt.

Følgende reaksjonsavstander (median-verdier) ble målt: Avstand ved første reaksjon = 640 meter, alarmavstand = 410 meter, avstand ved fluktstart = 180 meter og avstand dyrene flyktet = 160 meter. Reaksjonenes varighet (også median-verdier) var: løpstid = 22 sekunder, total tid i bevegelse = 38 sekunder og maksimum forstyrrelsestid = 193 sekunder.

Tyler fant at dersom snøscooterens kurs ble lagt mer tangensialt mot gruppen, var det mulig å komme nærmere reinen enn 30 meter uten at dyrene flyktet. Seks grupper av rein som ble observert kontinuerlig for perioder lengre enn 24 timer i trafikkmessig høysesong, ble forstyrret tilsammen 4 ganger; dvs. mindre enn 1 forstyrrelse/gruppe/dag.

Omfanget av forstyrrelser tilsier en daglig økning av en reins energiutgifter på 0.4% samt tapt beitetid på 0.4%. Tyler konkluderer med at dagens snøscootertrafikk i Longyearbyområdet på Svalbard ikke har noen effekt av betydning på Svalbardreinen.

En mer tilfeldig iakttagelse hører også hjemme her. Ericson (1972) fant at tamrein viste nervøs atferd ved lyd av snøscooter etter at dyrene ved fire anledninger var fanget inn for fysiologisk prøvetagning ved hjelp av snøscooter. →

SNØSCOOTER - ULOVLIG JAKT OG FORFØLGELSE - HØSTING AV ELLERS VANSKELIG TILGJENGELIGE VILT OG FISKERESSURSER

Enkelttilfeller av snøscooterbruk til ulovlig jakt eller i forbindelse med forfølgelse av vilt er kjent fra alle land der scooteren er i regelmessig bruk. Men også i dette emnet mangler kvantitative undersøkelser. En enkelt rapport (Bjärvell & Franzén 1975) refererer antall kjente tilfeller av ulovlig jakt i perioden 1966-74. Materialet er meget ufullstendig, men viser en meget rask økning i perioden, fra 4 tilfeller i 1966 til 40 tilfeller i 1974. Elg og jerv topper listen med henholdsvis 67 og 17 tilfeller av tilsammen 130 registrerte tilfeller.

Snøscooteren representerer ganske klart en økende mulighet for ulovlig jakt og en tilsiktet eller utilsiktet stressing av enkelte dyrearter. Den representerer også en mulighet for å nå fjerntliggende og vanskelig tilgjengelige områder i forbindelse med både jakt og fiske. Det er både positive og negative ringvirkninger av denne "åpning opp" av fjerntliggende områder. Positivt ved at nye utmarksressurser kan utnyttes; negativt ved at områder som viltet har kunnet utnytte uten forstyrrelser mister denne kvaliteten. Snøscooterens fremkommelighet og store hastighet gir brukeren en sterkt utvidet aksjonsradius som øker mulighetene for bl.a. ulovlig jakt og øket stressbelastning på dyrelivet. Den eneste mulighet for å motvirke slik uheldig og ulovlig virksomhet er trolig å ruste opp oppsyns- og kontrollapparatet med snøscootere.

KONKLUSJON

1. De refererte arbeidene behandler snøscootere (eller terrenggående barmarkskjøretøyer) og forholdet til hovdyr. Særlig er det fokusert på skoglevende hjortedyrarter. Arbeidene gir meget anvendbare generelle opplysninger og beskrivelser av undersøkelsesmetoder. Forsiktighet må utvises ved overføring av resultater og konklusjoner på norske skoglevende hjortedyr. Særlig forsiktighet må utvises i spørsmål om tundra- eller fjellevende arter og deres reaksjon på snøscootertrafikk. Bortsett fra et arbeid på Svalbardrein, er det en sørgelig mangel på undersøkelser som klargjør snøscooterens effekt på både tamrein og villrein og på caribou.

2. Snøscooterparken i Norge teller i 1990 ca. 35.000 kjøretøy og antallet er økende.

3. Dyrs reaksjon på snøscooteren knytter seg i første rekke til motorlyden. I åpent lende spiller også synet av scooteren inn. Lydnivået fra snøscootere ligger i området mellom 70 og 80 dBA målt i 15.2 meters avstand. Menneskets smertegrense ligger på 120 dBA mens lydnivået i et bibliotek er rundt 40 dBA.

4. Habituering er et nøkkelbegrep i forståelsen av ungulaters (klauvdyr og hovdyr) reaksjon på snøscootertrafikk. Dyrenes fysiologiske og atferdsmessige reaksjoner er nøye knyttet til tidligere erfaring. Snøscooterkjøring i et område der det tidligere ikke er kjørt med scooter, resulterer i sterkere reaksjoner hos dyrene enn i områder der snøscooterkjøring hører til dagens orden. En helt nødvendig forutsetning er imidlertid at dyrene i det trafikkerte området ikke tidligere har vært utsatt for forfølgelse av scootere. Dette har relevans til norske forhold, der vi har og trolig vil fortsette å ha, omfattende begrensninger av snøscooterkjøring i utmark. En sterkt begrenset snøscootertrafikk vil motvirke habituering og trolig bety en relativ lav reaksjonsterskel på forstyrrelser fra snøscootere.

Snøscooterkjøring i områder der dyrene er tilvent scootertrafikk fører ikke til sterke atferdsendringer eller til valg av andre oppholdssted eller furasjeringsområder. Næringsopptaket reduseres ubetydelig, likeså aktivitets- og energibudsjettet. Fosterdødlighet eller voksendødlighet er ikke påvist i kjølevannet av scootertrafikk som ikke provoserer, dvs. forfølger dyrene. Gjentagende provosering av dyr med terrenggående kjøretøy gir kortsiktige og langsiktige atferdsendringer og langtidseffekt i form av redusert reproduksjon. Enkeltprovokasjoner har, i tilfellet Svalbard-rein, liten effekt hverken på aktivitets- eller energibudsjettet.

Hjortedyrs flukt- og fryktreaksjoner påvirkes sterkere av personer til fots enn av snøscootere. Et viktig moment i denne sammenheng er snøscooterens store aksjonsradius sammenlignet med fotfolkets hvilket innebærer mulighetene for en større geografisk spredning av menneskerelaterte forstyrrelser.

5. Habituering er paradoksalt nok både en fordel og en betydelig ulempe for ungulater i deres forhold til snøscootertrafikk. Fordelen er at de meget snart venner seg til fremmedelementer som en snøscooter under den utrykkelige forutsetning av dyrene ikke forbinder negative hendelser med lyd og syn av scooterne. Det er her problemet ligger. Et sparsomt trafikkbilde vil alltid være situasjonen i Norge, og en ting synes helt sikkert: det vil alltid være "utro tjenere" som vil benytte scooteren til ulovlig jakt og til heisaturer der forfølgelse av vilt er en av mange ingredienser. Det betyr at viltet kan habituere negativt til snøscootere; dvs. endrer atferd, aktivitet og energibudsjett.

6. Snøscooteren åpner for utnyttelse av tidligere lite tilgjengelige områder i Norge. Det er både positive og negative ringvirkninger av denne "åpning opp" av fjerntliggende områder. Positivt ved at nye utmarksressurser kan utnyttes; negativt ved at områder som viltet har kunnet utnytte uten forstyrrelser mister denne kvaliteten. Snøscooteren innebærer øket menneskelig virksomhet og også ferdsel til fots i områder som hittil er rimelig skjermet for slik aktivitet. Sålenge viltet har et anstrengt forhold til mennesket, noe som følger av bl.a. jakt, vil en utvidelse av menneskets aktivitetsområde virke negativt på enkelte viltarter.

Snøscooterens fremkommelighet og store hastighet gir brukeren en sterkt utvidet aksjonsradius som øker mulighetene for bl.a. ulovlig jakt og øker stressbelastning på dyrelivet. Den eneste mulighet for effektivt å motvirke slik uheldig og ulovlig virksomhet er trolig å ruste opp oppsyns- og kontrollapparatet med snøscootere. Resultatet av denne opptrappingen må, totalt sett, nødvendigvis bli en vesentlig økning av uønsket snøscootertrafikk i utmarkene.

LITTERATUR

Baldwin, M.F. & Stoddard, D.H. Jr. 1973. The off-road vehicle and environmental quality. 2nd ed. The Conservation Foundation, Washington D.C. 61pp.

Basil, J.V. & Lonner, T.N. 1979. Vehicle restrictiona influence elk and hunter distribution in Montana. J. of Forrestry. 77:155-159.

Berry, K.H. 1980. A review of the effects of off-road vehicles on birds and other vertebrates. United States Department of Agriculture. Forest Service. General Technical Report 86:451-467.

Bjärvall, A. & Franzén, R. 1975. Snöskotern och den olagliga jakten. Snöskotern och djurlivet, Rapport nr. 2. Statens naturvårdsverk. 16 pp.

Blix, A.S., Strømme, S.B. & Ursin, H. 1974. Additional heart rate - An indicator of psychological activation. Aeorospace Med. 45:1219-1222.

Bollinger, J. G., Rongstad, O.J., Soom, A. & Eckstein, R. G. 1973. Snowmobile noise effects on wildlife. 1972-1973 report. Engineering Exp. Sta., Univ. of Winsconsin, Madison. 85 pp.

Brattstrom, B.H. & Bondello, M.C. 1983. Effects of off-road vehicle noise on desert vertebrates. In: Webb, R.H. & Wilshire, H.G. (eds.) Off Road Vehicles. Impacts and management in arid areas. Springer Verlag. New York, Heidelberg, Berlin. Pp 167-207.

Bury, R.L. 1978. Impacts of Snowmobiles on Wildlife. Trans. of N. Am. Wildl. Nat. Res. Conf. 43:149-156.

Douglas, M.J.W. 1971. Behavioral responses of red deer and chamois to cessation of hunting. New Zealand. J. Sci. 14:507-518.

Dorrance, M.J., Savage, P.J. & Huff, D.E. 1975. Effects of snowmobiles on white-tailed deer. J. Wildl. Manage. 39(3):563-569.

Eckstein, R.G., O'Brien, T.F., Rongstad, O.J. & Bollinger, J.G. 1979. Snowmobile effects on movements of white-tailed deer: A case study. Environ. Cons. 6(1):45-51.

Ericson, C.A. 1972. Some preliminary observations on the acoustic behaviour of semi-domestic reindeer (Rangifer tarandus tarandus) with emphasis on intraspecific communication and the mother-calf relationship. M.S. Thesis, Univ. of Alaska, Fairbanks. 121 pp.

Fletcher, J.L. & Busnel, R.G. (eds.) 1978. Effects of noise on wildlife. Academic Press. New York, San Francisco, London. 305 pp.

Franzmann, A.W. & Thorne E.T. 1970. Physiological values in wild bighorn sheep (Ovis canadensis canadensis) of capture, after handling and after captivity. J. Am. Vet. Med. Ass. 157:647-650.

Freddy, D.J, Bronaugh, W.M. & Fowler, M.C. 1986. Responses of mule deer to disturbance by persons afoot and snowmobiles. Wildl. Soc. Bull. 14:63-68.

Geist , V. 1971. A behavioural approach to the management of wild ungulates. In Duffey, E & Watts, A.S. (eds.) The scientific management of animal and plant communities for conservation. Symp. British Ecol. Soc. 11. Blackwell Sci. Publ., Oxford, U:K: p 413-421.

Greller, A.M., Goldstein, M. & Marcus, L. 1974. Snowmobile impact on three alpine tundra plant communities. Environ. Conservation 1(2):101-110.

Haddal, B.T. & Pedersen, T. 1986. Kartlegging av konflikter mellom skigåere og scooterkjørere. Studentrapport. Finnmark distriktshøgskole.

Hamdy, C.R., Dhir, A., Cameron, B., Jones, H. & Fitzgerald, G.W.N. 1988. Snowmobile injuries in northern Newfoundland and Labrador: An 18-year review. J. Trauma. 28(8):1232 1237.

Horejsi, B.L. 1981. Behavioral response of barren ground caribou to a moving vehicle. Arctic 34:180-185.

Hortemo, G.S., Brattebø, G. & Hellesnes, S. 1990. Snøscooteren -blott til lyst? En registrering av snøscooterskader i Vest-Finnmark sesongen 1988-89. Tidsskr. Nor Lægeforen. 110(10):1196-1198.

Huff, D. E., Savage, P.J., Savage D.L. & Watlow, D.L. 1972. Wildlife-snowmobile interaction project, preliminary report covering November 1971-April 1972. University of Minnesota and Minnesota Department of Nat. Resour. 34pp.

Hyvarinen, H., Helle, T., Nieminen M., Vayrynen, P. & Vayrynen, R. 1976. Some effects of handling reindeer during gathering on the composition of their blood. Anim. Prod. 22:105-114.

Jingfors, K. & Gunn, A. 1989. The use of snowmobiles in the drug immobilization of muskoxen. Can. J. Zool. 67:1120 1121.

Jorgensen, P. 1974. Vehicle use at a desert bighorn watering area. 18th Ann. Bighorn Council. Trans.:18-24.

Klein, D.R. 1971. Reaction of reindeer to obstructions and disturbances. Science 173:393-398.

Kopischke, E.D. 1973. Characteristics of the snowmobiler and his activity in South-Central Minnesota. In: Minnesota Game Research, Special Report. Minnesota Dep. Nat. Resour., St. Paul. Pp:65-70.

MacArthur, R.A., Johnston, R.H. & Geist, V. 1979. Factors influencing heart rate in free-ranging bighorn sheep: a physiological approach to the study of wildlife harassment. Can. J. Zool. 57:2010-2021.

MacArthur, R.A., Geist, V. & Johnston, R.H. 1982. Cardiac and behavioral responses of mountain sheep to human disturbance. J. Wildl. Manage. 46:351-358.

McLaren, M.A. & Green, J.E. 1985. The reaction of muskoxen to snowmobile harassment. Arctic. 38(3):188-193.

Miljøverndepartementet 1989. Motorferdsel i utmark. Informasjonsbrosjyre. 4 pp.

Miller, F.L. & Gunn, A. 1979. Responses of Peary caribou and muskoxen to turbo-helicopter harassment, Prince of Wales Island, N.W.T., 1976-77. Can. Wildls. er. Occ. Paper 49. Gopp.

Moen, A.N., Whittemore, S. & Buxton, B. 1982. Effects of disturbance by snowmobiles on heart rate of captive white-tailed deer. New York Fish and Game Journal 29(2):176-183.

Opplysningsrådet for veitrafikken, 1975-1990. Bil og vei. Statistikk.

Pedersen, R. 1988. Snøscooteren. En forutsetning for et vellykket friluftsliv - En intervjuundersøkelse i Tana Kommune. Hovedoppgave, NLH. 65 pp.

Rehbinder, C. & Edquist, L.-E. 1981. Influence of stress on some blood constituents in reindeer (Rangifer tarandus L). Acta Vet. Scand. 22:480-492.

Reimers, E. 1972. Growth in domestic and wild reindeer in Norway. J. Wildl. Manage. 36:612-619.

Reimers, E. 1991. Økologiske konsekvenser av snscootertrafikk -en litteraturstudie. Fauna 44:255-268.

Richens, V.B. & Lavigne, G.R. 1978. Response of white-tailed deer to snowmobiles and snowmobile trails in Maine. Can. Field Naturalist 92(4):334-344.

Strømme, S.B., Wikeby, P.C., Blix, A.S. & Ursin, H. 1978. Additional heart rate. In: Ursin, H., Baade, E. & Levine, E. (eds.) Psycobiology of stress: A study of coping men. Academic Press Inc. Pp:83-89.

Tyler, N.J.C. 1991. Short-term behavioural responses of Svalbard reindeer Rangifer tarandus platyrhnchus to direct provocation by a snowmobile. Biol. Cons. 56:179-194.

Ward, A.L., Cupal, J.J., Goodwin, G.A. & Morris H.D. 1976. Effects of highway construction and use on big game populations. Fed. Highway Off. Res. and Dev. Rep. FHWA-RD-76-174. 92pp.

Ward, A.L., Fornwalt, N.E., Henry, S.E. & Hodorff, R.A. 1980. Effects of highway operation practices and facilities on elk, mule deer and pronghorn antelope. Fed. Highway Off. Res. and Dev. Rep. FHWA-RD-79-143. 48 pp.

Watson, A. 1979. Bird and mammal numbers in relation to human impact at ski lifts on scottish hills. J. Appl. Ecol. 16:753-764.

Yarmololoy, C., Bayer, M & Geist, V. 1988. Behavior responses and reproduction of mule deer Odocoileus hemionus, does following experimental harassment with an all-terrain vehicle. Can. Field-Naturalist 102(3):425-429.

OR DAGBOKI FOR 1906

AV LARS STANA (1882-1959)

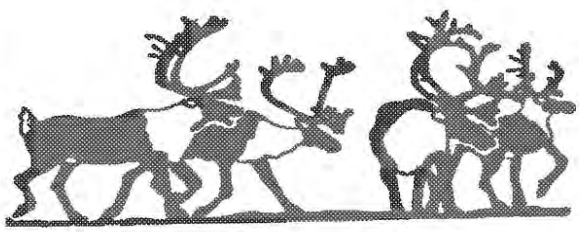

I 1991-utgaven av Villreinen, side 60 og 61, hadde vi ei fortelling om Lars Stanas første tur til fjells aleine. Lars, som tidlig fikk interesse for jakt og fangst og som også vart "hugteken" av fjellet, begynte å farte i fjella rundt århundre-skiftet og han noterte ned mye fra jaktturene sine og slik er det bevart for ettertida.

Lars Stana bodde i Odda kommune, 6-7 km nord for Odda. Et par-tre småbruk klorer seg fast i bergeskrentene på dette stedet som heter Stana. Bruka driver i dag fruktdyrking, men i "gamle" dager betydde nok attåtnæring som jakt og fangst endel for livsoppholdet og Hardangervidda strekker seg langt utover mot Stana-gardene!

Det er Torkel L. Stana, sønn til Lars, som har gjort det mulig for oss å få del i jaktopplevelser fra rundt århundre-skiftet, idet han har stilt sin fars beretninger til vår rådighet. Tusen takk for det, Torkel!

I toppen av inste Grytenuten sit me tri karar og stirer ut yver viddene. Hev no vore i fjellet ei heil veka, og er på heimveg - nesten matlause. Skulle vera på reinsjakt, har ringa mest heile fjellet på nordre kant, og var no komne på sør, i von om å finna veidn der.

Me hadde sete omtrent en time, - kokt kaffi som var det einaste me hadde nøgdi av. Til kaffien hadde me kvar sin bit kandis, kvar sitt egg og 5 havrekjeks. Vårt sparsommelege måltid var ferdig, og medan pjanket vart pakka saumfor kikaren fjellviddi. Og tenk - pålag 2000 m. framme kjem ein flokk reinsdyr - 23 stk. yver ei fonn, og legg seg til i ei høgd.

No er tidi kostbar, i fjukande fart ber det fram yver røyser, nakkar og dalar, til me stend på den utsedde staden for skåtmålet. Men - ikkje eit hår å sjå. Forsiktig fram og attende - stirer mest augene or hausen - men nix. Lyt prøva opp på fonni der dyri låg og farga dei. Der ser det ut som at dyri må ha vorte skremde av eit eller anna, - hev sprotte opp og teke ut i vill fart. - Pokkeren dundre og.

Me gjeng bort på ei høgd for mogeleg å sjå dei att. Då ser me ned i ein botn langs ei fonn, der fer to mann labbande. Den eine ber skreppa med rifla innpakka under loket, den andre labbar etter med sekk og tåg på ryggen, og det ser ut som dei er på veg til Langavassbui. Me vart forarga og glade på same tid, for me skjøna straks at desse karane hadde skremt dyri, utan vita det sjølve. Me vart einige om å hala turen ut så lenge det berre kunn vera tanke om å berga livet. Til Langavassbui bar det i same farten. Dit kjem me nett i kveldinga, og treffer gamle Amund Løyning med sonen Gunnar. Dei hev vore her to dagar, men ikkje sett vister etter dyr. Det hev ikkje me heller - naturlegvis, me er matlause og på heimveg.

Rødene gjeng livleg om fjell, dyr og trefningar i viddi. Når det lid ut på kvelden kjem det fram hjå Amund at dei hev sett far etter dyr, helst eit par håledyr som hev trakka rundt Langavatnet, - men dei er visst reiste no. Difor er me alle einige om reisa heim om morgonen. Me vil gå yver elvi og heim på nordre sida - seier me. Dei andre vil heim på søre.

Me reiser frå hytta fyrst, takkar for samvær og hyggeleg stund, og lukka til på heimvegen. Me gjeng forbi Buanuten - ein høg skolte som stikk opp eit stykke frå hytta. Når me er komne or augne-synet for karane set eg børi frå meg, og kliv opp i nuten for å lura etter kva dei to bortmed bui tek seg til. Når eg stikk nasa fram om ein nakke for å njosna etter, ser eg beint ned i hatten på Amund. Eg lest ikke sjå han, - krabbar vidare opp, snur meg so og skodar attende, - og der fer gamle Amund iveg som ei svide rotta, - og eg attende til kameratane. - Å-jau her er nok ugler i mosen både hjå dei og oss.

Me tek no beine vegen opp på Rjupehalsen, og forsvinn utan å sjå attende. Komne fram til høgdi av Breiavassnuten, set me oss ned og kokar kaffi, medan kikaren leitar i kvar krok i store vidder som auga her rår yver.

Om ei stund ser me langt borte - like i Hattesteinshøgdi ein flokk dyr. Me skjønar det er same flokken me såg igår. Knut Skjeggedal - eine kameraten - litt helseveik, skal sitja att med pjank og kikar, medan eg og bror min som og heiter Amund, skal prøva på stidle. Det ber iveg so best føtene vinn yver haug og hammar , bekker og pøyser så spruten stend. No gjeld det mat, no eller aldri, for me er matlause. Vert det bom - so er det rumpa mellom beina og heim.

Etter utsett stidle kom me fram på ein knaus akkurat når dyri reis opp på fonni, pålag 100 m. borte. Det small og small frå begge børsene. Når det etter ei liti stund vart

stillt, låg det att 8 daude dyr.

So var det flåing og stell av kjøtet. Når me var nesten ferdig med det, kom Knut med pjanket, og so kokar me kaffi og kjøt, som er den einaste maten me har. Kjøt og skinn vert fordelt i børar på ca.70 kg. kvar. Knut ber pjanket medan bror min og eg gjer vender med børar heimyver fjellet. Ved kvelds-leite er alt kjøtet ved Rjupehalsen, og me kjem til Langavassbui i myrkningi, der me treffer same karane att - like fatige om før. Dei hadde sett nye far, og gitt seg til å leita. Me hadde og sett far etter to håledyr, - men dei var som haugtekne - ingen stad å sjå. Fjellrødene gjekk livleg frå alle hald inntil Knut tok fram ein pose reinshjarter, skjer sund, vaska og hengjer på i ei gryte. Då tok rødene ein annan veg. Det vart spørjing, og funderingar, men slutt med veideråder. Når kjøtet var kokt delte me alt med dei andre og fekk brød att. Slik vart me alle nokolunde mette, og kvelden sveiv i beste velvære.

Tidleg neste morgon reiser eg heim yver fjellet forbi Mosdal til Skjeggedal, for å henta mat og kjøtsekker. Der får eg god mat, - men tåler den ikkje, då eg har vore for lenge utan mat. Difor tek eg ut i same farten straks proviant og kjøtsekker er skaffa, og ror det 8 km. lange vatnet inn til Ringadalen, og gjeng opp Aohålet - eit gjel nett ved Ringadalsfossen, Treng 2 timar frå vatnet til Langavassbu. Og no er det herleg glede - me kosar oss med maten - som eg no tåler, etter å ha småete litt undervegs.

Medan eg var vekke har dei andre bringa kjøtet fram til Langavass-osen. Der er det å pakka det i sekker, bera det fram på nuten, so til å fira sekk for sekk frå avsats til avsats. Ned i Aaohåle-bakkane la me sekkene på sloe - av bjørkegreiner, og drog det ned i botnen. Derifrå laut det berast fram under nuten gennom vassføyket frå fossen, og ned til vatnet.

Når kvelden seig på var kjøtet kome ned, og karane vel i hus på Ringadal. Her var god mat og drikke og seng-klede, og ellers alt ein sliten fjellmann kan ynskja seg, for her hadde eg hus med innbu og fullt utstyr for krøtur-sesongen.

Neste dag stod Knut Skjeggedal, Amund og Lars Stana heime i Skjeggedal skitne - skjeggete og fæle og selde kjøt, og var i perlehumør - velnøgde med turen - slitet var gøymt og gløymt.

Å komme seg ned fra fjellet med tunge kjøttbører i slike bratte fjell, var ofte et farefullt slit. Her ser vi Ringdalsfossen, og Aohålet går inn i gjelet på høyre sida av fossen. Vassføyken som vi ser i dalbotn måtte jegerne igjennom før de kom ned til Ringadalsvatnet - også kalla Skjeggedalsvatnet.

JAKTA I SETESDAL RYFYLKE

Fellingskvota for dette villreinområdet var i 1992 satt til 1036 dyr og 48% av disse vart felt: 497 dyr. Oppsynsleder Lars Arne Bay hadde 12 oppsyn ute på jaktkontroll, som tilsammen utførte 98 oppsynsdager. I tillegg har Statens skoger, Njardarheim, Sørlandet forvaltning, sine 2 egne faste oppsynsmenn ute og disse utøvde villreinjaktoppsyn med ca 40 dagsverk.

8 av oppsynsmennene deltok, sammen med andre tilliggende villreinområder, på oppsynskurset som vart avvikla på Geilo 14-15. august. Setesdal Ryfylke Villreinområde er svært uoversiktlig, med en topografi som gjør det vanskelig å ha oversikt over de enkelte jaktsituasjoner, derfor blir også antall kontroller av jegere under jaktutøvelse/slakting svært liten.

Årets tall sier at 267 jegere er kontrollert før de har felt dyr, 37 jegere under transport av slakt og bare 18 villreinjegere er kontrollert mens de drev med slakting. Totalsummen, 322 kontrollerte jegere med en prosentandel på 31 i forhold til kvote, er brukbart. Oppsynet har også andre oppgaver under villreinjakta, blant anna kontroll med rypejegerne.

Av ureglementerte forhold ser vi at det er levert 2 rapporter til politiet, 3 forhold er oppgjort på stedet. Videre at 1 skadd dyr er avliva av oppsyn mens de har observert 2, 5 skadde dyr er avliva av jegere og etter jaktavslutninga er det blitt rapportert om observasjon av 4-5 skadde dyr.

Med disse talla kommer Setesdal Ryfylke ut med en skadeskytingsprosent på godt 2 og det hører så absolutt med til de lågste talla fra noe villreinområde i 1992!

Sambandsdekninga har tidligere vært dårlig i dette villreinområdet og heller ikke bruk av sikringsradio siste året, ga noen bedring på dette forholdet. (Kan det være en løsning å plassere en repeater på en sentralt beliggende høg fjelltopp?).

Oppsynslederen har formelt fungert som leder for hele villreinområdet, men i praksis har dette vært administrering og ledelse av mannskapet på vestsida og i sør-området, mens Jon Haugen (oppsynsmann i Njardarheim) og Ola Mostøl (Bykle) i samråd med Valle lensmannskontor har administrert oppsynet på østsida.

Hjelmeland lensmannskontor stilte med folk til årets oppsynstjeneste, mens det har vært kontakt med lensmannskontorene i Odda, Valle og Sirdal. Oppsynslederen konkluderer med at jegerne følger de retningslinjer som blir gitt, at det er lite skadeskyting, men at kontrollprosenten på de enkelte jaktsituasjoner må opp!

I løpet av kort tid må alle som jakter på hjortevilt ha tilgang på godkjent ettersøkshund!

Kjøp Anne Buviks nye bok

ETTERSØKSHUNDEN

...den viser deg hvordan!

BOKA FOR DEG SOM VIL TRENE HUNDEN DIN PÅ ETTERSØK AV HJORTEVILT.

Anne Buvik har her samlet og systematisert egne og andre dyktige hundefolks erfaringer fra spor- og søksarbeid.
Boka tar grundig for seg alt fra anskaffelse av hund, til utdanning og prøver.

Pris kr 220,-
I bokhandelen NÅ!

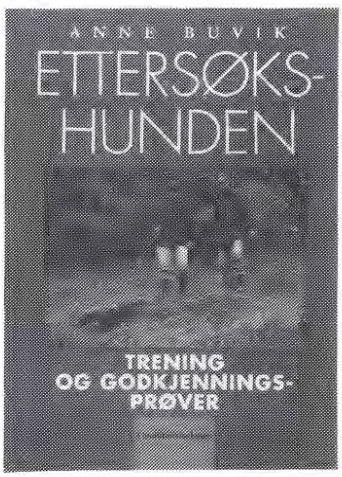

BOKKLUBBEN JAKT OG FISKE Landbruksforlaget

Boks 9303 Grønland, 0135 Oslo. Tlf. 22 17 33 40

Ønsker du å bestille Villreinen eller Elgen?

Ønsker du å bestille ett eller flere eksemplarer av *Villreinen* eller *Elgen*, kan du skrive eller ringe til red. Jon J. Meli, 2550 Os i Ø. Tlf. 62 498081

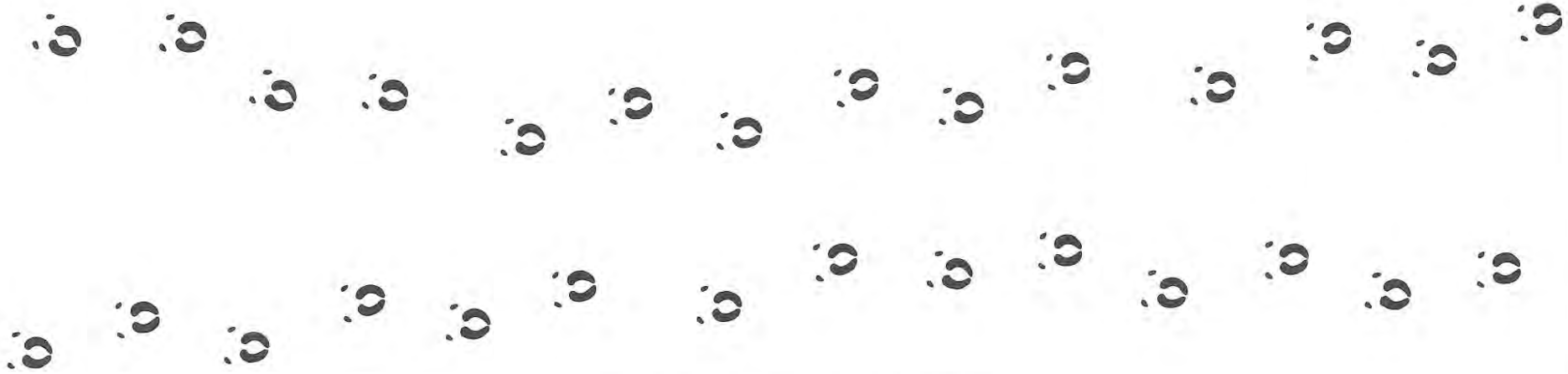

Villreinjakta 1992. Tillatt felt og felte dyr.

JAKTOMRÅDER	TILLATT FELT					FELTE DYR											FELLINGSPROSENT
						ÅRSKALV			1 1/2 ÅR			ELDRE			I ALT		
	KALV	SIMLE	SIMLE UNG-DYR	FRIE DYR	I ALT	HANN-DYR	HUNN-DYR	I ALT	HANN-DYR	HUNN-DYR	I ALT	HANN-DYR	HUNN-DYR	I ALT	HANN-DYR	HUNN-DYR	I ALT	
SETESDAL RYFYLKE	302	217	323	218	**1060**	46	43	**89**	71	40	**111**	120	177	**297**	237	260	**497**	47
SKAULEN ETNEFJELLA	17	-	8	15	**40**	4	4	**8**	9	-	**9**	11	5	**16**	24	9	**33**	83
SETESDAL AUSTHEI	197	48	223	51	**519**	23	26	**49**	43	20	**63**	24	56	**80**	90	102	**192**	37
HARDANGERVIDDA	1044	-	1746	704	**3494**	94	78	**172**	102	43	**145**	178	256	**434**	374	377	**751**	21
BLEFJELL	5	21	39	35	**100**	5	2	**7**	11	14	**25**	7	15	**22**	23	31	**54**	54
NORDFJELLA (HALLINGSKARVET)	173	-	100	224	**497**	32	22	**54**	10	6	**16**	95	66	**161**	137	94	**231**	46
OKSENHALVØYA	-	-	-	10	**10**	-	-	**-**	3	-	**3**	1	2	**3**	4	2	**6**	60
FJELLHEIMEN	46	-	41	78	**165**	19	22	**41**	25	21	**46**	40	24	**64**	84	67	**151**	92
BRATTEFJELL - VINDEGGEN	28	-	28	19	**75**	4	5	**9**	4	3	**7**	14	6	**20**	22	14	**36**	48
VEST-JOTUNHEIMEN	35	17	47	37	**136**	3	7	**10**	6	5	**11**	7	33	**40**	16	45	**61**	45
OTTADALEN SØR	7	-	7	336	**350**	36	23	**59**	33	7	**40**	65	71	**136**	134	101	**235**	67
OTTADALEN NORD	715	7	41	692	**1455**	126	125	**251**	125	43	**168**	342	261	**603**	593	429	**1022**	70
FØRDEFJELLA	2	-	3	4	**9**	-	-	**-**	-	3	**3**	4	-	**4**	4	3	**7**	78
SUNNFJORD	-	-	-	20	**20**	1	3	**4**	4	3	**7**	2	6	**8**	7	12	**19**	95
SVARTEBOTNEN	5	-	10	10	**25**	1	-	**1**	-	-	**-**	4	2	**6**	5	2	**7**	28
SNØHETTA	186	8	385	207	**786**	37	29	**66**	58	30	**88**	130	131	**261**	225	190	**415**	53
RONDANE NORD	141	27	279	255	**702**	48	43	**91**	45	30	**75**	131	153	**284**	224	226	**450**	64
RONDANE SØR	73	-	63	902	**1038**	92	76	**168**	98	30	**128**	241	161	**402**	431	267	**698**	67
SØLNKLETTEN	77	-	121	322	**520**	27	25	**52**	34	27	**61**	64	85	**149**	125	137	**262**	50
FORELHOGNA	365	151	109	274	**899**	183	162	**345**	96	43	**139**	125	196	**321**	404	401	**805**	90
KNUTSHØ	105	-	173	117	**395**	16	20	**36**	25	11	**36**	70	72	**142**	111	103	**214**	54
NOREFJELL-REINSJØFJELL	101	-	162	142	**405**	53	29	**82**	40	16	**56**	111	105	**216**	204	150	**354**	87
VÅMUR - ROAN	3	-	4	3	**10**	1	1	**2**	-	1	**1**	3	3	**6**	4	5	**9**	90
TOLGA ØSTFJELL	17	9	-	17	**43**	-	-	**-**	2	-	**2**	2	1	**3**	4	1	**5**	12

VÅMUR - ROAN
et nytt villreinområde

AV HELGE KILAND

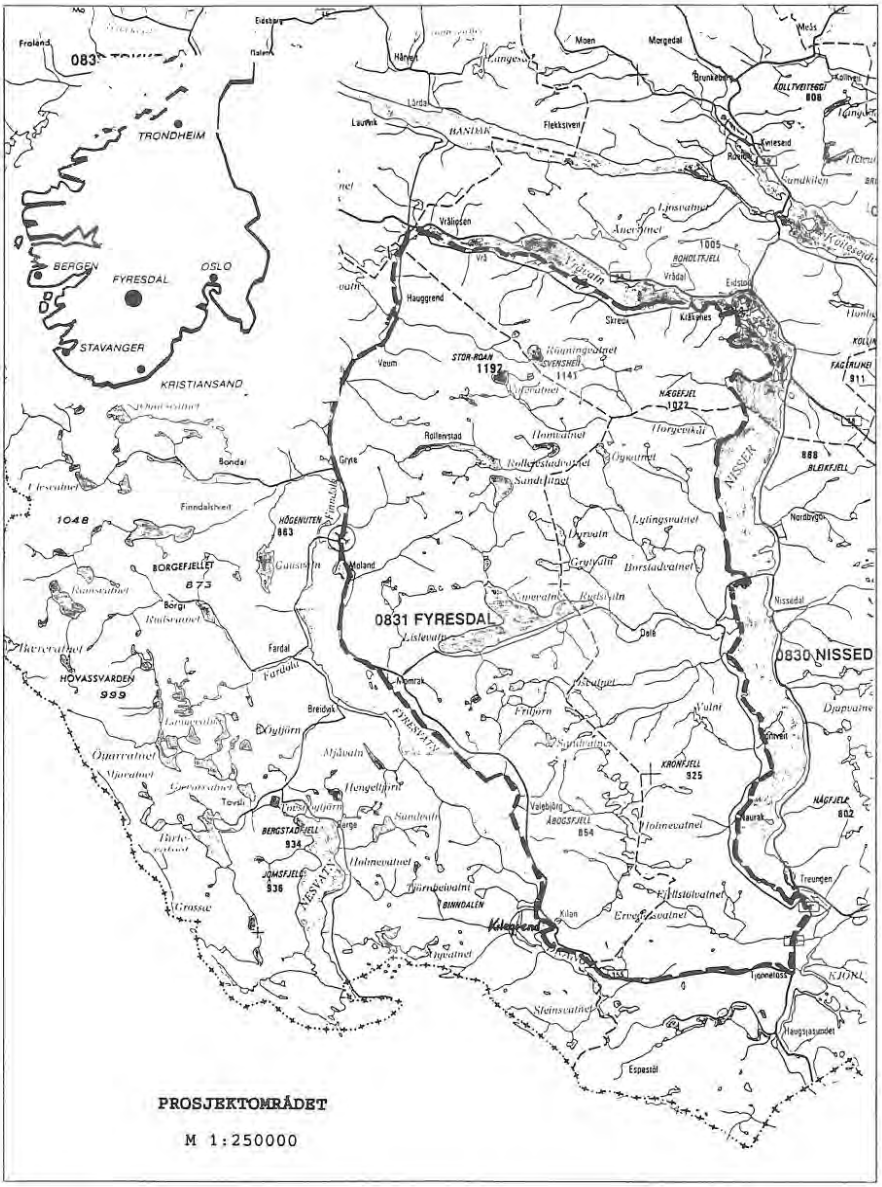

Som følgje av ekspansjonen i dei norske villreinstammene tidleg på 80-talet er det kome fleire nye villreinområde. Eit av dei siste er Våmur-Roan villreinområde i Vest-Telemark. Dette området har eit villreinterreng på ca. 352 km2 og ligg i kommunane Fyresdal, Nissedal og Kviteseid.

Naturgrunnlaget

Etter å ha vassa i dei gule lavheiane i Knutshø og Forelhogna er det bare å konstatere at den norske villreinverda er mangesidig. Heiane våre er skrinne, med mykje bart fjell og svaberg. Vegetasjonen er dominera av lyngheiar og furuskog. Reine Sørlandsnaturen! Laven er helst reinlav og kvitkrull, som førekjem sparsamt innimellom røsslyng og på rabbar nede i skogen. Noko lavmatte kan ein avgjort ikkje tale om!

Heiane er nokså kuperte, med Roan i nord som det høgaste fjellet (1100m). Det meste av heiane elles ligg på rundt 700-800 m.o.h. Villreinområdet er delt på tvers av eit par markera dalar, med m.a. Napevatn nede på 491 m.o.h. For å få samanheng i området og sikre trekkvegar var det nødvendig å også ta granliane her med i teljande villreinareal.

Enkelte vintrar kan vera snørike i høgda. Men vinteren er som regel kort. Særleg vinterstid er det vanleg at reinen dreg ned i furuskogane mot Fyresvatn (280 m.o.h.) og Nisser for å beite.

Reinen

Reinen kom hit ifra Setesdal Austhei. I løpet av 8-9 år har stamma utvikla seg til ca 150 vinterdyr. Mellom dei fyrste dyra som kom hit var det truleg mykje bukk, men strukturteljing sist haust viste også eit betydeleg innslag av simler og kalv.

Hausten 1993 blir den fyrste med ordinær jakt i området. I fjor blei det felt 9 dyr som ei prøvejakt. Dyra hadde, som tabellen viser, særs god kondisjon: →

Det blei lagt vekt på å få eit representativt uttak for flokken. Kjevane er målt av NINA. Ovarium er ikkje undersøkt.

Opplysningar om kalv kjem fra jegerane.

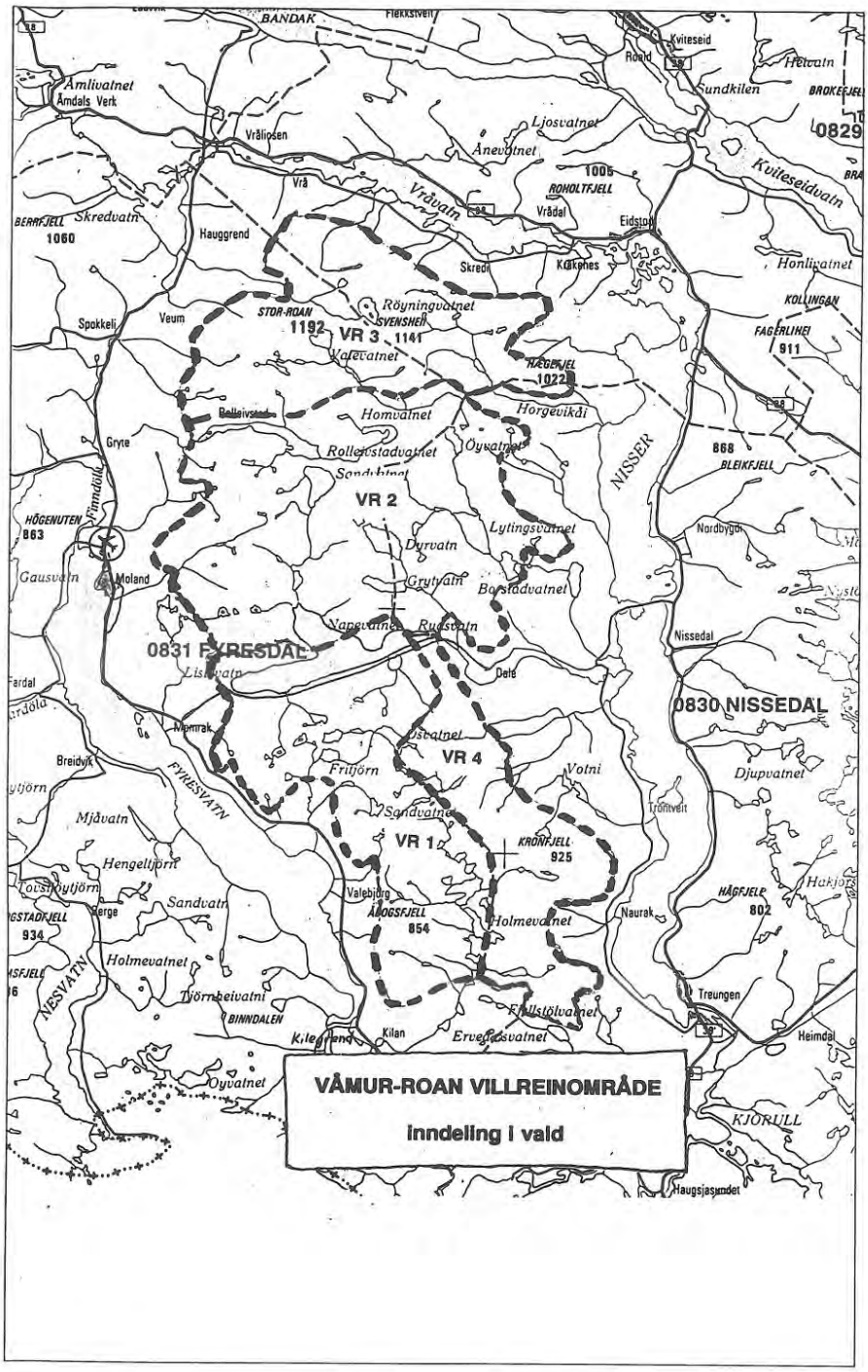

Godt organisert område

Som del av eit prosjekt i regi av Sørnorsk Økosenter for å organisere grunneigarutnyttinga av jakt og fiske blei det i 1992 etablera eit villreinlag med nær 100% tilslutning fra dei 95 private eigedomane i området. Det finst ikkje statsgrunn, kommunal eigedom eller allmenning.

Området er delt inn i 4 vald, med areal ifrå 51000 da til 138000 da. Kvart vald har sitt eige styre og sine eigne vedtekter. Alle valda er medlemer av Villreinlaget.

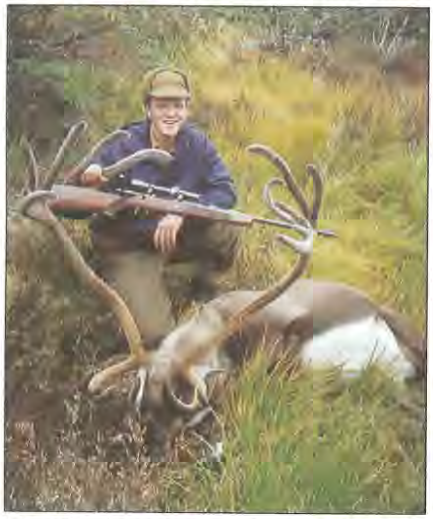

Bjørn Tveit var i kjempehumør etter å ha felt denne reinsdyrbukken som seinare viste seg å ha slaktevekt på 80 kg. Bjørn bruka 1 1/2 time for å koma på skothold, bukken datt ved Urdvatnet.

FOTO GEIR UFS

Triårig driftsplan

Sørnorsk Økosenter har laga ein 3-årig driftsplan for området, som blei vedteken på årsmøtet i Villreinlaget i februar. Driftsplanen set desse måla for utviklinga av reinstamma:

1. Stabilisering på ca 150 vinterdyr (dagens nivå).
2. Alders- og kjønnsfordeling: 20-22% kalv, 45-48% simler, 10-13% bukk 1-2 år, 20-23% bukk 3 år og eldre.
3. Dyr med god kondisjon og produksjonsevne.
4. Meir rein i midtre og nordlege delar av villreinområdet.

I samsvar med driftsplanen er det laga eit utkast til avskytingsavtale mellom Villreinlaget og Villreinnemnda. I følgje denne avtala skal området ha tildela ein kvote på 35 dyr kvart år. 40% av kvoten er kalv,

Nr.	Kjønn	Vekt kg	Spekk cm	Kjeve mm	Tannhøgde mm	Alder år	Kalv
1	ho	35,5	1	–	10	1	nei
2	ho	43	1	248	12	1 (2)	ja
3	han	70	3	260	13	2	
4	ho	35	0,5	243	9	1	nei
5	ho	37,5	1	240	7	7	nei
6	han	79	3	280	13	2	
7	han	22,5	1	186	5	0	
8	han	85	5	280	8	7	
9	ho	25	1	193	7	0	

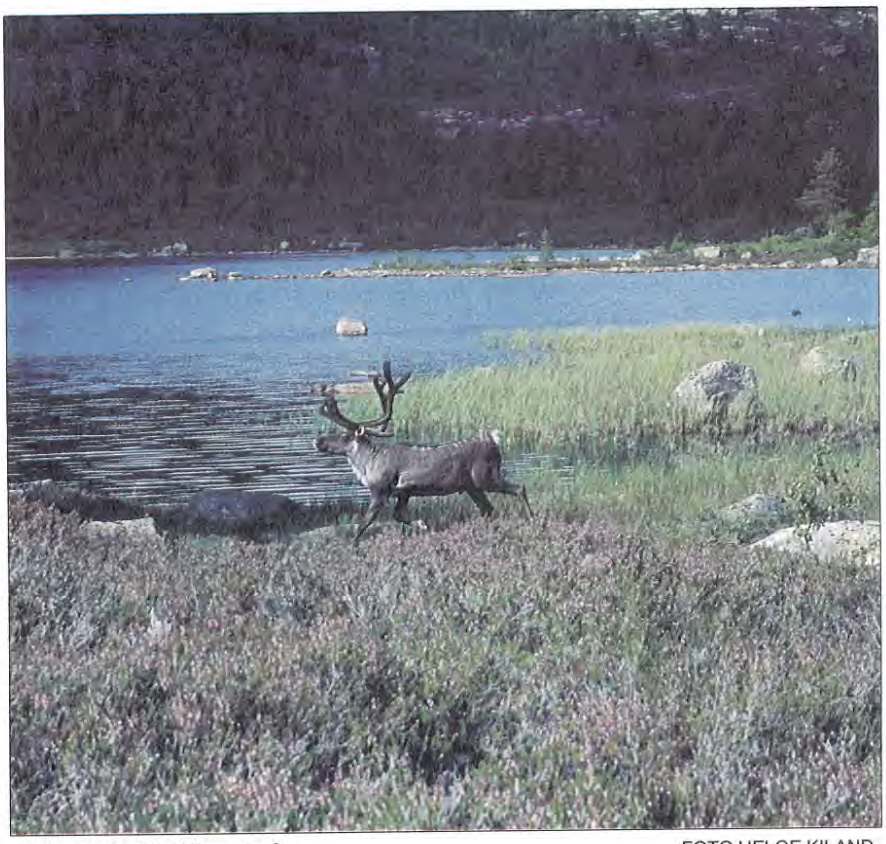

Reinsdyrbukk i Kilegrend. FOTO HELGE KILAND

25% simler og 35% bukk. 2/3 av bukkane skal vera yngre bukk med inntil 2 takkar øvst i gevirstonga på kvar side.

Det er venta ein fellingsprosent på ca 90. Sidan stamma framleis har eit høgare innslag av bukk enn vanleg har ein funne det forsvarleg å ha ein litt høg bukkekvote i starten.

Jakta 1993

Reinen er førebels uvanleg stasjonær, og synes å halde seg innanfor eit område på 100-150 km² sommar som vinter. I dei to nordlegaste valda er det bare slengarar. I Roan, som truleg har noko av det beste beitet, har det bare vore mellom 5 og 10 dyr. Dette skapte litt diskusjon da kvoten skulle fordelast. Det var semje om at dei få dyra som held seg i vald 2 og 3 bør få gå i fred. Spørsmalet var om dei med terreng i desse to valda skulle ha rett til å jakte i andre vald.

Resultatet blei at det i 1993 bare blir jakt i dei to sørlegaste valda, og at kvoten skal fordelast på desse valda. Ein reknar med, utifra erfaring med reinen i Setesdal Aust, at reinen kjem til å endre oppførsel etterkvart som han blir utsett for jakt. Og at reinens bruk av området også vil endre seg.

Etter ønskje fra Villreinlaget var det også laga to modellar for fordeling av kort i valda. Valda har for 1993 gjort vedtak om at dei vil ha ei grunneigarjakt, der medlemer av valdet får fyrsterett til kjøp av kort. Inntektene fra jaktkortsalet skal fordelast til medlemene etter areal.

For å få fellingsløyve i Våmur-Roan må ein skrive under på ei jegerkontrakt som nå krev levering av Sett-Rein-skjema, underkjevar og registrering av slaktevekt. Feilfelling kan straffast ved bøter som må betalast til Villreinlaget.

Det skal bli interessant å følgje dette vesle villreinområdet i tida framover. Området er lett tilgjengeleg, og skulle høve godt for studiar av atferd hos rein som nå blir jakta på for fyrste gong. Elles vil naturgrunnlaget for reinen vera emne for mange diskusjonar i åra framover. Ved hjelp av studentar vil ein prøve å få gjort undersøkingar som kan gje meir kunnskap om næringsval og beitegrunnlag i slike marginale (?) villreinområde.

JAKTA I RONDANE NORD

Villreinområdet omfattes av bygdene Dovre, Folldal og Sel og de faste fjelloppsynsmennene i disse bygdene fungerer som oppsynsleder i hver sin kommune. 14 oppsynsmenn utførte tilsammen ca 216 dagsverk. Kvota var ved høstens jakt på 702 dyr og det vart felt 450 dyr (64.1%). Det er foretatt ganske nøyaktig 100% jaktkortkontroller, men enkelte jegere kan være konktrollert flere ganger så det betyr ikke at alle jegere er kontrollert.

Det har vært de enkelte oppsynslederes plikt å sørge for nødvendig samarbeid og utveksling av informasjon over kommunegrensene og at praktisering av regelverket og tjenesten ble mest mulig ensartet. Sambandet har ikke fungert tilfredsstillende da senderen på Horrungen var ute av drift fram til siste jaktuka. Oppsynsrapporten sier tydelig fra om at sambandet effektiviserer oppsynstjenesten og er nødvendig for å lede oppsynskorpset på en tilfredsstillende måte.

Rondane Nord har flere fjellveier som det er bruksrestriksjoner på. For Dovres del er bruk av vei og parkeringsplasser ikke gode nok, enkelte jegere misbruker gjeldende bestemmelser til stor irritasjon for stordelen av jegerne som følger regelverket.

I Rondane Nord, som i de fleste andre villreinområder sist høsten, gikk reinen også her på de sydlige vindretningene og skapte problemer for jegerne. Spesielt gikk det ut over dovrejegerne som fikk 20% (65) mindre felling mot året før (84,5).

Generelt forteller rapporten om en gjennomgående pen jakt, men at enkelte jegere avslører manglende rutine og kjennskap til dyra.

Fra de "nakne" fakta kan en lese om 12% observerte skadde dyr av de totalt 450 felte. Her må innskytes, at flere av de observerte dyra kan være sett flere ganger og følgelig vil totalprosenten bli mindre. Men likevel synes det å være høg skadeskytingsprosent sammenlignet med andre villreinområder!

Det ble funnet igjen 10 døde dyr under/etter jakt og dette tallet forteller også sitt.

Av registrerte uregelmessigheter er det meldt om 23, herav 18 med kort, 4 uforsvarlig skyting, 1 med våpen. 16 av uregelmessighetene er oppgjort på stedet (OPS) og 6 er anmeldt til politiet.

URSKOG PANEL

FRA SKJÅK ALMENNING NÅR KVALITET TELLER

Skjåk Almenning's velkjente, brede panel kommer fra vår mektige fjellfuru. Den vokser langsomt, er tett og har mange fine kvister. Med vårt eget moderne utstyr og våre erfarne folk, forandres disse furuene til paneler av høy kvalitet.
Vi leverer også mer tradisjonell panel og gulvmaterialer.

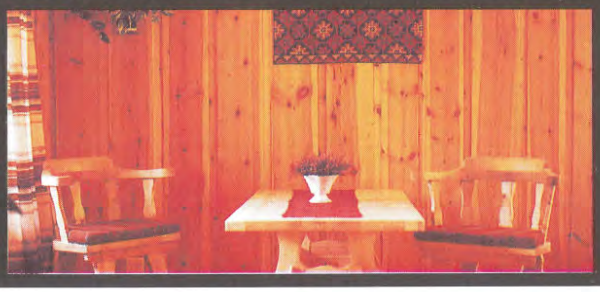

Har du lyst til å vite mere om kvalitetspanelen fra Skjåk, så ring eller skriv etter vår brosjyre med mye god informasjon.

SKJÅK ALMENNING
SAGBRUK HØVLERI

2692 BISMO. TELEFON 61 21 40

Mick & Myhr

---

lakelander® 389 Jakt- og Sporter-rifler

Norskproduserte kvalitetsvåpen fra Kongsberg

Typer	Kaliber	Høyre	Venstre
Jakt Std.	243 W, 6,5 x 55, 270 W, 7 x 64, 308 W, 30-06, 9,3 x 62, 7 mm R.M., 300 W.M., 338 W.M., 358 N.M. (juni 1993)	★ ★	
Jakt Classic	243 W, 6,5 x 55, 270 W, 7 x 64, 308 W, 30-06, 9,3 x 62 7 mm R.M., 300 W.M., 338 W.M., 358 N.M. (juni 1993)	★ ★	
Jakt Luxe	243 W, 6,5 x 55, 270 W, 7 x 64, 308 W, 30-06, 9,3 x 62 7 mm R.M., 300 W.M., 338 W.M., 358 N.M. (juni 1993)	★ ★	 ★
Tommelhull Sp.	6,5 x 55, 308 W, 30-06	★	★
Super Sporter	6,5 x 55, 308 W, 30-06	★	★
Halvtung Sp.	6,5 x 55, 308 W, 30-06	★	★

Be din forhandler om et tilbud på en norskprodusert rifle

For mer informasjon ring eller skriv til:

Kongsberg Small Arms A.s

Postboks 1026, 3601 Kongsberg. Tlf. 32 73 93 07. Fax: 32 73 87 77

Jorunn og "Fete" klar for heimturen med Heivolbukken på draget.

PÅ NYE VEIER

De fleste jegere har lett for å bruke jaktområdet likt fra år til år. Det blir lett en vane å gå på de samme stier, opp på de samme utkikkspunkt og søke dit hvor reinen før er felt. Men litt av spenningen er å søke nye steder og gjengrodde stier. De fleste jaktområde har kvaliteter som ligger der og venter.

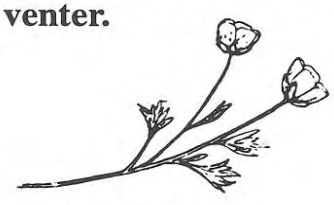

TEKST OG FOTO: ANDERS KIÆR

Søndag 13. september 1992:
Dagen har så langt vært fylt av hjemmehygge. Slik blir det for fler av oss, det er ikke bare å dra på jakt når det passer en selv. Men Dagh og Trond har kvelden ledig, så vi avtaler å ta en liten felles tur i kveldingen.

Vi har ikke hørt om noen dyr akkurat de siste dagene, så planleggingen av hvor vi skal gå kan glemmes. Mitt forslag om å gå på et nytt sted får bifall. Vi reiser opp til Birkebeinerveien og forlater bilen i krysset hvor det tar av en nybygget vei mot Heivola.

Noen spor finner vi i den nybygde veien. Helt ferske er de ikke. Helt stille er det vanskelig å være. Litt fleiping og prating hører til blant jaktkamerater. Stemningen og følelsen er at dette blir med en hyggelig aftenstur. Følger veien opp mot fjellskogen. Blir enige om å dele oss. Dagh og Trond skal gå oppover mot N.Gråvola og svinge sørover mot Saubua. De vil få med seg de fleste myrpartiene i fjellbjørkeskogen. Der har det lett for å stå flokker med rein. Det flate hellende terrrenget gjør at det er lett å "gå forbi" dyr.

Selv går jeg den motsatte veien. Følger grensen mot Messelt nordøstover. Kommer over en rygg. Bak noen granbusker skimter jeg noe lyst som beveger seg. Blodpumpen gjør et lite hopp. Er det rein allerede her? Spenningen varer ikke lenger enn til jeg hører bjellen - sau som ennå ikke var sanket inn.

Fortsetter videre. Det er et spennende terreng, smårygger, skrenter og små juv med frodig bunnvegetasjon. Grove, vridde, gamle bustegraner med sine duvende kjempegrener og bøyde topper - som om

de følger med jegeren som smyger seg frem og prøver å berøre ham med sine lange armer. Ikke rart at Kittelsen så troll og tusser over alt.

Passerer Stormyra i sørenden. Et fast tråkk går over Myra, men det har ikke vært noe trafikk her siste døgnet. Klatrer opp på ryggen sør for Heivola og slipper meg ned en av de gamle hogststripene ned mot S. Eldåa. Det er ikke langt igjen til en av de gamle traktorveiene fra driftene på 50-tallet. Håndbarking, lunning med hest og transport med bulldozere ned til Glomma. Så nær fortid og allikevel så fjernt for en skogbruker av idag.

Jeg nærmer meg endepunktet for den nedre nybygde veien, og som du skjønner går tankene i en annen lei en jakt. Kommer ned på traktorveien som mer er en bred sti.

Fryser til is. Hva hører jeg? En tygge- eller smattelyd? Hva i all verden er dette? Tanken tar ikke slutt før velkjent lyd av gevirklirring høres.

Typisk, her går jeg og tenker på andre ting og da skjer det.

Sniker meg nærmere. De driver på en liten myr - nærmere 30 dyr. Ser ikke alle, de beveger seg sakte inn i skogen. De kommer til å passere stien litt lenger frem. Løper tilbake til stien, avanserer fremover. Opp mot bakkekammen passerer de. De kommer til å gå overfor meg. Jeg må skynde meg før de vil passere mitt gamle spor ved hogststripen. Kommer rundt og plasserer meg på siden bak en gran. Går ned i knestående og sitter dørgende stille.

De første dyrene har passert. Bak kammen går to kjempebukker. Ser hele geviret og litt av ryggen. Selv om det bare er 60 meter er det hverken rent eller pent. Noen enslige simler og bukker rundt 50-60 kg passerer på denne siden av kanten på bare 30 meters hold. Med venstre øye ser jeg fortsatt bevegelser i skogen. Det kommer flere dyr. Bestemmer meg for å felle en simle eller småbukk.

Holder an, der kommer en bra bukk, et øyeblikks vurdering, jo, den holder. Den farer avsted, resten av flokken forsvinner. Her i granskogen er det ikke bare bare hvis dyret har gått langt. Går frem til skuddstedet, finner ikke noe blod, men kløvene har tydelig spriket. Mosedottene og lyngen er revet opp fremover. Venter en stund så den kan roe seg ned. Sporene blir utydelige, her har flere av dyrene løpt. Er det noe lyst litt lenger ned av kammen der borte? Børsa er klar - jegeren også. Jo der ligger han. Ingen bevegelser.

Stein dau. Lettelsen over at dyret er fellt raskt og uten unødige lidelser kjennes. Sikrer børsa, setter den fra meg og sjekker skuddstedet. Egentlig skulle det bare mangle, skuddholdet er jo bare 35 meter. Nærmere enn det er vanskelig uten å ta av kikkerten fra børsa.

Tar av meg østerdalslua i ærbødighet og takker for jakthellet. Glede over jaktlykken blandes alltid med vemod over det praktfulle dyrets tapte dager. Smaker på blodet som den siste gest og gir den navnet "Heivolbukken". Setter buemerket mitt på nærmeste bjørk.

Nå er det bare å brette opp ermene og få vommingen unna. Det er ikke lenge nå før det mørkner. Får merket stedet med fargebånd så korpen holder seg unna en tid.

Det mørkner i det jeg vandrer tilbake. Vasker meg i S. Eldåa og tar bilen opp og henter de andre som har søkt tilflukt i Skarvhuset. Later som ingen ting, de andre har ikke sett noe. Tar opp hjertet fra bukken - "Oj - har du fått noe allikevel?". Ikke har de hørt noe skudd. Det blir jaktprat på vei ned til bygds.

Søndag 14. september:
Bukken skulle ut. På Evenstad var det en student, Jorun Etterlid, som skulle skrive oppgave om bruk av hest til uttransport av storvilt. Hun stilte villig opp i regnværet med fjordingen "Fete". Det ble tungt arbeid for "Fete". Veien var grovplanert vinteren i forveien og var bløt etter regnværet. I tillegg gikk han til buken ved passeringen av S. Eldåa. I enden fra den nedre veien var det en 300 meter opp til stedet der bukken lå. I felleskap fikk vi bukken opp på draget, Jorun spente over tau og remmer og hjemover bar det. "Fete", som ikke hadde allverdens trening, trengte noen pauser på hjemturen, men det er med hester som med folk - hjem skal de. Hyggelig, miljøvennlig og lite støyende transport. "Fete" kom i hestehengeren og bukken på planet til Jorun's pick-up. Så bar det hjem til slakting i kjellernedgangen. Så jakt, det er langt mer enn bare å skyte.

Jorunn og "Fete" med Heivolsbukken hengende etter seg, krysser S. Eldåa.

JAKT - FISKE - HYTTER - JAKT - FISKE - HYTTER - JAKT - FISKE - HYTTER

MYKLEBY SKOG

forvalter et skog- og fjellområde i Østerdalen.
Utmarksprodukter er et
av våre hovedsatsingsområder
Vi leier ut:

- ELGJAKT
- REINSDYRJAKT
- RYPEJAKT
- ØRRETFISKE I BEKKER ELLER EGNE VANN
- HAREJAKT
- SKOGSFUGLJAKT
- ANDEJAKT
- HYTTER, SETRE ELLER SKOGSHUSVÆR

Vi kan skreddersy forskjellige kombinasjoner av jakt/fiske for private eller bedrifter,
event. med guiding, transport og full forpleining.
Søknadsfrist 1. juni 1994 (for 94-sesongen).
Mykleby Skog, Rogner Gård, 2480 Koppang.
Tlf. 62463250, Fax. 62463270.

STORBUKK FELT I SKOGEN AV ROLF SÆTHER, MYKLEBY SKOG 1991.

ELGOKSE, 311 KG, FELT AV DAGH BAKKA, MYKLEBY SKOG, 1991.

Statskog
Sørlandet

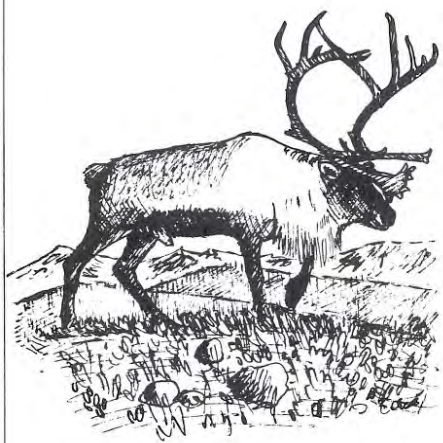

Innen ferie, fritid, jakt og fiske har Statskog Sørlandet bl.a. følgende å by på:

- 30 familiehytter og skogsstuer til leie, bl.a. i Setesdal-Ryfylke-heiene og i statsskoger mellom Stavanger og Drangedal.
- Villrein- og annen storviltjakt, småviltjakt- og fiske, dels i kombinasjon med utleiehytter.
  Det største området for jakt og fiskeutleie er Njardarheim Veidemark på ca. 810.000 dekar.
  Her leier vi ut 13 jaktfelt m/hytter for villreinjakt og 18 jaktfelt m/hytte for småviltjakt (uke og korttidsterreng).
  De fleste hyttene har god standard.
  Kontakt vårt kontor for nærmere opplysninger.
- En rekke opparbeidete friluftsområder nær byer, tettsteder og ferdselsårer.

Statskog Sørlandet har hovedkontor i Kristiansand, og avdelingskontorer i Drangedal, Lyngdal, Sirdal og Bykle.
De viktigste satsingområdene er:

- Skogbruk og annen utmarksnæring på 1,5 mill. dekar hvorav 80% er fjellområder.
- Utredningsoppdrag og annen tjenesteyting innen naturforvaltning overfor offentlig sektor og andre oppdragsgivere.

Statskog Sørlandet, Postboks 433, 4601 Kristiansand S.
Besøksadresse: Skippergata 4, 4611 Kristiansand S.
Tlf: 380 25889. Fax. 380-25855.

FORSTYRR IKKE VILLREINEN!

Villreinen har vært i Norge siden innlandsisen trakk seg tilbake for ca. 10.000 år siden. I mange tusen år var reinen livsgrunnlaget for fangstfolka som fulgte den under trekket til de ulike årstidsbeitene. Villreinen har vært så ettertraktet at den flere ganger har holdt på å bli utryddet. I dag er villreinstammene truet av menneskelige inngrep og ferdsel i fjellet.

Helleristninger fra eldre steinalder

MENNESKENES INNGREP HAR ENDRET REINENS LEVEVILKÅR

Bosetting, naturinngrep og fritidsmønster har endret vesentlig på reinens muligheter til å følge sine nedarvede instinkter for å utnytte fjellet. Da reinen selv kunne bestemme hvor den ville trekke, valgte den fjella ut mot kysten som sommertilholdsted og fjella i innlandet som vinterområder. På den måten utnyttet den de frodige beitene ut mot kysten om sommeren og de tørre snøfattige lavbeitene i innlandet om vinteren. I dag er villreinen satt på bås i større og mindre villreinområder. På denne måten har vi begrenset reinens nomadiske livsutfoldelse.

Dagfinn Skarpe - NN

VINTEREN KAN VÆRE HARD FOR REINEN

Reinen er det eneste hjortedyret som lever av lav som vinterføde. Denne matressursen må reinen få utnytte uforstyrret. Reinen lagrer opp fett om sommeren og høsten, og bruker av dette fettet utover vinteren. Forstyrrelser om vinteren kan føre til at reinen får for lite tid til beiting og hvile. Dette gir svakere dyr og dårligere livsmuligheter for kalvene.

LA REINEN FÅ FRED UNDER KALVINGA!

Under kalving i mai/juni, må vi være ekstra varsomme, da er simlene mest vare for forstyrrelser og kan forlate den nyfødte kalven. Unngå derfor å legge fjellturen til kalvingsområder for reinen.

LA REINEN FÅ BEHOLDE SNØFONNENE FOR SEG SELV!

På varme sommerdager vil reinen søke inn på snøfonner for avkjøling. Med sin kraftige pels er den nødt til å bli kvitt overskuddsvarmen. Dessuten vil snøfonnene skjerme mot plagsomme insekter som opptrer på varme dager.

Per Jordøy, Bio Foto

VILLREINSTAMMENE REGULERES GJENNOM JAKTEN I AUGUST/SEPTEMBER

Jakttida kan være en hard og stressende tid for reinen, men er helt nødvendig for at ikke reinstammen skal «vokse» seg ut av matfatet. I mange bygdelag er jakt en ubrutt tradisjon fra de første fangstfolkene fram til våre dagers jegere.

Odd Inge Wenaas

VIS HENSYN NÅR DU SER REIN!

Oppdager du villrein på fjellturen din, legg ruta godt utenom – og la vinden stå fra dyra og mot deg. La det gå sport i å ikke forstyrre dyrene. Synet og lukta av mennesker får reinen til å reagere med flukt, mens den ser ut til å bry seg mindre om mange «menneskelige» gjenstander. Husk båndtvangen for hunder.

VI MÅ VERNE OM VILLREINEN

Norge er i dag det eneste landet i Europa som har rester av den opprinnelige ville fjellreinen. Vi har derfor et spesielt ansvar for å ta vare på dette viltet. Beholder vi fjellet fritt for nedbygging og utbygging og farer varsomt fram i naturen kan våre etterkommere også oppleve villreinen.

VILLREINOMRÅDER I NORGE

Stig Tronvoll - NN

Utgitt i 1992 av:

DIREKTORATET FOR NATURFORVALTNING

DEN NORSKE TURISTFORENING

VILLREINRÅDET I NORGE

Med støtte fra:

NORGES NATURVERNFORBUND

WORLD WILDLIFE FUND

NORGES JEGER OG FISKERFORBUND

NORGES SKOGEIERFORBUND

DISTRIBUSJON AV *Villreinen*

Fra mange er det blitt spurt hvordan bladet Villreinen omsettes og hvordan den enkelte kan få tak i det. Ettersom bladet kommer ut bare en gang i året, har det hittil ikke vært interesse for det vanlige distribusjonsnettet av blad, å ta det inn for salg. Vi har derfor fra bladet kom ut første gang 1987, satsa på ei omsetning gjennom villreinområda, rettighetshaverne til villreinjakt og offentlige forvaltningsledd (viltnemnder, villreinnemnder og viltforvalterne). Endel direkte bladabonnenter får også bladet sendt ut direkte fra redaktøren, som er den eneste som er knytta til redaksjonen/administrasjon.

Som det vil være kjent, er det Villreinrådet i Norge som står som utgiver av bladet, og medlemmer i Villreinrådet er alle villreinområda her i landet gjennom rettighetsorganet som heter Villreinutvalget, og dessuten det offentlige forvaltningsorganet, Villreinnemnda.

Det har vært Villreinrådets målsetting at bladet med tid kunne blitt utdelt sammen med jaktkortet til alle villreinjegerne i landet. Hadde vi nådd denne målsettinga, kunne vi økt opplaget og dermed hatt bedre inntjeningsevne for å gjøre bladet enda bedre! Vi er klar over at en slik ordning har sine minussider: Vedkommende jeger som får tildelt jaktkort, har slettes ikke ønska bladet med den merkostnad det har medført. Enkelte jegere kan ha mange jaktkort og det kan være flere jegere i samme familie, og i slike tilfeller vil det som regel klare seg med ett eksemplar.

Rettighetshaverne vil bli påført merarbeide ved distribusjonen og merkostnad hvis jaktkort og blad sendes ut med posten. I enkelte villreinområder foregår kortutdelinga på spesielle jegerkvelder og der vil det gå for det samme om bladet distribueres sammen med korta.

Det som det er å gjøre for bladet, er en enkel og rimelig distribusjonsmåte. Bladet har ikke økonomiske ressurser til å drive ei utstrakt markedsføring for å nå eventuelle villreinblad-interesserte, dessuten fordyrer enkeltutsendingene bladet vesentlig for mottakeren.

Det vi nå ønsker, er at rettighetshaverne, villreinområda og offentlige ledd prøver seg fram med bladbestilling samlet, med det de tror representerer interessa innenfor sitt område. I tillegg kan interesserte i bladet, som ikke får bladet gjennom disse ledda, bestille det direkte hos redaksjonen.

Flere tidligere utkomne årganger av Villreinen er nå iferd med å bli utsolgt og 1989-årgangen kan ikke skaffes lenger, og den vil ikke bli trykt opp igjen. Av stoff som var atskillig aktuelt i den årgangen, var ei oversikt over de enkelte villreinområda. Kanskje til neste år vil vi presentere en ny ajourført oversikt over det enkelte område og dermed hjelpe den enkelte forvalter/jeger til å finne fram aktuelt stoff fra hvert villreinområde!

Dette til en orientering om distribusjonen av Villreinen.

Lesja fjellstyre er av de store avtakere av Villreinen. De legger med bladet til alle sine villreinjegere - over 500 stk. For fjellstyret blir det adskillig merkostnad med innkjøp av blad og porto, men jegerne setter såpass stor pris på bladet at hittil har fjellstyret kjørt på denne ordninga.

Her har Kari Lothe, som har 50% arbeidsstilling ved fjellstyrekontoret, fått hjelp av døtrene Ida (til v.) og Hanne Lothe Bjørnvolden til å legge bladet sammen med jaktkortet og andre papirer i konvolutter. I bakgrunnen gløtter "gammel"-formannen i fjellstyret, Magnar Sletta, gjennom den ferske Villreinen.

FOTO JON J. MELI